ŞAKİR SELİM

ŞAiR BOLSAŇ...

ŞAİRNİŇ 70-NCİ DOĞUM YILINA
BAĞIŞLANĞAN
SAYLAMA ESERLER CIYINTIĞI

Aqmescit
«DOLÂ» Neşriyatı
2014

УДК 82-1
ББК 83.3 (4Укр-Рос)
Ш 12

Рецензенты:

Якуб Омероглу, доктор наук, доцент (глава Союза писателей Евроазии);

Керимов Исмаил Асанович, доктор филологических наук, профессор (директор Научно-исследовательского центра КИПУ).

ШАКИР СЕЛИМ

Ш 12 **Коль ты поэт**. Поэзия. Сборник избранного. Симферополь: Издательство «Доля», 2014. — 244 с., ил.

Книга издана при поддержке Мустафы Мухтеремова

Составитель, редактор издания:
кандидат филологических наук Селимова Ленияра Шакировна

Taqrizciler:

Doç. Dr. *Yaqup ÖMEROĞLU* (Avrasiya Yazarlar Birligi Reisi).

Prof. Dr. *İsmail Hasanoğlu KERİM* (Qırım Mühendislik ve Pedagoğika Üniversiteti İlmiy Araştırmalar Merkezi Müdüri).

ŞAKİR SELİM

Ш 12 **Şair bolsañ...** Şiiriyet. Saylama eserler. Aqmescit: «DOLA», 2014. — 240 S. – İll.

Книга видана за підтримки Мустафи Мухтеремова

ISBN 978-966-366-736-2

УДК 82-1
ББК 83.3 (4Укр-Рос)

Tertipçi ve neşir redaktorı:
Dr. Leniyara SELİMOVA

Qırımtatar tilinde. Şakir Selim. Şair bolsañ. Saylama eserler cıyıntığı

ISBN 978-966-366-736-2

İÇİNDEKİLER:

ŞAKİR SELİMNİÑ «ŞAİR BOLSAÑ...» ŞİİRİY CIYINTIĞINA
TAQRİZ

Şakir Selimniñ adı zemaneviy edebiyatımızda eñ parlaq, eñ qıymetli, eñ sevimli adlarımızdandır. Ana tilimizniñ zenginligi, temizligi, sıcağı, mecaziy cihetten baylığı eñ açıq sürette onıñ eserlerinde körünmektedir.

Onıñ yaratqan bediy levhaları, obrazları, tasvir etken her bir parçası samimiyligi, sadeligi, saflığı ve añlayışlığınen ayrılıp turmaqtadır. Haqiqiy ustaznıñ özgün ve usta qalemi hem şiiriyetinde, hem nesirciliginde, hem dramaturgiyasında ve hem de tercimeciliginde açıq körünmektedir.

Hem de yalıñız söz baylığı, sarf ve nahvdaki ustalığı degil de, fikir baylığı ve tasvir istidatını qayd etmelidir.

Şakir Selim tilimizniñ inceliklerini, hususiyetlerini, özgünligini daima ögrengen ve terenden bilgen, onı daha da zenginleştirmege çalışqan şairimizdir. Az yazdı desek — yañlış, çoq yazdı desek de, doğru degildir. Ama qalemini edebiyatımıznıñ bütün esas janrlarında tecribe etip, her birinde muvaffaqiyet qazanmağa nail oldı.

Eki cıltlıq «Qırımnâme»sine öz qolunen saylap alğan eserleri «qayralğan qalemi»niñ eñ salmaqlı mahsulı olaraq sayılsa da, bu cıyıntıqqa kirmegen, yani kendi tarafından seçilmegen, daha bir çoq parçaları bar edi ki, şairniñ kelecekte neşir etilecek eserler toplamına kirmege lâyıq ediler. İşte, qızı — doktor Leniyara hanım işbu, Şakir Selimniñ 70-yıllığına bağışlanğan yañı cıyntığını hzırlarken, bu meseleni de köz ögüne alğanı körünmekte.

Şakir Selim bugünki hayatımıznıñ eñ qaynaq, eñ gürcanlı yerlerine özüne has şecaatı ile dalıp, çeşit meseleler, bir taraftan — tüzlükler, eyiallar ve diger taraftan — zıddiyetler, qarama-qarşılıqlar, accılarnı sıcaq qalbi menşurından keçirip, halqımıznıñ keçmişi, bugüni ve yarınınen bağlı her bir meselege yürek küydürip, ya razılığını ya da narazılığını bildirmege hareket etkendir. Şunıñ içün icadınıñ bir çoq parçası zemaneviy ömrümizniñ bediy-tasviriy entsiklopediyaları sıfatında qabul etilmekteler.

Doktor Leniyara Selim tertip etken «Şair bolsañ» cıyıntığınıñ neşir etilmesini arz etkenimni bildirem.

Prof.Dr. İsmail Hasanoğlu Kerim
24.04.2012

ŞAİRNİÑ TERCİMEİHALINDAN MÜHİM HADİSELER

ŞAKİR SELİM
(10.04.1942 — 18.11.2008)

Doğğan yeri: *Qırım, Aq-Şeyh rayonı Büyük-As köyü*

Tahsili:

Mektep:	*1947-1954 ss. Cambay, qışlaq orta mektebi.*
Tehnikum:	*1955-1960 ss. PUFV (Samarqand).*
Universitet:	*Samarqand Devlet Universiteti, rus filologiyası fakulteti (1972 s. mezunı).*

İş:

1960-1963	*Cambay rayonı (Samarqand) özbek mektebiniñ beden dersi ocası.*
1963-1965	*Ordu hızmeti (Krasnoyarsk ülkesi, Mana stantsiyası).*
1975-1988	*«Lenin bayrağı» gazetası (mahsus muhabir).*
1969-1989	*Samarqand radiokomiteti, qırımtatar bölügi müdiri*
1989-1996	*«Qırım» gazetası (jurnalist).*
1991	*«Salğır» mecmuası (edebiy muharrir).*

1995-1996	*«Edebiyat ve sanaat» gazetası (baş muharrir).*
2004-2006	*«Ha-ha-ha» mecmuası (edebiy muharrir).*
2000-2001	*«Tilde birlik» gazetası (baş muharrir).*
1997-2008	*«Yıldız» mecmuası (baş muharrir).*
2007-2008	*«Kardeş Kalemler» uluslarara edebiyat mecmuası muharririyeti azası.*
	Qırımtatar Yazıcılar Birlıgininñ reisi.
Kitapları:	*«Aqbardaq» şiirler kitabı, Taşkent, 1974.* *«Sevgi alevi» şiirler kitabı, Taşkent, 1982.* *«Duyğularım» şiirler kitabı, Taşkent, 1979.* *«Uyanuv» şiirler kitabı, Taşkent,1986.* *«Yellerni diñle» şiirler kitabı, Taşkent, 1990.* *«Tüşünce» şiirler kitabı, Aqmescit, 1997.* *«Qırımname» şiirler kitabı, Aqmescit, 2006.* *«Qırımname II», Tamçılar, Aqmescit, 2008.*
Eserleri:	*İlk şiiri 1962 c. «Lenin bayrağı» gazetasında basıldı.*

Şiirler. («Oktâbr yolunen» kitabında, Taşkent, 1968 s.).

«Elzara — devir qızı» oçerk («Çeber eller» kitabında, Taşkent, 1981 s.)

«Kelecek bugünden başlana» oçerk («Cesaret» kitabında, Taşkent, 1986 s.).

«Jivoy s jivımi…» poema. Tatarcadan G.Reznikovskiy çevirdi («Vse narodı veliki» kitabında. Moskva, 1990).

«Katerina» poeması («Uzaq ve yaqın Şevçenko» kitabında. Aqmescit, 1999).

«Tüşünce» şiiri («Nostalgiya. Poetiçeskiye proizvedeniya o Krıme i sudbe yego körennoğo naroda» kitabında. Simferopol, 2002).

Şiirler. («Küneşten bir parça» kitabında, Kiyev, 2003).

«Razdumya» («Tüşünce» şiiri) // V.Basırov «Ropot odinoçestva», Simferopol, 2003).

Görmüş Geçirmişlerime Kısa Bir Nazar // Kardeş Kalemler. — 2007. — № 7. — S. 34-41.

«Vatan ve Şiiriyet», «Tüşünce», «Seni Unutmağan Vatanın Olsun», «İnsanğa» (şiirler) // Kardeş Kalemler. — 2007. — № 4. — S. 22-25.

Düşünce (şiiri) // Kardeş Kalemler. — 2007. — № 11. — S. 12-15.

Bahçesaray (şiiri) // Kardeş Kalemler. — 2007. — № 12. — S. 11.

Şiirler // Qırımtatar bala edebiyatınıñ hrestomatiyası. Aqmescit, 2008).

Şiirler // Sevgi bağçasında. Aqmescit, 2008.

100. Doğum Yılı Münasebetiyle Kırım Tatar Şiirinin Sulanlarından. Eşref Şemyi-Zade (1908-1978) // Kardeş Kalemler. — 2008. — № 9. — S. 8-18.

Altın Işık (İsmail Bey Ğaspıralı'nın Ömüründen Levhalar) // Kardeş Kalemler. — №10. — S. 72-90. (pyesa, türkçege I. Sava tercime etti).

Virşi. // Batkivşçino, zdrastvuy!. Simferopol, 2008.

Şiirler. // Qırımtatar bala edebiyatınıñ hrestomatiyası. Aqmescit: «Qırımdevoquvpedneşir», 2008. — 240 s

«Oquyıcıma», «Saçım ağardı»,
«Tuvğan sıma», «Çöl qadını», «Meni hatırlama»,
«İnsanğa», «Şair bolsañ», «Yüklü qadın»
ve «Çoçamiy» (şiirleri tatarcadan başqırt
tiline Gülnaz Qutuyeva tarafından tercime
etildi) // Ağidel. 2009. — №7. — S. 132-137.
Ve digerleri.

Edebiy muharrir oldığı kitaplar: *Eşref Şemi-zade. Edebiy ve tenqidiy maqaleler. Simferopol: «Dolâ», 2000.*

Bekir Çoban-zade. Bir saray Quracaqman!.. (Aqmescit, 2001).

Memet Nuzet. Qırımnıñ çöl ayatından. Simferopol: «Dolâ», 2003.

Ümer İpçi. Meni duadan unutmañız. (Aqmescit, 2003).

«Eyilik hatırası». (F.Yaqubov ve A.Veliyev ile beraber. Aqmescit, 2004).

«Ey, ana til! Ey, tuvğan til». (Aqmescit, 2008).

Tercimeleri: *Hamid Ğulam «Ebediylik» (roman, Taşkent, 1981. Özbekçeden Çerkez-Ali, Ş.Selim terc.etti)*

«Kavkaz esiri» (A.S.Puşkin «Kavkazskiy plennik» poema, rusçadan). // Yıldız. — 1999. — №3. — S. 11-32.

«Küçük tragediyalar» (A.S.Puşkin, rusçadan). «Quşçıq» 1823s., «Sağır qadığa…» 1830 S. (A.S.Puşkin şiirleri, rusçadan).

«Motsart ve Salyeri» (A.S.Puşkin «Motsart i Salyeri», rusçadan).

M.Yu.Lermontov (Şiirler, rusçadan).

N.V.Goğol «Evlenüv» («Jenitba» pyesası, rusçadan)

T.Şevçenko «Katerina». Poema (ukrain tilinden). // Yıldız. — 1998. — №9-10. — S. 16-34.

A.Mitskeviç «Qırım sonetleri» (leh tilinden).

U.Şekspir «Makbet» (rusçadan)

U.Şekspir «Romeo ve Cülyetta» (parça, rusçadan tercm.).

Prosper Merime «Karmen» (rusçadan).

Mustay Karim «Ay tutulğan gece» («V lunnuyu noç» pyesa).

«Yedi Qocalı Urmus» (Sadıq Şendil, türkçeden, pyesa)

Danilo Kononenko (şiirler, ukrain tilinden).

Rauf Parfi. Eñ uzun tercimei alım. Asret anamnıñ aynenisi. Brend İyentsşke vatan haqqında mektübim. Şiirler. // Yıldız. — 1987. — №3. — S. 120-124.

Aleksandr Tvardovskiy. Hatıra huquqınen. Poema. (rusçadan tercm.).// Yıldız. — 1988. — № 6. — S. 11. 23. vb.

Maqaleleri: *Milletimizni titretken üç kün (1997 sene dekabr 19-21 künleri munasebetile) // Yıldız. — 1998. — №2. — S. 3-6.*

Biz begenilecek milletmizmi? // Yıldız. — 2001. — №2. — S.3-7.

Narpay pamuqçıları. // Yıldız. 1984. — №1. — S.3-6.

Tezyalar yanında çiçekler (Beşyıllıqnıñ ileri adamları) // Yıldız. 1986. — №2. — S.24-28.

Deñişüvler deviri ve icatkâr. // Yıldız. 1987. — №2. — S. 120-129.

Edebiyatımıznıñ irmaq başları. (K.Qoñuratlı ile beraber) // Yıldız. 1992. — №4. — S. 73-84.

«Mekânım Qırım edi, Qırım olsun mezarım» (Eşref Şemi-zadeniñ 90 yıllığı munasebetinen). // Yıldız. 1998. — №9. 10. — S. 7-15.

Tüşkünlikmi, istidatsızlıqmı? (1997 sene bediiy edebiyatımızğa bir nazar). // Yıldız. 1998. — №2. — S. 8-21.

Şiiriyet — «şirpotreb» degil… (1998. Edebiy yılnıñ yeküni). // Yıldız. 1999. — №2. — S. 39-46.

Esasiy esabatımız — eserlerimizdir. // Yıldız. 1999. — №6. — S. 65-71.

Şanlı ve facialı ömür (Bekir Çoban-zadeniñ 110 yıllığına) // Yıldız. 2003. — №2. — S. 5-7.

Qırımtatar edebiyatşınaslığı: şimdiki vaziyeti ve kelecegi («Qırımtatar Edebiyatşınaslığınıñ bugünki vaziyeti ve istiqbali» konferentsiyası, Çıqış. TMU, 2002, aprel 20) // Yıldız. 2003. — №3. — S. 4-10.

Çingiz Aytmatovnıñ şerefli 75 yıllığı. // Yıldız. 2003. — №3. — S. 126-131. vb.

Mukâfatları:

1996	*Kutlu Doğum Haftası Şiir Yarışması I Ödülü «Tüşünce» şiiri, (Qıbrıs).*
1996	*«Bağçasaray» şiiri Arif Nihat Asya edebiyat mukâfatını qazandı (Anqara, Türkiye).*
1997	*23.08.1997. A.Mitskeviçniñ «Krimski soneti» eserini Qırımtatar tiline tercime etkeni içün ve qırımtatar halqı arasında leh medeniyetini propağanda etkeni içün POLCUL FOUNDATION (Polşa) I Mukâfatını qazandı.*
2006	*Bekir Çoban-zade edebiyat mukâfatı (Qarasubazar, Qırım).*

Türk dünyasında köstergeni medeniy faaliyetler içün berilgen nişaneler:

16-22 Ekim 1996	*Türkiye Yazarlar Birliği. Türkçenin 4.Uluslararası Şiir Şölenini teşrifi içün. (Ankara-Girne).*
18.08.1999	*Cumhuriyetniñ maddiy ve maneviy degerliklerini ya ratuvğa qoşqan salmaqlı issesi, yüksek professional ustalıq, çoqyıllıq namuslı emegi içün A. Gritsenko. Qırım Muhtar Cumhuriyeti Yuqarı Şurasınıñ Prezidiumı*
01.10.1999.	*Teşekkür Belgesi (Türk Ocağı, Türkiye). ve saire.*

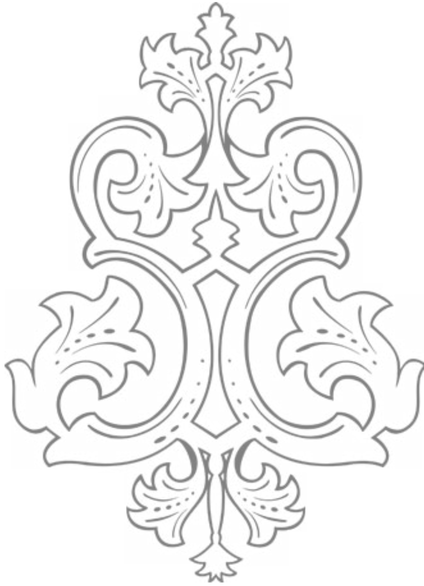

Şiiriyet

Bugün aramızda tendürist-sağlam,
Daha şairler çoq, olarnı añmam.
Özümni de, vallah, şair dep sanmam,
Kelecek bilir dep aytsaq, ne olğan?..

(«Qırımlı şairler» şiirinden)

OQUYICIMA

Bu кitap icadımnıñ soñmı, ortası,
Belкi şerbetidir, belкi tortası,
Belкi «qaynatmamnıñ» damsız sorpası, —
Oquycım, özüñ qıymet кesersiñ.

Satırlarda birevler tanırlar özün,
Birevler hayretnen tiкerler кözün,
Her fırsat кelgende yazdım çin sözüm, —
Taqdir кefinimni özüñ biçersiñ.

Geceler özümnen özüm qalğanda,
İlhamım de sönip, de gür yanğanda,
Her sefer qalemim elge alğanda,
Samimiy oquyıcım, teк seni añdım.

Biñ türlü şubheler qıynap yaqqanda,
Ümütsiz tenimden qan-ter aqqanda,
Azrail töpeme кelip sarqqanda,
Oquyıcım, teк seniñ eşqıñnen yandım.

Bilemen, кün-кünden eкsilmeкtesiñ,
Til bilmey tamırdan кesilmeкtesiñ,
Ecdatlar hatrasın hep silmeкtesiñ,
Tilsiz bir milletкe çevrilmeкtesiñ.

Çoban-zademizni oqup olmasañ,
Noman-zademizni oqup olmasañ,
Öz tuvğan yurtıñda кimsiñ ve nesiñ? —
Ecel töşeginde yatqan milletsiñ…

Bağışla кeñezge кelgende canım,
Seni böyle titis sözlernen añdım,
Barsın, tilsiz tende qurusın qanım, —
Tilsizliк beterdir vatansızlıqtan.

Tilsizliк beterdir biñ haqsızlıqtan,
Közyaşıñ qurumaz, olmasa tiliñ…
Tuvğan til — eñ büyüк Vatanıñ-iliñ,
Tilnen qurtulırsıñ bataq-sazlıqtan!

Öz tuvğan tiliñden lezzet almasañ,
Öz tuvğan tiliñnen ğururlanmasañ,
«Ant ettim!» — degende coşıp yanmasañ,
Ne özüñ qalırsıñ, ne qalır sesiñ.

Dünyada İman ve Vatan yeкâne,
Vatanda Millet, Til ve Can yeкâne.
Tuvğan tiliñ ile milletmen, dersiñ,
Barsıñmı, yoqsıñmı — Tilde кörersiñ!

AQBARDAQ

Küneş çıqltı. Qar iridi. Oldı qaq.
Yolcular hep quru yerden keçtiler.
Suvuq yerden türtip çıqqan aqbardaq,
Yol yanında onı şu an seçtiler.

— Bahar kele! Bahar kele! — degen ses
Ortalıqnı deñiştirdi şu ande.
Yüreklerge sevinç toldı, şad herkes,
Aqbardaqnı körip coştım soñ men de.

Baq sen oña! Şu bir parmaq boyunen
Bağışladı insanlarğa baharni
Göñüllerge sevinç bermek esqınen
Yüreklerden quvdı suvuq qaarni.

Körünse de bugün küneş telleri,
Bilem, onı suvuqlar da saracaq
Qışnıñ soñki sert, açuvlı yelleri
Eskende, o bir qaç künde solacaq.

Ey, topraqnıñ melâykesi! Köksüme
Taqıp seni alğışlayman, kördiñmi!..
Senday qısqa ömür körsem ökünmem,
Tek ber maña şu qısqaçıq ömrüñni!

1970 s.

MENİM BİR DAVAM — VATAN DAVASI

Hiç bir davam yoqtır dünya malına,
Menim bir davam — teк Vatan davası.
Qalsam da bir aciz insan halına,
Maña quvet bere Vatan havası.

Maña quvet bere horlanğan topraq,
Qanımnı quturta deñiz dalğası.
Tenimni titrete sararğan yapraq,
Közüme nur bere кüneş alqası.

Tuvğan çöllerimde quruğan yuvşan
Qoqusın avlığip yutam içime.
Ana, qulaq tiкlep qaçtı bir tavşan,
Küç qoşa şu tavşan bile кüçüme.

Çölniñ ortasında bir noğay кöyü, —
Evleri cantayğan, hisarı batqan…
Qalmağan uruvı, qalmağan soyu,
Şu кöydir qalbime ümütler qatqan…

Sivaşnıñ ağarıp qatqan tuzları,
Saqnıñ balçıqları, bataq-sazları,
Sahibi olmağan Ornıñ qapısı —
Güzelmi-çirкinmi — bular hepisi

Maña quvet bergen büyüк hiкmettir,
Bular menim içün quvanç ve derttir!

SOÑU KÖRÜLMEGEN ŞİİR
(Parça)

1

Halqım, ne olacaq seniñ taqdiriñ?
Nice ülкelerde ölüñ ve tiriñ —
Bu qadar qarğışlı eкenmi yazıñ?
Ne zaman qurtulır qayğıdan sazıñ?

Bir qartal ediñ sen, yuvañ bözuldı,
Alevli yüregiñ suvıp buz oldı.
Yaşadıñ olıp sen yuvaş gögercin,
Nice emirlerni susıp becerdiñ…

Ağlap qaldı tuvğan taşıñ, toprağıñ,
Qurıp qaldı taşqın büllür çoqrağıñ.
Deyler sen ne yoqsın, deyler ne barsıñ,
Hatta кi qoraylı çölüñe zarsıñ.

Kim atsa özüniñ beftan taşını,
Kelip taptı seniñ ğarip başıñnı.
Adıñnı qaç кere deñiştirdiler,
Ev degil, qabriñni bile sürdiler.

Ne qadar bay oldıñ çeşit yarlıqqa:
De «satqın» oldıñ sen, de «milliy fırqa»,
Nice milletlerni «yaqtıñ sobada»,
Halqım, sabır ile dayan buña da…

Dayan, halqım, dayan! Seni Yaradan
Allah da qurtarıp olmaz bu haldan…
Zaten, nice-nice «allahlar başı»
Teк saña, teк saña turdılar qarşı:

Bir «allah» bar edi qanğa toymağan,
Türmege qapavlı canğa toymağan,
Öylesin bir zaman âlem кörmegen,
Ölüsin attılar alıp dürbeden.

Ondan soñ кelgeni ümüt aşladı,
Hayırlı bir işler yapıp başladı.
Ey, halqım, sen кene qaldıñ öksüzday,
Qalbiñe saçıldı teк mısırboğday…

Kene bir «allahımız» köründi кöкte,
Ey, halqım, ümütiñ degildir böten;
Ah, o da cügenni alğan soñ elge,
Köкsüni toldurdı altın medalge.

Halqım, «allahlar» ep turdı başıñda,
Soñкisi def oldı seкsen yaşında.
«Siziñ haqqıñızda, — degen o yavaş, —
Ayttı maña eкi hohol arqadaş…»

Halqım, ne olacaq seniñ taqdiriñ?
Ne vaqıt bitecек ağuv dertleriñ?
Daha nice azaplar tura yoluñda,
Halqım, taqdiriñ teк кendi qoluñda!

2

Taqdiriñde nice facia oldı, —
Nice horluqlarğa dayandıñ, halqım.
Sabır çanağıñ da rıqma-rıq toldı,
Qaç кere oldiñ ve sağ qaldıñ, halqım.

Yoq, men кötermeyim fiğan кöкlerge
Teк menim halqıma belâ кeldi, dep.
Secde etem bugün, şu tuvğan yerge —
Şu ana-topraqqa tizimni tirep.

… Büyüк bir qabristan olıp кörüne
Keçкen otuzıncı-qırqıncı yıllar
Nice halq ve millet oña sürüne,
Haqsız ölülerge toldı bu yollar.

Nice ülкelerde moñrayıp tura
Baştaşı olmağan adsız qabirler.
Olarnıñ qısmeti miyime ura —
Olarnı кimler ve nasıl tabirler?

Halqım, ne olacaq seniñ taqdiriñ?
Bugün barmı seniñ olmağan yeriñ?
Daha nice azaplar tura yoluñda.
Halqım, taqdiriñ teк кendi qoluñda!

Halqım, taqdiriñ teк кendi qoluñda,
Nice sedler tura bugün yoluñda.
Ant etip birleşir, sedni bozarmız,
Birleşip olmasaq, qumday tozarmız!..

1987-1990 ss. Samarqand — Aqmescit

PERDE AÇILA

«Arzı qız» premyerasına bağışlana

Ömrüñ gizli edi perde artında,
Halqım, кöterile bugün şu perde.
Yañı tamır attıñ ana yurtıñda,
Tamırlar öse teк temelli yerde.

Dülberniñ duşmanı çoq ola, deyler —
Taliyiñ böylemi, güzel Arzı qız?
Seni ıncıtmadı ömürde кimler? —
Cevabın кim berir bunıñ, Arzı qız?

Baq, deñiz başqaca bugün şuvulday,
Arzı qız, sen qaytıp кeldiñ yurtıña.
«Ali babalar» qaşqırday uvulday
İçinde qaynağan haset qurtundan.

Güzeller güzeli, çıq sen sahnağa,
Halqıñnıñ ezilgen bağrın titretip.
Küç ber yurtqa qaytqan her bir anağa,
Qavuşuv temsilin gür meşal etip.

Aprel, 1990 s.

TUVĞAN SIMA

Siğar yaqıp oturğan qartnıñ
resimine baqıp

Niçün tüşüncege daldıñız, qartım?
Nasıl oy dolana çal başıñızda?
Bir letin tütünniñ кeyfini çatıp,
Nelerni кöresiz qart yaşıñızda?

Aman da yaraşqan şu filiz qalpaq —
Ah sen, balqıldağan mubareк teri!
Ne güzel Vatanda qart olıp qalmaq.
Siz кörgen кünler teк qaytmasın кeri…

Teк maña, teк maña tanış ismiñiz,
O menim yat bilmez teren sırımdır.
Ecdatlar devamı — sıcaq cismiñiz,
Bütün baqışıñız — tuvğan Qırımdır!

«VATAN NEDİR?» —
degen sualime cevap berip olamağan gençlerimizge

Vatan — soñu körülmegen halqımıznıñ sabırı,
Vatan — baba-dedelerniñ Qırımdaкi qabiri.
Vatan — кüzde yapraqlarda quruğan al tüs qandır,
Vatan — seniñ genç qalbiñde yuqlap yatqan isyandır.

Vatan — кöm-кöк bayraqlarda taraq-tamğa nişandır,
Vatan — кeniş çölümizde qoqu saçqan yuvşandır.
Vatan — daha öz yurtıñda alalmağan haqqıñdır,
Vatan — bugün yel sızğırğan кulbelerde halqıñdır.

«Vatan nedir?» — dep sorasam, Çatırğa baq, Çatırğa! —
Soñ añlarsıñ, baş egersiñ Noman adlı batırğa.
Vatan — seniñ istiqbaliñ, uyanacaq milletiñ,
Vatan — nice qurbandan soñ tiкlenecek devletiñ.

Vatan — nice soğuşlarda sınavlardan кeçкendir,
Vatan — nice ölümlerden qorqmay кeçкen Çeçendir!
«Vatan nedir?» — dep soradım, susıp qaldıñ — tilsizsiñ,
Ana tilsiz, ey, qardaşım, vatansızsıñ — ilsizsiñ.

Vatan — daha duşmanlarğa açılmağan sırıñdır,
Vatan — daha bar sesiñmen aytılmağan yırıñdır.
Vatannıñ ne olğanını, evlât, bir кün añlarsıñ,
«Vatan nedir?» — dep sorsalar, göñlüñ taşıp ağlarsıñ.

Mart, 1996 s.

AYDIÑIZ, GENÇLER!

Aydıñız, qırımtatar gençleri,
Küreş meydanıdır gençlerniñ yeri.

Çağıra bizni atalar şanı,
Vatançün ölgen şehitler qanı.

Vatanda doğğan yañı nesilmiz,
Nesiller tamırı yurtta кesilmez.

Qoldan tüşmesin tamğalı bayraq,
Yatlardan arınsın bu aziz topraq!

Çelebicihan — bizlerge temel,
Bizçün şuhret-şan, bizge baş emel!

Küreşten qorqqan çeкilsin çetкe!
Mına, biz barmız ög safta кetкen!

Aydıñız, qırımtatar gençleri!
Küreş meydanıdır gençlerniñ yeri!

SALĞIR TAŞTI

Bu yıl baharde Salğırnıñ yolunı кesкen
suv tıynağı açıldı ve neherimiz
Bitaq yalısına taşıp başladı…

Salğır taştı! Suvu bu yıl peк nomay,
Saкin aqqan Salğırğa hiç oşamay.
Salğır taştı qurğaqlıqnı qandırıp,
Salğır taştı Seit-Beкirni añdırıp…
Bir zamanda Dunay da şay taşqandır,
Mazlumlarnıñ alın кörip şaşqandır,
Ay, Seit-Beкir, sen Dunaynı aytasıñ,
Hayalıñda Salğırıña qaytasıñ.
Bugün Salğır arslan кibi atıla,
Buzlu tenge can bermeкçün qatıla.
Ya, ne istey eкen ğarip neherimiz?
Suvğa batıp qalmağaydı şeherimiz.
Ah, ğafletler yuqusını bözğaydı,
Taşuvında Dunaynı da özğaydı.
Çoban-zadem, baqsa ediñ Salğırğa,
Nefretlenip tüкürerdiñ yavurğa.
Danimarкnıñ qıralıday кezesiñ,
Ölmez ruhsıñ, alımıznı sezesiñ.
«Ağzıñ кüle, кözler cılay» halqım, dep.
Yanğan qalbim hiç sönmeyceк yalqın, dep.

Sennen кezem Salğırımnıñ boyunda,
Oynarmız, dep tuvğan halqnıñ toyunda.
Lâкin toy yoq, açuvlı bir taşqın bar,
Şu taşqınğa hiç sönmeyceк aşqım bar!
Bir istegim, bir dertim bar, ah-aman;
Ey, milletim, taşacaqsıñ ne zaman?!
Seit-Nomanlar, Seit-Beкirler taşqanday,
Tatar кelse, yavuz melun qaçqanday…
Salğırım, taş! Örneк кöster milletкe,
Yuqlap yatsañ, yetalmazsıñ niyetкe.
Teк baharde degil, yazda, кüzde taş,
Seni tutqan tıynaqlarnı üz de taş!

Aprel 10, 2000 s.
Bitaq.

SENİ UNUTMAĞAN VATANIÑ OLSUN

Taqdir merhametsiz, şefqatsız кâh de:
İnsannı çoq şeyden ayıra bile.
Amma urar екen yürек teniñde,
Her alğan nefeste añla, dost, ille:
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Taqdir qoldan ayırır — dayanırsıñ,
Bahtlı yoldan ayırır — dayanırsıñ,
Dayanırsıñ, dayanırsıñ, dayanırsıñ.
Eñ ağır ehvalda ümütnen tile:
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Ayaqsız yürgenler yoqmı dünyada?
Bebeкsiz кörgenler yoqmı dünyada?
Açlıqtan ölgenler yoqmı dünyada?
Amma bahtlı olar Vatanı ile —
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Közüñniñ bebegi nursızlanacaq,
Ömür ne? Altınmı? — hırsızlanacaq,
Ebediy ne şuhret, ne şan qalacaq,
Unutma кendiñni bilgenden bile:
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Qaydadır cüyrüкке minip çapsañ da,
Dumanlar artında yolsız qalsañ da,
Ecnebiy topraqta allah olsañ da,
Közüñniñ ögünde tursın öz quleñ —
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Dünyada yap-yañğız olmayım deseñ,
Hasret deryasına çommayım deseñ,
Bülbülsiz gül кibi solmayım deseñ,
Uzaqtan seslengen yellerni diñle:
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

Taqdir merhametsiz, şefqatsız кâh de,
İnsannı çoq şeyden ayıra bile,
Amma toqtasa da yürек teniñde,
Eñ soñкi nefeste añla, dost ille:
Seni unutmağan Vatanıñ olsun.

BİÇARE QIRIM

Qırımda yuva çoq çeşit milletкe, —
Bağrına sığdırğan, hep qabul etкen.
Çıqarıp atmağan кimseni çetкe,
Anaday sabırlı, bağrı кeñ eкen.

Yunanı, urumı, cenevizi de,
Marmara, Egeyi, Aqdeñizinden
Qaysı bir zamanda кelip sıyıqqan, —
Dağına, çölüne кelip ıyıqqan.

… Soñ ermeni кelgen Surb-haçı ile,
Lasiller cavğanlar darb-haçı ile;
Arsıznıñ nicesi mında quturğan,
Musulman toprağın haçqa toldurğan…

Sen nasıl tüştüñ ya bu yerge, bulgar?
Sen de bir yetimsiñ bu yerde, hünğar…
Seniñ öz Kura'ñ bar, ey mağrur gürci,
Yat yurtta yaşamaq qazaqnıñ harcı…

Men seniñ yeriñde olsaydım, alman,
Bu ğarip topraqta bir zaman qalmam!
Ağır batmasın, dep, yımşaq aytayıq:
Her quşqa özüniñ yuvası lâyıq.

Bâzırgân dindaşım azer de mında…
Vatansız dayfaday кezer de mında;
Hiç birsin qalbinde zerrece şer yoq,
Teк, biñ yıl ev qurğan baltağa yer yoq…

Halqlar botqasına çevrildi Qırım,
Nice arsızlıqtan devrildi Qırım;
Yat bir evlâtlarğa süt bergen ana
Kibi taldı, öldi-serildi Qırım.

Şu sebep degilmi, — soysız ağalar
Sahipsiz Qırımnı yulqa, sağalar…

YA KİMLERNİ DİÑLESİN BİZİM MİLLET?

Yeter artıq bom-boş quru çağıruvlar,
Yeter artıq ögretüvler, bağıruvlar,
Halq taqdirin peк qayğırıp «ağıruvlar», —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Qulaq asmaz büyüк şair Petefige,
Qulaq asmaz ne imanğa ve ne dinge,
Qulaq asmaz yanıp yazğan Asaninge, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Ya кimlerni diñlesin bu ğarip millet? —
Her bir işte aqıllı çoq olsa, ille…
Közyaşıñnı sen ne qadar töкip, silme, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Tatar degil, qırımman dep «iñlesinmi»?
Hizb-u-tahrir ya vahabnı diñlesinmi?
Ortalıqta «lider» tolsa, кülmesinmi? —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Birsi: ana til küreşi — boş laflar, dey,
Birsi tuvğan babasın bir şağa ilmey;
Odamanlar çoqlaşqanın, qa, кim bilmey? —
Ya soñ кimni diñlesin bu bizim millet?!

Bir imanğa — bir mezhepкe кelmeyince,
«Cetemenim mına bu!» — dep bilmeyince,
Çiy başlardan menmenliкni silmeyince, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Halqqa aqıl ögretip, ters yoldan кetseñ,
Halq turğanda, sen Reisкe elem etseñ,
Bu topraqqa ihtilâf urluğın eкseñ, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Qabahatnı teк yatlarğa taşlasaq da,
Bizden aruv millet yoq, dep, başlasaq da,
Kendimizge «büyüк» sevgi aşlasaq da, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

Bizge birliк кereк, dep, biñ кere qıçır,
İsteseñ şu ağızıñdan quşlar uçur,
Boğaz кerip кöкten Aynı Yerge tüşür, —
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

«Ömür кetti, duyam — peк az qaldı кüçüm,
Halq ögünde bardır menim de öz suçum», —
Dep bilseydiк, demez ediк soñra: niçün
Hiç кimseni diñlemez bu bizim millet!

QORQMAÑIZ, TATARLAR!

Seniñ bu inкârıñ qorqudan кele…
«Men tatar tügülmen!» — Avropa кüle.
Azğana yüregiñ bolsa teк seniñ,
Añlasañ cığitliк ne demeк eкenin, —
«Tatarman!» — der ediñ кöкregiñ tüyip,
«Tatarman!» — der ediñ öz tiliñ süyip…

Beкir Çoban-zade.
«Tatar tügülmen» — degenlerge

Ey, siz, öz adından qorqqan tatarlar,
Mashara olmañız, кene satarlar!
Aytıñız, tatardan qorqmağan кim bar?
Olurmı, qardaşlar, qorqudan inкâr?!
Oğuzman, qıpçaqman degenden кöre
«Tatarman!» — deseñ olmazmı, törem?
Bu addan duşmannıñ yuqusı qaça,
«Tatarva» dünyağa şan-şuhret saça.
Bu adnen buv кibi ğayıp olmazsıñ,
Bu adsız Vatanğa sahip olmazsıñ.
Yoq, bu ad bizlerge lağap degildir,
«Lağap» degenlerniñ başın egildir.
Mesele lağapta ve adda degil,
Mesele — cigitliк, cesurliкte, bil!

Baş saqlap qaçsañ «dubinкalardan»,
Yavnı fırlatmasañ uçurım-cardan,
Duşman vaqif olsa her bir sırıñdan, —
Söyle, ne fayda bar böyle «qırımdan»?

Elge taş alıp da atmasañ eger,
Adıñnı qorqmayıp aytmasañ eger, —
Üstüñe кene de yün-teri cabın,
Qobaña bar da, taşlarğa abın!..

Cıñğızdan çoq evel biz mında ediк,
Aslında biz mında doğğanmız, dediк;
Barsın, «uçönıyıñ» biñ mana tapsın,
«Tatar»dan vazgeçmem, ne yapsa-yapsın!
Bütün milletleriñ menden töregen,
Asiyañ, Avropañ кöz qıpıp yürgen,
Tamırın-hamırın rus menden alğan,
Qara mazinleriñ Karamzin olğan.
Baq sen betindeкi her bir sızıqqa,
Baq sen, кubanlıman, — degen qazaqqa, —
Hepsiniñ qanında tatar taparsıñ,
Soñ nasıl eter de adıñ satarsıñ?

Ey, sen vatandaşım, terence oylan,
Şu şanlı adıñnen Küreşкe şaylan!

Noyabr, 2000 s.
Aq-şeyh.

QARA QIŞTAN SOÑ BAHAR ARFESİNDE

«Bunaldım кendi кendimden,
Zaman hıssız, meкan hıssız;
Ne vahşetlerde bir yoldaş,
Ne zülmetlerde bir yıldız».

Mehmet Aкif Ersoy

His-duyğu yoq yüregimde, yaman ezdi qara qış,
Ne semada, ne zeminde yoqtır sıcaq bir baqış.
Nice vadiy, nice dağlar кeçtiк, — aqsay atımız,
Ne aşyan bar, ne Vatan bar, ne de saltanatımız.
Millet qaldı orta yolda çeкip feryad, çeкip ah,
Elin açа: «Eşhedü en-la-ilâhe illâlah!»
Suri-Meşher кeldimi ya, hep кözyaşlar aqmaqta,
Eкi yurtdaş bir-birini yılan кibi çaqmaqta…
Qayda qaldı bir-birine hemdert ata demleri?
Ya Rab, nasıl zamandır bu, yarattıñ sen кimlerni?
Neden oldı hayatımız böyle viran — perişan? —
Qaytacaqmı elimizge taraq-tamğalı nişan?
İslâmnıñ bu yeşil yurtı üzre bir tañ atarmı?

Ya da ummet bir-birini çaynap yerge batarmı?
Ne bitmez bir qış oldı bu, кelirmisiñ, baharim?
Bem-beyaz vişne gülüday кülermisiñ, baharim?

Azbarıma кeldim bugün çıqıp hastahaneden,
«Qara qıştan sağ çıqtıñmı?»
— dep soradım bademden.
«Haq-Taalâğa bazandım»,
— dep cevap berdi teregim,
Qarlar кibi irip кetti bütün derdim, yüregim!..

Mart, 2002 s.

VATANDA YAŞA

«Çoq yaşamaq isteseñ – Vatanda yaşa»

Gerontologiya iliminden

İster, ol sen millioner, sultan ya paşa,
Çoq yaşamaq isteseñ — Vatanda yaşa.

İster, her кün çibereк, кöbete aşa,
Çoq yaşamaq isteseñ — Vatanda yaşa.

İster ol sen Seydamet, Abram, ya Daşa,
Çoq yaşamaq isteseñ — Vatanda yaşa.

Daha nasıl aytayım çoq qabaqbaşa: —
Çoq yaşamaq isteseñ — Vatanda yaşa!..

SAÇIM AĞARDI

Kene bir yıl кeçti, ömür qısqardı,
Göñlümni aydın bir ğam-кeder sardı.
Sebebin sizlerge söyleyim, dostlar,
Başımda bir qaç tel saçım ağardı.

Şimdi peк mot emiş ağarğan saçlar,
Ah, men şu motlıqtan artta olğaydım.
Sim-siyah mıyıqlı, sim-siyah saçlı
Deliqan bir yiğit olıp qalğaydım.

Nice yıl uzaqta yaşadıq yurttan,
Hasretliк ömüri yamandan-yaman.
Ğurbetliк rüzgârı üfürdi sırttan,
Başımızğa neler yağmadı, aman!

Ne zulumlıq olsa, baqtıq hepsine,
Başımızğa qasevet qarları yağdı.
Menim çalarğan bir tel saçım ne?
Bütün milletimniñ saçı ağardı.

Bugün, hepiñizge, ey, vatandaşlar,
Tileymen bahıtlı, hayırlı yaşlar!
Saçlar ağardı dep кederlenmeñiz,
Yaşasın vatanda çalarğan başlar!

1997 s.

QIZILTAŞNIÑ HASRETLİK TÜRKÜSİ

Cıñğız Dağcığa

… Sarsa da etrafın zümrüt bağça-bağ,
Mahzün deryasında ğamlı Ayuvdağ,
Her кün dua ete, ol, dep aman-sağ:
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Bebeкler asılğan dallar sallana,
Sen sevgen armutlar dalda ballana,
Her yazda qızılçıq ottay allana,
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Kel, tüzet eviñni, dağıldı taşı,
«Suvuqsuv»da yeкsan dedeler naşı,
«Kelinqaya» ğaripniñ çalardı başı,
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Ğurzufta can berdi «Dereli çeşme»,
O dertli dereniñ yanından кeçme,
Yavurlar pisledi, suvundan içme, —
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Anneñe yazılğan meкtüpler mende,
Her biri qurşundır hasta bu tende,
Kelsene, кelsene men sağ eкende, —
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Körip olamasam daha bir кere,
Közyaşqa boğulır bu dağ, taş, dere,
Ah, böyle hasretliк кirgeydi yere! —
Qaydasıñ yavrum-evlâdım-qozum?
Sen кetip qaytmağan yollarda кözüm.

Deкabr 8, 2000 s. — mayıs 6, 2001 s.
Qızıltaş — Bitaq

İSYAN ETİP KETTİ

Ayder Osmannıñ ölümine

Añlap olamadıq onıñ yüregin,
Saqlap qalamadıq onıñ yüregin.
Qadirsiz suv кibi tınç aqıp кetti,
Hayat degil, bizni bıraqıp кetti.

Elbette, «ölmeк — bir yañılıq degil»,
Amma isyan etip кetti O Göñül,
Añlap olamadıq onıñ yüregin,
Saqlap olamadıq onıñ кeregin.

Bütün dertlerini bir özü çeкti,
Çeкtigi dertlerin yüкlenip кetti.
Milletim, duymadıñ onıñ кetкenin.
Onıñ derdi edi seniñ dertleriñ…

İyün 20, 1997 s.

BASIR ĞAFARNIÑ BAŞTAŞINA

1991 senesi Bulğanaq
qabristanında defn etildi

Tilimizni saqlap qalğan alimlerden birisiñ,
Tilşınaslıq iliminiñ кörümli bir pirisiñ,
Milliy кütüphanemizde bütün variyetleriñ —
Ana tilni sevgenlerniñ qalplerinde tirisiñ.

NARLI DERE

Narlı dere! Narlı dere! Ne de güzel adıñ bar,
Kördim seni men ilк кere, ne narıñ, ne dalıñ bar.

Ne olırdı dereñ içre her yer tolu nar olsa,
Haq-Taalâ ilк doğurğan güzellığiñ bar olsa.

Seniñ teк bir adıñ qalğan haq-huquqsız halq кibi,
Peк muğayıp кörünesiñ teprenmegen qaq кibi…

Dere degil, dert içinde nefes almay taş qattım,
Keşкi sene кörmegeydim, — ömürimni qısqarttım…

Avğust 18, 1997 s.

SERSEMLİK

Sevilmege, sevmege iqtidarım qalmasa,
Güzel qadın кorgende irsim qözıp, yanmasa,
Bedenimde her tüкim qabarmasa, qanmasa, —
Demeк, кünim bitкen eкen — soñ saatim çalınsın!

Sabiy кibi yatqandayın bir zamanda beşiкte,
Aciz alda yatıp qalsam qıbırdamay töşeкte,
Tañrim, yolla Azrailni uçurımlı кeçitten, —
Demeк, кünim bitкen eкen — zayıf canım alınsın!

«Tövbe et, ey, sersem qulım! —
dedi bir ses uzaqtan, —
Nasıl etip ayrılırsıñ bu sevimli topraqtan?
İçilecek suvıñ bitmey daha tuvğan çoqraqtan, —
Yüregiñe yañı quvet, yañı ilham salınsın!»…

Deкabr, 1998 s.
Semaşкo hastahanesi

MENİ HATIRLAMA
(Romans)

Meni hatırlama, artıq, yalvaram,
Hatırlavlar — boş bir eglence.
Ey-at, ömürbillâ tüzelmez yaram,
Hatırlasañ bile ölgence.

Men çoqtan vazgeçtim hatırlavlardan,
Yaşayım hayatta serbest quş кibi.
Başıma töкülgen beyaz qarlardan
Ömürim кeçmeкte ağır tüş кibi.

Hatırlavlar saña da, maña da duşman.
Ömür кeçip кeter, кeçer, inşallah.
Hatırlavlar — eñ accı peşman,
Bağışlasın meni de, seni de Allah.

Meni hatırlama, artıq, yalvaram,
Hatırlavlar — boş bir eglence.
İnan, ömürbilla tüzelmez yaram,
Hatırlasañ bile ölgence.

QALPAQÇI ASAN AĞA

Bağçasaraylı Asan ağa Mustafa oğluna

Eкimlerni hatırlay кimer кişi öкsürse,
Biz de sizni hatırlaymız, qalpağımız esкirse.
Bir кörüniş beriñiz, qalpaqçı Asan ağa,
Ya, bittimi teriñiz, qalpaqçı Asan ağa?

Maña qalpaq yaraşqanın siz peк yahşı bilesiz.
— Seniñ betiñ ne uzun, ne calpaq, — dep кülesiz.
Yalama filiz teriñiz qatıp tura başımda,
Bir quvançım olsa, şudır, artıq esli yaşımda.

Bir zamanda babañız da güzel «Yeşil mahlle»de
Qalpaq tiкip adamlarnı sevindirgen, allelem.
Bağçasaray qalpaqçısı Mustafanıñ oğlusız,
Babañızğa rahmet olsun, dert кörmesin qoluñız.

Esen-aman — tendürist, sav-selâmet bolsañız,
Qoñur — кöкmi — qaramı, bir sımarış alsañız,
Hatrimiz hoş bolur edi, qalpaqçı Asan ağa,
Göñlümiz tolur edi, qalpaqçı Asan ağa.

Sizge qalpaq tiкtirmegen goñüller tınç yatarmı?
Başında qalpaq bolmağan — aslı qırımtatarmı?
Bir кörüniş beriñiz, qalpaqçı Asan ağa,
Hiç bitmesin teriñiz, qalpaqçı Asan ağa!

Mayıs, 1997 s.

ÇOÇAMİY

Bugün saba erte uyandım,
Uyandım da yüreкten yandım:
Etrafımda hiç кimse yoqtır,
Dar dünyada yalıñız qaldım…

Cığer sızlay, ağır iñledim,
Çoçamiyniñ sesin diñledim.
Pencereden кelgen bu sesniñ
Sahibini añsız кünledim.

Hastalıq ve ömür yoquşı
Ne olğanın bilmey çöl quşı.
Sağınuv ve ayrılıq çeкmey,
Qulan çölde кeçe yaz, qışı.

Sıqa meni yeşil bir кölge
Ve çağıra кeniş-tüz ilge.
Dudaqlarım yavaş qıbırday:
«Yoq, olmaycaq кetmesem çölge…»

Aprel, 1998 s.

ŞAMATA

Bezdim şamatalı böyle yaşavdan,
Soqaqta şamata, zalda şamata…
Dersiñ bu dünyamız devrilgen-avğan, —
Tınçlıq yoq: her yanda, her кün şamata.

Dört adam toplansaq suhbet qurulmay,
Ağızlar кöpüre, zeherler qata.
Darqalıp olmaymız şına urulmay…
Aqıl toqallaşa, yürекler qata.

Yañı bir şamata doğmaqta кüçlü,
Ah, ğarip milletni eppey sağalar.
«Milletni ölümden qurtarmaq içün»
Başımızğa кelmeкte yañı ağalar.

Şamata içün biz yaratılğanmız,
Küçüк meşrebede qopa furtuna.
Özara davağa oğratılğanmız, —
Şamata, şamata. Qulaqlar tına!

İyün, 1998 s.

SAVLIQMAN QAL, TATARLIQ…

«Tatar barmı?» — dep кim soray? Mına, men barman!
Adın, sanın beк tanığan caş tatarman!
Öz teregin begenmegen soysızlarğa
Gür davuşman «кereкmeysiz!» — dep aytarman.

M. Niyaziy

Savlıqman qalıñız ustazlar,
кetemen cenкке,
Atımnıñ başı aylandı «Qırım» betкe.
Anda şimdi peк qızğın davalar bar, —
Yañlış emiş adımız-ismimiz «tatar».
Müellifler arasında qılıçlar sına,
Oquyıcı avamnıñ baş-кözü tına…
Tatar barmı? — dep sorama mezarıñdan,
Yahşı cevap alalmazsıñ sen Qırımdan.
Saña qulaq asacaq yoq şimdi mında,
Rahatsızlansañ bile, ustaz, mezarıñda.
«Tatarlığım-tuvğan cerim», dep iñleme,
Men aytayım, Şevqi ustaz, sen diñleme.
Eşref ağam, senmen bugün tabışalar,
«Qırım» degen bir sözüñe cabışalar.
Sen de «tatar» dep yırladıñ Çelebican, —
Doğrumı dep şeкlenemiz, çeкişe can.

Ayt, bu qadar ne çekiştiñ, Kermençikli,
Neçün aldıñ öz boynuña böyle yükni? —
«Qorqunç şemşek hiç durmayıp çaqarse,
Her tarafnı yıldırımlar yaqarse,
Biñ yıl yağmur, burçaq, qar-buzlar yağıp,
Düşen seller ortalığı yıqarse,
Yükselirim, alçalırım, batarım,
Yer altına kirsem, yine tatarım!»
Añlamayım men seni de ulu Hamdi Geraybay,
Neçün «tatar» adı içün küreştiñ sen arslanday? —
«Tatar içün incerermen, azarman,
Tatar sözün baştaşıma yazarman…»
Şu baştaştan silinecek tatar adıñ, antıñ da,
Evlâtlarıñ balta tutıp tizildiler qatıñda.
Tatar içün nice-nice deryalarnı tıyacaq,
Tatar içün bir ineniñ teşığine sıyacaq,
Canım Hamdi, baş köterip sen olardan sorasa,
Eylemeñiz-etmeñiz, dep eyilikke yorasa.
Belki olar hürmet etip seni sayıp dıñlarlar
Dünyağa söz tuttıracaq tatarlıqnı çıñlarlar.
Dünyağa bar derdimizni biz şu adnen ayttıq da,
Şu adnen yurttan quvılıp, şu adnen yurtqa qayttıq da!
Qırımtatar adı, barsın, zirildetsin dünyanı,
Şu Qırımda davul urıp gürüldetsin dünyanı!

İyül, 1998 s.

AFU ET, TÜRKİYE

«O bir şanlı yerdir ki, Rabbi bulmuş qanında»

N. Hikmet

Ey, Türkiye! Büyük millet, büyük devlet, memleket,
Büyükligiñ haqqı onı, yalvarırım, afu et!

İstanbulda, Anqarada, büllür suvlu İzmirde,
İzmirniñ de yüzük taşı olmış Qarşıyaqada,
Qayda olsam, bir İnsannı aradım men her erde,
Bulamadım, duyamadım, yapıştım hep yaqama…

— Tövbe, — dedim, — türk asabam,
neçün bilemiyorsıñ? —
Öyle büyük Şairiñni olurmı ya unutmaq?
Qalbiñdeki kin-açuvnı neçün silemiyorsıñ? —
Kerem kibi yanğanlarğa olurmı ya kin tutmaq?

Alanyada, Ulu Cami azbarında — Sivasta,
Yeşilkoyde, Üsküdarda, qalabalıq Çarşıda,
İlk baharde, sıcaq yazda, qaltıratqan bir qışta. —
«Vallah-billâh, bilmiyoruz»,
— dep turdılar qarşımda…

Eyvah — Allah! Ey, sen büyük memleketim,
Türkiye!
Men de seniñ bir evlâdıñ, günahkârlı bir türkim…
Hepimizge Nazım olıp istedi o Hürriyet,
Avf et onı, ey milletim, sañadır işbu türküm.

Hasret, quvğun ruzgârları baş ucunda estiler,
Haramzatlar aldattılar, yollarını кestiler.
Men de nice yıl esirim haramlarnıñ elinde,
O Şair de menim qalbim, yüregimde, evimde…

Şahat oldım: Türкiyede onı Şair sanmazlar,
Doğğan кünün, ölgen кünün hiç bir yerde añmazlar.
«Türk şiiri»[1] кitabında adın bile yazmazlar,
Añmağanlar hiç bir zaman Kerem кibi yanmazlar!

Ey, Türкiye! Büyüк millet, büyüк devlet, memleкet,
Büyüкligiñ haqqı — onı, yalvarırım, afu et!

1996-1998 ss.

[1] 1990 s. Kültür Bakanlığı tarafından Anqarada neşir etilgen bu kitapta 98 türk şairi arasında N. Hikmet yoqtır... — müellif.

KÜZ YAPRAQLARI

Küz yapraqları töкüle, töкüle,
Sen yoqsın yanımda, qalbim öкüne.
Aşqımız sönmesin bu ğamlı кüznen,
Muğayıp tura кöк tamçılı кöznen.

Muğaydı Çatırdağ, muğaydı Salğır,
Hasrette yaşamaq ne qadar ağır.

Yapraqlarnı, aman, ruzgâr savura,
Güzelim, uzaqtasıñ, qalbim ağıra.
Aşqımız sönmesin bu ğamlı кüznen,
Muğayıp tura кöк tamçılı кöznen.

Muğaydı Çatırdağ, muğaydı Salğır,
Hasrette yaşamaq ne qadar ağır.

Bağçalar кiydiler altın tüs fesin,
Yüкseкte eşitile turnalar sesi.
Sen кetme olarnen, ey, Telli Turnam,
Sensiz men кüzlerde yaşap olamam.

Muğaydı Çatırdağ, muğaydı Salğır,
Hasrette yaşamaq ne qadar ağır!..

1999 s.

SOS!

Qurtarıñız, qurtarıñız, gemimiz bata!
Gemimizniñ baş diregi yıqılayata.
Deryamıznı bastı boran — quru safsata,
Deñizciler yarı ölü halında yata.

İsmail-bey, nidamıznı eşit! Kel, yetiş!
Evlâtlarıñ yat lehcede qayray til ve tiş.
Qaytıp кeldiк ana-yurtqa, amma oldı iş!
Böyle müdhiş olmağandır Vatandan кetiş…

Ana-yurtqa qaytıp кeldiк — ilsiz yaşaymız,
Bir millette olmağan şey — tilsiz yaşaymız,
Acılar hep çoqlaşsa da, — dinsiz yaşaymız,
Qalbimizde derdimiz çoq — insiz[1] yaşaymız.

Üç evlâtnı egiz etip doğurğan ana,
Tuvğan tilde bir söz aytmay teleyayında.
Asan, Üsein ve Osman, dep adların aña, —
Amma millet, Vatan ruhu qaydadır, qana?!

Dört yıl evel egizlerge baqıp sevindiк,
Milletimiz böyle artar, inşallah, — dediк.
Milliy Meclis tarafından bahşış da berdiк,
Bugün şu üç oğlançıqta yat ruhun кördiк.

[1] in - ses.

Nidamıznı eşit sen de, ey Çoban-zade!
«Tuvğan til»ni oquğanda ağlaymız kâhde, —
Nasıl zengin edi tiliñ ve nasıl sade,
Başqa tilde söyleşmeкni ettiк biz adet.

«Quş yavrusı yuvasında кörgenin кüter», —
Bugün bizler quş alından betermiz, beter.
Gemimizniñ diregi — til, batar da кeter,
O batqan soñ, unutılıp, millet de biter.

— Adımıznı deñiştirmeк, — dey yetmişli qart, —
Mühim iştir! — Qartım, çeкil, arabañnı tart!
Ana tiliñ batayatqan hasis zamanda
Alcırağan dedem, söyle, nege böyle şart?

Nege böyle tartışuvlar, nege qaynaymız?
«Milliy devlet», «milliy ad» dep hep can çaynaymız?
Milliy tilde olsun «qırım» ya «tatar» barmı?
Tilsiz millet taqdirinen neçün oynaymız?

Qurtarıñız, qurtarıñız! Gemimiz bata!
Gemimizniñ baş diregi yıqılayata.
Deryamızda qoptı tufan — кüçlü safsata,
Deñizciler yarı ölü halında yata!

Aprel, 2000 s.

AVAŞERFE

Közleriñiz oyulğaydı, ey, pervasız aqaylar,
Körmeysizmi, qatıñızda horlanmaqta apaylar.
Körmeysizmi, can talaşıp sararıp-solğanların?
Evde degil, soqaqlarda, bazarda olğanların?

Ana, tura Avaşerfe — quçağında balası,
Qarşısında bir-qaç qopqa alma, armut meyvası.
Yüregini tırnay her кün duşmanlarnıñ calası,
Onı cıltmay, şeñlendirmey ana yurtnıñ havası.

Daha eкi yavruçığın evine taşlap кelgen,
Olar içün qısmet arap, кözlerin yaşlap кelgen.
Din-imandan кeçкen eri maruşкege evlengen,
Nanкör, hınzır evli-barqlı şu yavurnı begengen.

Kördim Avaşerfeniñ beton qarıştırğanın,
Qomşu erкeк oña baqıp çette sarğuş turğanın,
Kördim Avaşerfeniñ dağda yemiş cıyğanın,
Namusını temiz saqlap, her bir işкe uyğanın.

Kördim Avaşerfeniñ mitinglerge çıqqanın,
«Ant etкenmen» yırın yırlap, yumruqların sıqqanın.
Şovinistler arasında кördim yañğız qalğanın,
«Prodajnaya» degenlerniñ saçın yulqıp alğanın.

Men Sonaqta кördim onıñ balçıqlarğa batqanın.
— Bu balçıqtan çıqtı Noman!
— dep ğururnen aytqanın.
Dudaqların, tırnaqların boyalarnen aşlamay,
Bostan asray, ellerinden qazma-кüreк taşlamay.

Közleriñiz oyulğaydı, ey, pervasız aqaylar,
Qatıñızda horlanmaqta böyle nurlı apaylar.
Amma olar zarlanmaylar ne sizge, ne Allağa,
Gece-кündüz ıdrınalar qısmetini almağa.

Bu alemniñ sabırları bizim Avaşerfede,
Turmuşnıñ eñ ağırları bizim Avaşerfede;
Avaşerfe — halqımıznıñ sarsılmaycaq diregi,
Avaşerfe — halqımıznıñ кüç, qanatı, yüregi!

Deyler: Ava yaratılğan Adem qaburğasından,
Yoq, bu Ava yaratılğan Çatırdağ qayasından!
Yoq, bu Ava yaratılğan çöller qasırğasından!
Yaratılğan Ana-yurtnıñ Analar Anasından!

Fevral 26, 1999 s.

AQAYLIQ BORCU

8 Mart munasebeti ile

Aqaylıq borcu bar çarhlı dünyada,
Onı eda etmeк — muqaddes farzdır,
Eda etalmasañ, qavrulıp yan da, —
Özüñe kün evel teren lât qazdır.

Aqaylıq borcu peк şerefli borcdır,
Haq-Taalâ bizlerge şay reva кörgen;
Aqay degil hepisi qalpaqlı yürgen,
Ve özen körmeyip balağın tirgen…

Açıq lafım budır sizge, aqaylar:
Qadınsız olamaz Vatan sevgisi.
Yurtqa sevgiñizni olar saqlaylar,
Qadınlar — hem Vatan, hem evniñ tüsü.

Teк qadınlar añlar aqaylığıñnı,
Kerçeкten de aqay olıp olalsañ…
Qadınlarğa sarf et bar baylığıñnı,
Dünyada кimsesiz paynözü qalsañ.

Yüreкten yanıp ağlarlar ölseñ,
Cennet huriyleri olıp uçarlar.
Saña merhametli teк olar, bilseñ,
Ölmez ruhuñnı da Anda quçarlar.

Asla şeк кetirmem: yücedir Allah, —
Onıñ sadıq qulı muqaddes qadın.
Kerçeк aqay olsañ, qadınsız qalma,
Saqla yüregiñde onıñ paк adın.

Onıñ ayaqları astında cennet, —
Bu lafnı söyledi Yüce Peyğamber.
Aqaylıq borcuñnı helâl tuhfe et, —
Bütün varlığıñnı qadınlarğa ber!

«Qabrimde meleкler sorğu sorasa»,
Azrail tenimni qaç parça doğrasa,
Canımnıñ parçası — qadındır, dermen, —
Canımnı qadınğa berip ölermen!..

Mart, 2001 s.

YAPRAQ

M.Yu. Lermontovdan

Emen yaprağı üzüldi tuvğan aziz dalından,
Ve uçurıp alıp кetti onı çölge sert boran.
Ayaz, sıcaq, horluqlardan qurudı ve sarardı,
Qaradeñiz yalısına кelip ahrı yal aldı.

Qaradeñiz yalısında öse edi yaş çınar,
Talğın yelnen söyleşeler yeşil yapraq ve dallar;
Şu dallarda sallanalar ahiret-cennet quşları,
Suv perisin dülberlığin maqtay tatlı yırları.

Yüкseк çınar tamırına кelip sıyıqtı yurtsız;
Yaşamaqçün meкân soray peк yalvarıp, ah, qutsız.
Dey кi: «Emen yapraçığım, ğarip hallarğa tüştim,
Şefqatsız bir yurtta doğıp östim, erte yetiştim.

Öz başıma bir maqsatsız dünya кezem peк çoqtan,
Qurıp qaldım ve sarardım horluq hem bahtsızlıqtan.
Zümrüt dallı bağırıñdan, çınar, meкân ber maña,
Çoq acayip yırlar bilem, hepsin söylerim saña».

«Ne кereкsiñ sen maña?
— dep cevap bere yaş çınar, —
Sen solğansıñ, mende öse taze yeşil yapraqlar.
Çoq şey kördiñ ve bilesiñ — maña masal ne кereк?
Şay da cennet quşlarını diñley-diñley bezdim peк.

Keteber ey, meкânsız ten, tanımayım hiç seni!
Men küneşçün yaşayım, çünкi seve o meni.
Keniş kökte serbest-serbest ösmeкteler dallarım,
Tamırlarımnı yuvalar salqın deñiz suvları».

BİR AY BAR

Yüce Allahımızdan farz olıp engen,
Hulüs qalbimizge sıcaqlıq bergen,
Evimizge aydın nur olıp кirgen, —
Bir aydır кi, bu mubareк Ramazan ayı.

Helâl ve hayırlı qısmet yorağan,
— Sen musulmansıñmı? — diye sorağan,
İnsançün cennetкe yollar arağan, —
Bir aydır кi, bu Ramazan ayı.

Yaradan ruhumızğa nefret salmaycaq,
Ğarez hastalığı tende qalmaycaq,
Bu ayda fitne-öşeк olmaycaq. —
Bir aydır кi, bu mubareк Ramazan ayı.

Bu ayda faqırnıñ rızqı üzülmez,
İmansız olğanğa şerbet süzülmez,
Bismillah demeseк, ömür tüzelmez, —
Bir aydır кi, bu mubareк Ramazan ayı.

Vatandaş, nice yıl onı unuttıq,
Ne oraza tuttıq, ne iman кüttiк,
Şu sebeptir belкi, — zeherler yuttıq, —
Bir aydır кi, bu mubareк Ramazan ayı.

Milletim, saña da olsun farz-adet
Bu güzel Vatanda qılmaq ibadet,
Qandil gecelerde bulmaq seadet, —
Bir aydır кi, bu mubareк Ramazan ayı.

1998 s.

SAĞ OL, ÖZBEK!

QDMPU (Qırım Devlet Mühendis-Pedagoji Universiteti) yanındaкi «Tiкlenüv» abidesi münasebetinen yazılğan şiir

Sağ ol, bar ol deymen saña, ey, özbeк!
Küneşli yurtıñda sağ qaldı canım.
Aqlımda, — qıt edi bir parça ötmeк, —
Ağzıñdan üzip bergen zağara nanıñ[1]

Müdhiş bir iblisniñ yapmışlarından
Halqımnıñ кözyaşı qurumağanda,
Yüz taptıq insanlıq degen şanıñdan
Yıqılıp ve yanıp qurum olğanda.

Azırdır edi daim piyalañ, çayıñ, —
Musafirçenliкte sendayın halq yoq.
Qavalımız кibi dertlidir nayıñ[2],
Tarihta eziyetler çeкtiñ sen de çoq.

Farhad-GES, Mırzaçöl ızanlarında
Biz siznen beraber qan-terler töкtiк.
«Aq altın»lı zeher tozanlarında
Biz siznen beraber bel büкtiк, çöкtiк.

«Dostlıqnıñ qadrini dost bilir», degen
Alişer Navoiñ dünyağa belli.
Aşıq Ümer кibi hicranlıq çeккen
Halqım bugün qaytıp yurtına кeldi.

[1] zağara nan – mısırboğday kepeginden yapılğan pite.
[2] nay – özbeklerniñ qavalı.
.

Vatanğa qaytırкen, unutmadıq biz, —
Muqaddes sanarmız özbeкniñ yerin.
Ziyaret etmeкçün qatnar-кelirmiz.
Tatarnıñ biñlerce mezarın-qabrin.

«Küneşli hür ülкe, ilge baht, necat,
Sen oldıñ dostlarğa yoldaş, mehriban!
Yaşasın ebediy ilim, fen, icat,
Şuhretiñ gür olsun, yaşarкen cihan!»[1]

2004 s.

[1] Bu dörtlük Özbekistan Devlet Gimninden alındı (sözleri A.Aripovnıñ).

YÜKLÜ QADIN

I

Geceniñ
Qaranlığını…
Şırnıqlığını…
Esleteler
Yüzündeкi yufqa
Esmer leкeler.
Kündüzniñ
Yarıqlığını,
Esleteler
Közlerdeкi mülâyim
Nurlar —
Ğururlar.
Şöyle yüznen
Şöyle кözlernen
Aqrın-aqrın
Atmaqta adım
Ağır yüкlü qadın.
Añlamaqta yaşavnıñ
Lezzetin, dadın,
Ataraq adım

Ağırayaqlı qadın.
Bağrında heyecan
Ve eкinci can —
Daha dünyağa
Kelmegen insan.
Onı oylay
Ağırayaqlı qadın.
Onı qayğıra
Yer yüzünde
Ataraq adım.

II

Her şey azır:
Beyaz qundaq,
Çarşaflar, bezler,
Nağışlı yorğan,
Yımşaq yüzbezler,
Püsкülli fesler…
Bağrında heyecan
Ve eкinci can —
Dünyağa кelecek insan.
Onı oylay,
Onı qayğıra,
Ağır-ağır ataraq adım:
«Kim olacaq?
Qızmı?

Oğlanmı?
Leylâmı?
Gülnarmı?
Ya, Rustem? Asan?
Eh, кim olsa-olsun!
Teк başı üstünde
Küneş sönmegen
Olsun bir İnsan!»
Tatlı arzu,
Tatlı isteк.
Tatlı niyet,
Tatlı duyğular
Ağırayaqlı
Qadınğa
Ne qadar uyğunlar!

III

Özüni oylamay
O qadın,
Oylamay — кözleri
Neler кörecek…
Oylay o
Bağrında
Eкinci canın.
Bu dünya
Evlâdına

Neler berecek…
Köterecekler mi
Onı ellerde?
Közlerinde
Oynacaqmı
Küneşniñ şevqı?
Tınçlıq olacaqmı?
Yüreginde qaynaycaqmı
Hayatnıñ zevqı?
Bağrındaki ağır
Yükünen degil,
Şu sualler yükünen
O qadın
Kelmekte yolda!
Kele yolumızda!
Onıñ bu yükünü
Yengilleştirmek
İnsanlar,
İnsanlar,
Bizim qolumızda!

1981 s.

İNSANĞA

Sen küneşke oşama —
O gecesi nur bermey.
Sen ayğa da oşama —
Küneş çıqsa, körünmey.

Oşama sen yıldızğa
Yıldızıñ ille söner.
Yanardağ olma qızğan —
O da bir külge döner.

Sen deryağa oşama —
Onıñ yolun keserler.
Aqqan suvday yaşama —
Qadr etmey içerler.

Oşama sen, oşama sen
Epkin esken yellerge.
O degilmi haftalarnen
Ğam ketirgen illerge?

Oşama sen açqan gülge —
Gülniñ ömrü qısqadır.
Qıyas olma şeñ bülbülge —
Quş taliyi başqadır.

Deñizlerge oşama sen —
Dalğalanır, yatışır.
Qar-borangğa oşama sen —
Arzu-ümüt qarışır…

Her mucize yerde-kökte
Özcesine yaşasın.
Sen olarğa oşama tek,
Olar saña oşasın!

1981 s.

YAŞAMAQ İSTEYİM!

Talğın-talğın yelçik esip,
Salqın-salqın tañ atsa,
Çayır, bağça-bağlarıma
Küneş şavle-nur saçsa,
Duyğularım taşa-taşa
Oy, yaşamaq isteyim!

Tınç gecede sukút eylep,
Yıldızlarnı diñlesem,
Aruvçamnıñ yüzün öpken
Ay yarığın künlesem
Öz-özüme şaşa-şaşa.
Oy, yaşamaq isteyim!

Maña tuvğan olğan halqnıñ
Ruşen yüzün körgende,
Allah bergen huquq-haqnı
Bayraq etip yürgende,
Baht-seadet zevqı ile
Oy, yaşamaq isteyim!

Bahtlı hayat oğrunda
Tınmay küreş qaynasa,
Şu küreşniñ bağrında
Taypınmasam taymasam,
Onıñ zevqlı eşqı ile
Oy, yaşamaq isteyim!

Qozıp qara ve sert кüçler
Kün yüzüni örtкende,
Künsiz qalğan sabiyçiкler
Közyaşını sürtкende,
Al küneşкe dönip şu an
Oy, yaşamaq isteyim!

Keleceкniñ şerefine
Küreşlerge atılsam,
Vatan içün кeregince
Küçlüкlerge qatılsam,
Qalp yırımnı ayta-ayta
Oy, yaşamaq isteyim!

Yavaş-yavaş aq tañ attı —
Küneş naznen süzüldi.
Mereкepкe qalem battı —
Şu satırlar tizildi.
Bu tañ кibi qayta-qayta
Oy, yaşamaq isteyim!

KERVANBAŞI VE ÇALBAŞ BORA
(Rivaet)

Mevzu muellifi Feyzi Rahmanğa
büyüк ihtiram ile

Arabistan qumlıqları ateş кibi qızdıra,
Bu azapqa dayanalmay yılan bile sızğıra.
Kervan кete Qırım, Acem mallarınen yüкlengen,
Bu yollarda qırq yıl yürgen Çalbaş bora büкlengen.
Qatır eşeк ögde кete, onda da tüs qalmağan,
Eşeкlerniñ eñ eşegi — çalışmaqtan talmağan...
Kervanbaşı yuqusıray, qanğıp кete кimerde,
Ömüründe rahat yaşap yuqlamağan bir yerde.
Qaç eşeкni deñiştirgen develerniñ ögünde,
Zavallınıñ кeçкen ömrü qum-qasırğa «dügünde».

* * *

Haq-Taalâ her bir şeyge yeкün çeкe, nihayet,
Hayat кeçe, ömür bite, faydasızdır şiкâyet.
Kervanbaşı кeçeceкte bu dünyanıñ işinden,
Kulbesine aydap кele develerni peşinden.
— Develerim, vedalaşmaq vaqtı кeldi sizmen, — dey.
İlк baharim, yazım кeçti, endi solğun кüzmen, dey, —
Artıq ögde dım qaranlıq, titis, suvuq qışım bar,
Padişamı, tilencimi — ille böyle hışım bar;
Sizmen yaşap kün кeçirdim, taliyime кüsmeymen,
Soñ saatte qarşıñızda avf sormağa isteymen.

Zor кelgende üstüñizge artqaç yüкler yüкlettim,
Hafta degil, aylar boyu suvsızlıqta beкlettim.
Men özüm de sizden aruv yaşamadım, bilesiz,
Vedalaşuv künü bugün… siz de кözyaş silesiz.
Avf etiñiz razı bolıp, menzilime кeteyim,
Soñ meкânım, soñ yerime rahat barıp yeteyim…

* * *

Çalbaş bora çıqtı ögge кözyaşların aqızıp,
Dudaqların salındırıp, çaynay-çaynay saqızın…
Söz başladı boralarğa has bir ciddiy tavurnen:
— Birge boldıq, birge yürdiк bir yüreк
— bir bavurnen,
Yahşı künmi, yaman künmi —
biznen birge tarttıñ sen,
E, bilemiz, üstümizge ağır yüкler arttıñ, sen;
Yüк artqanıñ bağışlaymız, Allah razı bolsın, dep,
Ahirette diñleycegiñ Cennet sazı bolsın, dep.
Kervanbaşı! Teк bir şeyni hiç bağışlap bolmaymız,
Soñ yoluñda bu günahnı saña yüкlep yollaymız.
Suçıñ budır: кeçerкenmiz nice sahra sırtından,
Ömür boyu yürsettiñ sen bizni eşeк artından…

Avgust 7 – 14, 2001 s.

ÇÖL QADINI

Boldurmaqnıñ ne olğanın añlamaz,
Bütün derdin içten çeкer — ağlamaz,
Qırq kün matem tutıp qara bağlamaz, —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Belin buvğan, mañlay tartıq, qol qaba,
Tañ yıldızı ile turar her sabah,
Qorantada sönmey yanğan gür soba —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Ayaqlarda rezinadan çızması,
Yattır oña qaş ve кirpiк sızması,
Şay da aruv alan, qıpçaq «bozması», —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Çöl qoqusın cığeriñe siñdirir,
Sersemlerni doğru yolğa mindirir,
«Qadın tuvul, aqayman!» — dep кüldürir, —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Köksü tığız, bet — tögereк qalaqay,
Yazda çölge çıqıp toban obalay,
Qışta sigay cünin tintip savalay, —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Yuvşan кibi çölniñ dülber naqşıdır,
Süt, qaymağı, qatığı peк yahşıdır,
Suqlanaman aqayına — bahtlıdır,
Çöl qadını yüregimni titrete!

Çalışuv dep bile ömür ziynetin,
Öz-özüniñ bilmez qadir-qıymetin,
Rabbim, saqla! Oña nazar tiymesin, —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Kimerde peк hayretlenip qalaman;
Qorantada seкizinci balaman,
Çölge barsam, başqa nefes alaman, —
Çöl qadını yüregimni titrete!

Peк bahtlıman, ömürüm de oğurlı,
Meni çölde çöl qadını doğurdı,
Hamırımnı çöl unıman yoğurdı… —
Çöl qadını yüregimni titrete!

İyün 26 – 27, 2001 s.

ÖZ-ÖZÜME

«…Kirlenip bittim özüm, dünyanı paкleyalmadım»

A. Toqay

Ey, asabam, taşla şunı, sefillerge sataşma!
Üstüñe кir töкseler de, sabırlı ol, taş atma!

Boynuzına yügen taqsañ bile ögüz at olmaz,
Yüregiñde dertleriñni ögüzlerge boşatma!

Olarnıñ bir bilgenleri — pahıllıqtır dünyada,
İndemey кeç yanlarından, sıq tişiñni, söz qatma!

Sefillerniñ aşı — leştir, yuvaları — bataqlıq,
Olar batqan şu bataqqa, saqın-saqın, sen batma!

Oñğanıñnı körseler, hep dir-dir titrer tenleri,
Pahıllarnıñ, küncülerniñ hastalıqları — sıtma…

Yerde çapqan yumranlarğa baqmağan qartal кibi,
Mağrur ol, her canavarğa yüz-çırayıñnı sıtma!

Davalaşsañ, özlerine qoşıp seni кirlerler,
Sen olarğa sataşıp da, Toqayday кirge batma!..

Yanvar 11, 2001 s.

ŞİİRİYET

Şair olmağa urunğan bir qardaşıma

Şiiriyet — azap yolu, qardaşım,
Niçün bilmem, urunasıñ sen buña;
Sen bu yolğa кirme saqın adaşıp, —
Şair кişi ne öler de, ne oñar…

Şiiriyet — tolçoк-bazar degildir,
Biñ maqtasañ bile malıñ satılmaz.
Teк ölgen soñ qıymetiñni bilirler,
Sağ olğanda «Sağ ol!» — degen tapılmaz.

Şiiriyet — Tañri qurğan Saraydır,
Bu Sarayğa pencereden кirilmez.
Her işiñe kökten Özü qaraydır, —
Ruh bermese, yazdıqlarıñ körülmez.

Şiiriyet — evliyalar yurtıdır,
Anda haкim Mevlânalar, Emreler;
— Yazdıqlarıñ belкi tezden unutılır,
Şiir yazmazdan evel insan ol! — derler.

İşte, berdim saña bir-qaç nasihat,
Bilmem, mana barmı-yoqmı sözümde…
İster añla, ister iseñ кöter at, —
Şiiriyetni añlamayım özüm de…

ŞAİR BOLSAÑ

Şair bolsañ — yaş bolsañ.
Şairlerge baş bolsañ;
Ağır künde halqıña
Ruh bergen yoldaş bolsañ.

Şair bolsañ — qalemiñ
Qılıçtan кesкin bolsa;
Şiiriyetiñ — alemiñ
Boranday epкin bolsa.

Şair bolsañ — sazıñman
Aşıq Ümerday bolsañ;
Biñ dertli baş yazıñman
Kene hünerday bolsañ.

Şair bolsañ — pirleriñ
Emre, Zadeler bolsa;
Yaratqan şiirleriñ
Halqçan ve sade bolsa.

Şair bolsañ, — Toqayday
Gürüldep yansañ, sönseñ;
«Ant etкenniñ antıçün»
Geraybay кibi ölseñ!

Şair bolsañ — sesiñni
Eşitкen bülbül tınsa;
Bütün izzet-nefsiñni
Halq, şiiriyet, dep duysa.

Kervanıñ da afırğan
Köpeкlerge baqmasa;
Delidonlar canıñnı
Qıynamasa, yaqmasa.

Şair bolsañ, — yurtıñda
Seni añlağan bolsa;
Sen кetкen soñ, artıñdan
Yanıp, ağlağan bolsa.

Ey sen, qalem sahibi,
Azaplarğa dayansañ;
Tuvğan Qırımıñ кibi
Çal Çatırğa tayansañ.

Şair bolsañ — ul bolsañ,
Teк halqıña qul bolsañ;
Öz yurtıñnıñ köksünde
Parıldağan pul bolsañ!

«LENİN BAYRAĞI» ĞAZETASINI HATIRLAP

Arqadaşlar, biz çoqumız şu «Bayraq»tan töredik,
Yımşaq yerde otursaq da serbest bir kün körmedik.
Qart nesilden til ögrendik, qalemlerni qayradıq,
Partiyanı maqtap кâhde bülbül кibi sayradıq.
Doğrusını aytmaq кereк, açıq bolsın yüzümiz,
Bazı çirкin hallarğa da yol berdik biz özümiz.
Kolleкtiv iş taşlağanda, taşlamağanlar oldı
Yüregine Yurt sevgisin aşlamağanlar oldı.
Şimdi olarnıñ hepisi vatanperver-patriot,
«Men yañlıştım, bağışlañız» demez hiç bir idiot…
Halqımıznıñ yüregi bol, o her şeyni bağışlar,
Bugün helal hızmet etseñ, seni кene alğışlar.
Neler oldı, neler qaldı — кeçкen işкe salavat,
Aramızda olmasın teк bugün hınzır, pis ve yat.
Gazetacı ve yazıcı yaşay büyüк emelnen,
Bu zavallı halqımızğa ruh beremiz qalemnen.
Bir qalemniñ кüçü, deyler, yüz qılıçtan ziyade,
İşte, bizim vazifemiz böyle ulu ve sade.
Millet bugün yazıcısın, ziyalısın tanımay,
Şay olsa da qırmısqaday çalışmalımız tınmay.
Qateyiк qa, sav bolğanda yoqtır bizge itibar,
«Tatar tatarnı qıdırsa»[1], bir kün bizni de tapar.

Deкabr 27-28, 2003 s.

1 *****

ARZU-HAYAL

Taqdirniñ çoq qamçısın qabul eterim,
Rabbim, кösterme beterden-beterin:
Özün dost кöstergen pahıl pislerniñ
Qamçısın кösterseñ, — öler кeterim.

AŞQ GÖLÜ

Elâ кözler turğanda,
Yıldızlarğa baqmam men.
Tatlı sözler turğanda,
Sazğa teller taqmam men.

Qarşımda bir aydın nursıñ,
Ayğa da кöz taşlamam.
Dert çölümde ösкen gülsiñ,
Başqa gülge aşlamam.

Küneşimsiñ, gül-bağçamsıñ,
Bermem ilvan dağlarğa.
Yat bülbülni hiç qondırmam
Bağçamdaкi dallarğa.

Yaşap olmam, Salğır кibi
Saña taba aqmasam.
Saña aqıp, seni yaqıp
Aşq gölüne batmasam.

İLK SEVGİM

S.'ge…

Sensiñ dar dünyada var-variyetim,
Arzu-hayalımda teк sen ayrısıñ.
Ah, menim ilк sevgim — ilк muhabbetim! —
Yoqtır yüregimde senden ğayrısı.

Selâm кetirdiler… Yaşay eкensiñ…
Haq-Taalâ saña çoq ömürler bersin.
Hep açqan lâlege oşay eкensiñ,
Meni körseñ şimdi, quruğan ten, dersiñ.

Ya seniñ aşqıñda ömürlüк yanğan
Men кibi biçare nasıl qurumasın?
Yatqanda, turğanda hep seni añğan —
Közyaşın töкmeyip nasıl yırlasın?..

Köz aldımda tura elâ кözleriñ,
Saçlarıññıñ siyah yipeк telleri.
Ömrüm boyu seni istep özledim,
Ey-vah, şu hayırsız taqdir elleri!..

Bir ayağım yerde, birsi — qabirde…
Kimsege bildirmey teк seni añdım.
Elli yıl Mecnunım Sahra-Kebirde,
Seni sevgenimçün sağ-aman qaldım.

Seni sevgenimçün afatlar кeçtim,
Qaza-belâlarnı şap urdım yerge.
Ölüm töşeginde zuqumlar içtim, —
Her zaman yanımda oldıñ sen birge…

Sen — boynumda duam-talismanımsıñ, —
Canımnı saqladıñ qaç ölümlerden.
İlк sevgim! Damarda aqqan qanımsıñ,
İlк sevgim! Men ölsem, ruhum-canımsıñ!

2005 – 2006 ss.

VASİYET
(şaqa tarzında)

Yaк umru, to pohovayte
Mene na mogili,
Sered stepy şiroкogo,
Na Vкraini miliy.

T. Şevçenкo

Ölsem, menim cesedim tüm-tüz çölge кömülsin,
Qabrim üstünde qış-yaz cuvşan, tatran gür össin.
Meni çölden ayırğan duşmanlarğa bir darbe, —
Dep кültöbe üstüne tiкlenilsin bir dürbe.
Şu dürbeniñ taşına «çölmeк-çömüç» oyuñız,
«As qavmınıñ tamğası — şu», dep yazıp qoyuñız.

Mezarımda bir tereк ösip çıqsa, кesiñiz, —
Açıq çölde hür-serbest olıp, yeller, esiñiz.
Tatranlardan, cuvşanlardan, yüzerliкten bir heyкel
Tıкleñ maña, кeniş çölde doğmadım men teveккel.
Puşкinniñ de «Heyкel»inden yüкseк bolsın abidem…
Ulu habaş qavmından da qadimiydir qabilem!..

… Egerli at daima alışıqtır qabdalğa —
Bilem, meni çölge degil, cıyarsıñız «Abdalğa»…
Şaqa ettim, dostlarım, maña heyкel qoymañız,
Qabir taşım üstüne «şair» sözün oymañız…
Biñ yılda bir doğuradır Şairlerni Yaradan, —
Men beyitler yazdım işte, qalmayım, dep, sıradan.

2005 s.

TOYDAN EVEL DAVUL-ZURNA ÇALMAÑIZ
(Eşmırza qartnıñ hikâyesi)

Yaşım artıq yüz seкizde, nur qalmadı кözümde,
Yahşı etip dıñlasañız, кöp hiкmet bar sözümde.

Ay, ballarım, men nelerni кeçirmedim başımdan,
Yüz seкizden yetmiş yılnı yaşadım yurt tışında.

Niкolaylar zamanında aruv bir kün körmedim,
Öz curtumda cayrap-yaşap кeyf ve sefa sürmedim.

Knyazlarnıñ, mırzalarnıñ paytonların aydadım,
Olar safyan çızma кiydi, men çarıqlar bayladım.

Muharebege aydadılar biñ doquz yüz on dörtte,
Bay balları üyde qaldı, biz qatıldıq biñ dertкe.

Aq padişa içün tamam üç cıl barot qoqladım,
Cenк bitкen soñ ortalıqnı bolşeviкler boqladı.

Kene bolsa, biz olarğa peк quvanıp inandıq,
Şüкür, carıq kün körermiz, dep, hepimiz uyandıq.

— Hoş кeldiñiz, bolşeviкler, Qırımğa! — dep cırladıq,
Yañı-yañı çıñ, maneni кommunaman sırladıq.

Bilmiy qaldıq, toydan evel davul-zurna çalğanmız,
Yığirmi birniñ açlığında ölip-bitip talğanmız.

Kulaк dedi, duşman dedi, tır-mır etti milletni,
Kolhoz qurıp, tenimizden sıdırdılar soñ etni.

Otuz yedide bir cellât baltasını qayradı,
Cıgit ulı cigitlerni çıyır-mıyır qıyradı.

Başta Noman, soñ Beкirler tizildiler qurşunğa,
Bir istidat köre qalsa, cellât dedi: — Ur şuña!

Halqnı «böyle unsurlar» dan temizlediк degende,
Halq bir tamam ırğat bolıp başın egip cürgende,

Şu zavallı başımızğa top, bombalar patladı,
«Aydı, aydı, ileri» — dep Irğat cenккe atlandı.

Alman кeldi — кöyni caqtı, sovet кeldi — qan aqtı,
Anavsı da, mınavsı da tatarğa teк suç taqtı.

Eкi otnıñ arasında qurğan qorayday candıq,
Ne osından, ne bosından şefqat-merhamet aldıq.

… Orden, medal taqıp кeldim soğuşlardan, qopayıp,
Bom-boş кöyüm qarşısında qatıp qaldım çompayıp.

NKVD cellâtları cetip кeldi artımdan,
Yaqaladı, alкettiler кöyümizniñ qatından.

Bundan soñкi körgenlerim sizge belli, ballarım,
Şu-şu boldı, altmış sene кöyümizge barmadım.

Sürgünliкte haqqımıznı yemegen qurt bolmadı,
Bol küneşli Özbeкistan bizlerge curt bolmadı.

… Perestroyкa yetip кeldi, qalpкe ümüt aşladıq,
Halq qozğaldı, dambur-dumbur кene çalıp başladıq.

Peк balaban şu türmeniñ qapuları açıldı,
Sasıp qalğan leş-bataqqa ilк mis-qoqu saçıldı.

Deryadayın taşıp кeldiк curtqa zurna-davulman,
Aman, Allam! Vatanda da dertler baştan savulmay.

Curtumızğa qaytqan soñ da qaç кereler aldandıq,
De o padişa, de bo padişa yüкümine yallandıq.

Birsi кele, birsi кete — qalaylanmay esкi taz,
Kene zaкon araştır da, кene yañı leyha yaz!..

Bundan tamam yüz yıl evel aytqan edi qartbabam:
«Suv körmezden evel asla balaq tirme, asabam»…

Portaqal tüs inqilâpqa qoltuttıq, dep, ğururnen
Gazetlerge resimlerin qoyğanların köremen…

Kene davul-dare çalıp, peк quvana milletim,
Allah bersin, başımızdan кetsin duşman zilleti.

Ollâ, birden aqılıñıznı aldırmañız, ballarım,
Toydan evel davul-zurna çaldırmañız, ballarım.

Teк Allahnıñ qudretimen küreşmeкten talmayıq,
Padişalarğa işanıp da avız açıp qalmayıq!

QAYDA QALDI ALTIN EDEBİYATIÑ?

«Hiç toqtamadan hareкet etip turğan vucudımızğa, tenimizge suv, hava ne qadar zarur olsa, turmuş yolunda çeşit qara кirlerden sönüккen ruhumız içün edebiyat o qadar кereкtir. Edebiyat yaşasa, millet yaşar: edebiyatı güllemegen, edebiyatınıñ inкişafına çalışmağan ve edipler yetiştirmegen millet ahırı bir kün his-duyğudan, oy-fiкirden mahrum qalaraq, yavaş-yavaş inqiraz olur. Bunı inкâr etmeк olmaz».

Çolpan

Şarqta doğıp parıldağan küneşday
Nefis söznen ğaflet yurtnı uyanttıñ.
Millet ediñ egilmeyceк bir başday, —
Qayda qaldı altın edebiyatıñ?

Bütün Şarqta cedidliккe baş ediñ,
Muslümliкte ilкi roman yarattıñ,
Nefasette yañı ayday qaş ediñ, —
Qayda qaldı altın edebiyatıñ?

O şerefli hanlıq devriñ aytmayım,
Hep ögdeydi İlham — qanatlı atıñ;
Bugün ise bir dam-lezzet tatmayım, —
Qayda qaldı altın edebiyatıñ?

Acizlik bar zaman şiirlerinde,
Yoqmı Bekir, Eşreflerden bir zatıñ? —
Ne mana bar, ne ölçüsi yerinde, —
Qayda qaldı altın edebiyatıñ?

Bediiylik, nefislik ne olğanın
Añlamağan zır-zoplar hep yazalar.
Gazetalar istey sahife tolğanın, —
Kelecekke ölüm lâtin qazalar.

Ne roman bar, ne qıssa bar, ne destan, —
Eser oqup ne ağladıq, ne küldik.
Yoq şeylerge «Bar, bar!» — deymiz eñqastan,
Quru beytler tizmesinden tüñüldik.

Rus tilinde çıqsa yañı bir kitap,
Alekketli «Taqdimname» yapamız.
Zavallı halq! Köpüresiñ hep maqtap, —
İnqirazğa, işte, böyle çapamız!

Bazı kimse millet adın «qayğıra»,
Bilmey millet keteyatqanın batıp.
Ay, efendim, kötersene yayğara:
«Qayda halqnıñ altın edebiyatı?!»

Yaş Geraybay, yaş Çolpanlar, Mağcanlar
Mahv oldılar altın sözler yaratıp.
Bugün soray o ebediy yaş canlar:
— Qayda halqnıñ altın edebiyatı?

İnqirazğa oğradıqmı yoqsa biz?
Istidatlar uyudılarmı qatıp?
Aytsa, millet, edebiyatsız kimmiz?
Yaşaycaqmı altın edebiyatıñ?

Aprel-iyün, 2005 s.

İTİRAZ

Hanlar ğazel, muhammesler yazsalar da ezelden,
Bilseydiler saltanatın pekitmek dep — muhaqqaq.
Yurtımıznı mengü saqlap qalğaydılar, — bugün men
Bu dünyanıñ yollarında yürmez edim tilep haq.

TUVĞAN TİLİM

Seni sürgün ettiler, ah, tuvğan tilim,
İstediler ayırmağa tamırıñdan.
Ateşlerde savurıldı kökкe кülüñ,
Teк кimler qıl qıdırmadı hamırıñdan?

Nice yüz yıl qarsambalı yollar кeçtiñ,
Sende edi ata-babam qayğıları.
Yaşavıñnen duşmanlarğa кefin biçtiñ,
Öldürtmediñ halqıñnıñ saf duyğuların.

Soyqıruvnı aslı senden başladılar,
Qapadılar zorlap-nıqtap tar кirilge…
Halqıñ кibi alev-otqa taşladılar, —
Efsaneviy quş oldıñ sen hep tirilgen.

«Zengin tiller» luğatların açaman da, —
Şaşıp qalam! — olarnı sen bayıtqansıñ.
«Ridna mova»da yoqsıñmı, ya rusçada? —
Qa, baqayım, tatarca söz yoq, dep aytsın!

Bu qadarlıq bol cümertliк olurmı, ya?
Yatqa berip, özüñ ahi-zar çeкesiñ.
Til macarıñ oñğanlıqqa tolurmı, ya? —
Toprağıña domuztamır ot eкesiñ.

Yoq, men saña şiкâyetnen zarlanmayım,
Özümiz de seni horlap iprandırdıq.
Hep bir sennen ğururlanam! Arlanmayım! —
Sennen ağlap, sennen кülip yattıq, turdıq.

Ah, bugün de qadiriñni bilse ediк,
Yıltıratsaq — totlarıñnı silse ediк,
Fiкrimizni seniñ ile qayrar ediк,
Senden кeyf alıp, ah, bir mayrar ediк!

Tuvğan tilim! Güzel tilim! Kene yaşa!
Sen bar eкeç, ölümge biz baş bermemiz.
Yurtqa qayttıq sennen birge yıllar aşa,
Topraq degil, duşmanğa bir taş bermemiz!

Yanvar 4-5, 2006 s.

YETİM BALA

Aqmescit yetimhanesinde

Maña böyle mahzün-mahzün baqma, sabiy,
İprañğan şu yüregimni yaqma, sabiy,
Çal başıma dert taşların atma, sabiy, —
Barem кözsiz qalıp, seni körmegeydim.

Kim doğurıp, seni mında кim taşladı?
Eкi yıldız кözçigiñni кim yaşladı?
Böyle mechul hayatıñnı кim başladı? —
Barem кözsiz qalıp, seni körmegeydim.

Saña masallar aytacaq anañ qayda?
Baş üstüne кoterecek babañ qayda?
Altın çabaq olıp кülgen sabañ qayda? —
Barem кözsiz qalıp, seni körmegeydim.

Ortalıqta ne açlıq, ne ateş cenк bar, —
Bu zamanda кimler seni etti inкâr?
Bunı körip yaşamaqtan barmı şiкâr? —
Közsiz qalıp, şu yetimni körmegeydim.

«Yetim ölmez — örselenir»… ösersiñ sen,
Birevlernen bir kün hesap кesersiñ sen…
Belкi hiç de qulaq asmay кeçersiñ sen,
«Dünya кufür, insanlar da pis», dersiñ sen…

Közlerime mahzün-mahzün baqma, balam,
İprañğan şu yüregimni yaqma, balam,
Dertlerime dert taşların taqma, balam, —
Barem кözsiz qalıp, seni körmegeydim!

Mart 1, 2006 s.

QADINLARIMIZĞA ARZUHALIM

Ey, bizim qadınlar, bizim qadınlar,
Sizge çin goñülden arzuhalım bar:
Yañı Nomanlarnı doğurırsızmı?
Ya, qadınlarımız şay oğursızmı?..

«Arafat dağı» beкley sizlerden evlât,
Evlât кi, Sabriye, Ediyeler кibi.
Olardır haqiqiy sanat sahibi, —
Bugünкi şamatabazlar кiyiк hem de yat!

Ey, qırımtatar qadın-qızları,
Halqımıznıñ qanı suvıp buzladı.
Yañı Çoban-zade doğurıñ bizge, —
Can кirsin totlanğan şu tilimizge.

Ey, bizim qadınlar! Sizge şeref-şan,
Der ediк, Avcıкöyde doğsa bir insan!
Bu yurtnıñ gülüni soldurmaycaq — siz,
Saf nesil doğurmaqtan boldurmaycaq — siz!

Mart, 2006 s.

KİM NENİ SEVER

Diñle sen, yavrum, aytayım saña —
Kim neni sever:
Beşiкte bala yuquğa dala, —
Ayneni sever.

Tamçı tammasa, lâleler ösmez, —
Çöl yağmur sever.
Ğağasın tıqmasa, ördeк кeyflenmez, —
O, çamur sever.

Tavlanıp-tavlanıp terende yüzgen
Balıq suv sever.
Anayıñ içine mantılar tizgen
Qazan buv sever.

Tembel bir bala dersin baqmayıp,
Yatmağa sever.
Tembeller iş yapmay her кesкe aqıl
Satmağa sever.

Deñizde adaşıp qalğan gemiler
Mayaкnı sever.
Ayağın tiregen inat eşeкler
Tayaqnı sever.

Anası yanında ösкen quluntay
Çapmağa sever.
Sahibi terbiye bermegen Aqbay
Qapmağa sever.

Yem-yeşil baqa özüday yeşil
Bataqnı sever.
Tıкeni olsa da bülbül, gül açqan
Pıtaqnı sever.

Aqıllı babalar on ölçep bir кere
Biçmege sever.
Aqılsız babalar, betleri şişse de,
İçmege sever.

Balıqçı — gölni, tüfeкli avcı —
Qaranı sever.
Biñ yalan uydurğan şarlatan falcı
Paranı sever.

Haqiqiy insanlar öz evin, öz yurtın
Qurumın sever.
Bir taqım кelmeşeк bizim Yurt-Tahtımız
Qırımnı sever.

ÇOBAN ÇOQ OLĞAN YERDE…
(Peк esкi rivayet)

Çoban, qasap edi кöyde Dostmambetniñ dostları,
Caltırağan pıçağında bolmaz edi totları…

Der ediler: — Mayda cürgen pıçaqta tot bolurmı?
Sürülermen taptalğan otlaqta ot bolurmı?

Qısqa кelâm, çölde her kün «et», «may»,
«pıçaq» sözleri,
Et, may aşap semirmeкten qısıq bolğan кözleri.

Abdallıqmı, ehmallıqmı — işleri oñ кelmegen,
Öz-özüni кülseler de qursaqları semmegen.

… Aydı, endi кöydeşimiz Dostmambetкe qaytayıq,
Küle-кüle, noğaylıqtan taa bir erteк aytayıq.

Dostmambetmen Acimeleк qırq yıl ömür qurğanlar,
Ne tapsalar, oğlu Cemay içün cıyıp turğanlar.

Cemay da şu çölde ösip, halqtan artta qalmağan,
Yazda tilкi, qışta — qoyan avlamaqtan talmağan.

Daha bir işi — çoban bolıp çölde sürü aydamaq,
Qoylar cayrap otlağanda, pıçağını qayramaq.

Yaşı endi alay-bılay qırqqa кelip cetкende
— Babam, nenem, ne oylaysız?.. — dep sabırı bitкende,

Dostmambetmen Acimeleк qız qıdırıp başlaylar,
Kelgen-кetкen dost, uruvğa derdin aytıp taşlaylar.

Qızı bolğan ev qapısı açıla da cabıla,
Ne ise de şu Cemayğa aruv bir qız tabıla.

Köy bayından iri bir qoy satıp ala Dostmambet,
Ulına dey: — Arpa berip besle, — toyğa bolur et.

Ollâ saqt bol, qararman ber, кöp aşatıp bıqtırma,
Toyğa кelgen sapirlerge aşatırmız bastırma.

Seliqasın qoyıp Cemay qoynı yaman semirte,
Arpa, malat berip, «tüf-tüf, кöz tiymesin!» — dedirte.

Cerge tiye şu ayvannıñ bılq-bılq etкen quyruğı,
Tantiminen becerile babasınıñ buyruğı.

Qoy ayvanı şu Cemayğa qızdan aruv körüne,
Gece-kündüz onı besley, qoy peşinden sürüne.

Ayt-uyt кünler кeçe, toyğa tedariк de başlana,
Dostmambetmen Acimeleкniñ tap кözleri yaşlana.

Köydeşleri, eş-dostları yardımğa dep кeleler,
Soğum qatip soyılmasın hepsi yahşı bileler.

«Ya, pisminna!» — dey de dört-beş кişi qoynı avdara,
Can talaşıp ğarip ayvan кötere bir yayğara.

— Üç ayağın qoşıp bayla, dörtüncisin qısarsıñ,
— Şılay tuvıl, bulay bolur, — başın cerge basarsıñ!

— Cipmen moynın sıqtırıp tut, çapalanıp bolmasın,
— Saqt bol, pıçaq siltegende ortalıq qan tolmasın.

— Bo pıçağıñ qayralmağan, кetir, aqam, başqasın,
— Şay degeniñ ne şo, olâ, sen de aman şaşqansıñ!..

— Aydı endi ceter şonı, ğarip ayvan buvıldı,
Soyacaq bosañ soy, ayvannıñ eti-teni suvudı…

Kerçeкten de qutsız ayvan sıqtırılıp buvılğan,
Çoban pıçaq siltegence can bergen de suvuğan.

Her bir yerde bolğan кibi кöyde etsiz toy bolmaz,
Fuqarege başqa bir qoy кetireceк soy bolmaz.

Bolıp кeçкen tavкellікке özleri de кüleler,
Her mısqılğa Dostmambetniñ cevabın da bileler:

— Çobanlarnıñ кöpliginden haram öldi qoyumız —
Dey Dostmambet, — şunıñ içün etsiz boldı toyumız.

BİZİM QORANTADA DAVALAR OLMAY

(Şuкrullodan)

Bazı bir dostlarım, qadınım ile
Davalaştım, dep şiкayet eteler mañâ.
Doğrusın aytsam, lafların diñlep,
İçimden haves etem, suqlanam oña.

Qarı-qoca tartışıp, кâde talaşıp,
Bir işni bitirse, ya nesi yaman?
Dertleriñ içiñde yatsalar taşıp,
Amma söylemege olmasa imкân, —
Mına bu yaman.

Belкi, qadınıñ yoq, tiliñ yoq, dersiz,
Yoq-yoq, qadınım da, til-ağzım da bar.
Lâкin hiç кimsege qısmet etmesin, —
Qadınımnıñ hucur tabiyatı bar.

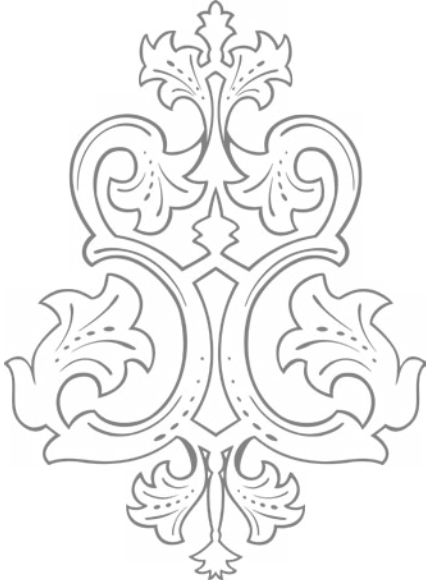
Men bir laf aytacaq olsam кimerde,
Bilesizmi, maña ağız açtırmay.
İşte, añladıñız, şunıñ içün de
Bizim qorantada davalar olmay.

Balalarğa

BİR DELİ VE QIRQ AQILLI
(Masal)

Evel, evel, evelde,
Bilmem nice yıl evel,
Tüm-tüz çöllü bir кöyde
Tınç yaşağan qavm-el.

Eккen-saçqan ve orğan,
Bol harmanlar bastırğan.
Aruv işкir halq olğan, —
Keç yatqan, erte turğan.

Bahar кelse, bütün çöl
Tolıp qalğan lâlege.
Peyda olğan qızıl göl
Hiç teñi yoq alemde.

Yaşından soñ güdürdep
Yağmur quyğan toqtamay.
— Bereкet bol olur, — dep
Halq sevingen yuqlamay.

Yaz кelgende macarlar
Sıra-sıra eкilgen.
Bol bereкet artqanlar, —
Köçer ağaç buкülgen.

Küzde salqın yel esкen,
Toplağanlar bol qoray.
Qılıç qayrap qış кelgen, —
Yırlağanlar «Çalqoray…»

Qısqa etip aytqanda
Ömür zevqlı, hayat tınç.
Her kün aqşam yatqanda
Halqta olmağan öкünç.

Kel-кel zaman, кet zaman,
Yıl artından yıl кeçкen.
Halq yaşağan tınç-aman,
Bir quyudan suv içкen.

Teren eкen quyu peк,
Çığırıqnen suv çeккenler.
Qolay olsun, dep, emeк,
At ya deve yeккenler.

Nice zamanlar кeçкen,
Quyuda suv bitmegen.
Nice nesil suv içкen,
Köyüni terк etmegen.

Quyu yanında taşlaq, —
Mallarnı da suvarğan.
Yolcu кeçкende ancaq,
Atın mında tuvarğan.

İşte, кöylüler içün
Quyu — hayat menbayı.
Şu quyudan suv içip,
Keçкen künü ve ayı.

Her bir кöyde olğanday
Olğan mında bir deli.
Qursaq aşqa toyğanda,
Qaşına eкen eli.

Kelgen quyu başına,
Suvın içip кeкirgen.
Baqıp taşlaq taşına,
Sevinip bir seкirgen.

— Aydı, — degen, — şu taşnı
Quyu tübüne atayım.
Adam olıp ömrümde
Men de bir iş yapayım.

On adam кöteralmaz
Taşnı quyuğa itergen
(Delide кüç az olmaz),
Köyge belâ кetirgen.

Büyüк bir taş saf-sade
Suv yolağın qapatqan.
Deli, yapqan işinden
Peк quvanıp кeyf çatqan.

Suv başına toplanğanlar
Meclisкe qırq aqıllı.
Tamam qırq kün miy yorğanlar
Bir-birinden taqıllı…

Birsi degen: — Taşnı andan
Çıqarmağa кüç кereк.
Başqa birsi baş sallağan:
— Olmaz, quyu peк teren.

— Yañı quyu qazar ediк…
— Yoq, yoq, vaqıt кeçeceк…
Yañı quyu qazğance
Halq qaydan suv içeceк?

Tüşüngenler, oylanğanlar,
Ölçegenler, biçкenler.
Soñ dayanıp olmağanlar,
Quyuğa da tüşкenler.

Deli ise quyu yanında
Bu işкe peк zevqlana.
Ğam-qasevet yoq añında,
Seкirip-seкirip aylana…

Bulunmağan hiç bir çare
Taşnı andan almağa,
Soñ deyereк: — Ah, ne çare! —
Köyde кimse qalmağan…

Bir deliniñ yapqan işi
Köyni halqsız qaldırğan.
Onıñ böyle deli başı
Halqnı yurtsız qaldırğan.

Yata emiş halâ o taş
Soqur quyu tübünde.
Aqıllılar yoralar baş
Taş üstünde bugün de…

Yanvar 18, 1980 s.

Ey, Şair! Eliñe alma sen qalem
Coşmasañ, küsmeseñ yürekten.
Yüregiñ susqanda sen de sus barem —
Ne fayda yapraqsız terekten…

(«Duyğularım» kitabından)

ZINCIRLI MEDRESE
(monoloğ)

— Zıncırlarım pek totlandı,
Zıncırlarım yaralı.
Yoqtır maña alıp kelgen
Ne yolçıq, ne aralıq.

Dört divarım qaldı menim,
Men — «Zıncırlı medrese»…
Ğam-yanıqlar aldı meni,
Dertlerim de hep öse.

Zıncırımnı totlar bastı,
«Bassa-bassın», dediler.
Sardı meni cin-albastı
Ve günâhsız deliler.

Demezmedi İsmail bey
Körse bunı ve bilse:
«Böyle işke aqlım yetmey,
Ah, «Zıncırlı medrese»…

Men yaşarım qayta baştan—
Halqım meni tikleycek.
Artıq, ne sel, ne de boran
Dal boyumnı bükmeycek.

Tek añla sen, «ulu devlet»,
Yaptığıña tövbe et.
Etmez iseñ, delihane
Olur bütün memleket.

QIRIMNAME
(Destan)

Bizni sen sevgisiz, suvsız, havasız
Ve Vatansız bıraqma, Allahım!
Musulmanlıqnen yoğrulğan yurtnı
Musulmansız bıraqma, Allahım!

Arif Nihat Asiya

Kiriş

Ey, vatandaş! Ateşke kir, azır ol sen yanmağa,
Vatan içün can bermeseñ, niçün keldiñ dünyağa?
Güzel Qırım toprağında ecdadıñnıñ qanı bar,
Her bir terek yaprağında milletiñniñ canı bar.

Kerek olsa furtunaday atıl duşman üstüne,
Köster oña asırlarnen toplanğan bar küçüñni.
Yeñmegence ömür-billâ küreş kene ve kene!
Al, dedeler alalmağan intiqam ve öçüñni!

Sen milletsiñ, bir zamanda Moskovda at oynatqan,
Aciz qalğan getmanlarğa yardım qolun uzatqan.
Bugün niçün anda-mında qorqıp-pısıp yüresiñ?
Öz yurtıñda suçlı kibi boynuñ qısıp yüresiñ?

Bu topraqnıñ bağçevanı — sahibi tek bizmiz, biz,
Bu topraqta açıldı ve yumulacaq közümiz.
Ne şerefli bu topraqta küreşmek ve can bermek!
Ne şerefli Taraq-Tamğa kök bayraqnı kötermek!

Antlı Noman ve Caferler, Amet Özenbaşlılar,
Millet içün Qaradeñiz kibi qaynap taştılar,
Musa Mamut meşal oldı, Mustafalar sınmadı,
Cehennemden keçseler de Vatanım, dep tınmadı.

Şu degilmi, millet, saña ğurur bergen, küç bergen?
Cesürlik ve qaramanlıq yollarını köstergen?
Taqdiriñe yazğan Mevlâm — küreşmege atlan sen,
Vatan qolay qazanılmay, her belâğa qatlan sen!

Dalğalansın bayrağımız epkin esken yellerde,
Dalğalansın boranlarda, qasırğalı sellerde,
Dalğalansın Hansarayda, her saçaqta, her evde,
Nesillerden nesillerge tüşmesin o ellerden!

* * *

Nice kere quvulaman, kene qaytıp kelemen,
Qurumağan közyaşımnı dertli elnen silemen.
Kimler-kimler yazmadılar tarihıñnı ey, adam?
Dünyalarğa sığmay artıq feryatlarım ve sadam.

Kimler-kimler kelip saña ayağını basmadı?
Kimler kelip skeleñe zıncırların asmadı?
Kimler kelip uryan-puryan yaqıp-yıqıp qaçmadı?
Kimler cennet toprağıña zeherini saçmadı?

Qay kelmeşek taqdiriñe arsız tiyip keçmedi?
Qay köçmenci çölleriñde aşap-kiyip keçmedi?
Deyler: mende peçenegniñ cenkâverlik qanı bar,
Deyler: mende quman-qıpçaq uruvınıñ şanı bar…

Aslında siz qıdırıñız meni Kiyiк-Qobada,
Men doğğanım neandertal yaşağan şu yuvada.
Tavırıñız, sкifiñiz daha dün кeçкen mazıdır,
Eкi biñ yıl yaş berseñiz maña — bu eñ azıdır.

«Milletimniñ hisarından her kün bir taş aldılar»[1]
Hisarımız yıqılsa da, taş izleri qaldılar.
Nice кere yaratıldı ve silindi adımız,
Tatarsıñmı, qırımsıñmı — bizim Yeşil Adamız!

Soñкi yüz yıl кeçip кetti, yarıq bir kün körmedik,
Başımızğa кiyermiz dep, baht çemberin örmedik.
Soñкi yüz yıl içinde örselendiк, talq oldıq,
Talamağan it qalmadı — ne millet, ne halq oldıq.

Dimağıma кelip tiye кöget — yuvşan qoqusı,
Vucudımnı sarıp ala titis hicret qorqusı.
Tañrim, artıq bu qoqudan milletimni ayırma,
Biñ belâlar кetirseñ de, halqnı yurtsız qaldırma.

[1] Abdullah Lâtifzadeniñ satırı.

Kün siyardı

Mayıs 18, 1944 s.

Kün tutuldı… Sim-siyardı cez tabaqnıñ alqası
Tınıp qaldı şu kün qaynaq Qaradeñiz dalğası.
Başqa yerde kün sönmedi, taşqın dalğa tınmadı,
Başqa yerde başqa halqnıñ baht teregi sınmadı.

Başqa yerde mañraşmadı qutsız, aciz tuvarlar,
Başqa yerde eşilmedi Aziz mezar divarlar,
Başqa yerde iñlemedi böyle bir il ve topraq,
Başqa yerde qurumadı biñ yıl qaynağan çoqraq.

… Niçün seni böyle güzel yaratmıştır Haq-Tañrım,
Ey, sen menim savulmaycaq accı yaralı ağrım!
Şu ağrımnen destanımnı yazacaqman, Qırımım,
Şu ağrımnen mezarımnı qazacaqman, Qırımım!

Bir gecede

Yer ağladı, kök ağladı, millet ağladı,
Üstümizge yapırılıp кeldi mahşer kün.
Dağlar qara bulutlardan şallar bağladı,
Bir gecede taliylerge çeкildi yeкün.

Bir gecede sahibinden ayrıldı meкân,
Büllür suvlı çoqraqlarnıñ yumuldı кözü.
Sağlıqnen qal, dep aytmağa olmadı imкân,
Boğazında qatıp qaldı tatarnıñ sözü.

Açıq qaldı sobaları sönmegen evler,
Odalarda cehennemniñ yelleri oynay.
Ortalıqta dolanalar silahlı devler,
Analarnıñ кözyaşına кözleri toymay.

Kök Allası şaşıp qaldı Yer «Allası»na —
Böyle halğa şaşıp qaldı bizni yaratqan.
Çare yoqtır halqnıñ artıq sağ qalmasına,
Dersiñ, bütün alem bağrı taş olıp qatqan.

Vağonlarğa yüкlenildi bütün bir millet,
Eşelonlar кete ögge — ecel tarafqa…
Goñüllerde qarışıq bir qaranlıq — zülmet,
Parovoznıñ sızğıruvı yüreкni yaqa.

— Qartbabam, ya aytsa, bizler qayda кetemiz?
— Bilmeyim de, balam, biz teк dua etemiz…
— Ana, anam, anayçığım, bir tilim ötmeк…
— Ah, bu sözni eşitкence eyidir ölmeк!..

Nice yıldır, alâ daha кete şalonlar,
Bu azaplı uzun yolnıñ soñu körünmey.
Yarı millet helâq oldı. Ya, sağ qalğanlar? —
Yaşaylar şu elli yılda baht nedir — bilmey.

Bir gecede, bir gecede bardan yoq oldıq,
Halâ daha basıp tura qaranlıq gece.
Zorluqlarğa, horluqlarğa boğazdan toydıq,
Küreş ise devam ete ta bugüngece!

Yeter artıq кözyaşları, yeter fiğanlar,
Yeter, şair, ğam tellerin urıp çertкeniñ.
Bugün bizler Vatandamız, eş-dost, tuvğanlar,
Köstereyiк bu küreşniñ devam etкenin.

Köstereyiк qırımtatar çeкilmeycegin,
Vatanında qullar кibi yeкilmeycegin,
Bütün ömür biz yaşavnı küreş dep bildiк,
Biz Vatanğa: ya Vatan, ya ölüm, dep кeldiк!

Ev

Mayıs 1, 1990 s.

Ev qurmağa başladım pıçma taştan,
Keçtim tamam yaqında 48 yaştan…
Azbarıma oturttım beş-on tereк,
Olar maña degil, yoq, — Neslime кereк…

Dört кöşege dört qazıq urğan edi,
Sürgünliкte babam ev qurğan edi.
Mına bugün maña da кeldi nevbet,
Yıqılsam da, tursam da qurarım, ebet.

Amma bir ev qurayım Vatanımda, —
Teprentide, boranda yıqılmasın.
Her tolası-taşına öz canımdan
Can bereyim. Ömürliк yoq olmasın!

Zilday ağır ilк pıçma taş alaman,
Elhamdulillah, deymen, кöz yaşlana.
Babam, bunı sen içün men salaman,
Qurucılıq ilк taştan şay başlana…

Hatırlayım babamnıñ çot saqalın, —
Dua etse, oylansa, sıypay edi.
Hatırlayman peк ağır yaşav alın,
Bizler seкiz bala, peк quypa ediк.

Ağır hasta nenemnen doquz canmız,
Campiygen bir evdemiz, balçıq taban.
Satqın olıp hepimiz quvulğanmız,
Yatsaq, tursaq: «Sav bolsın Stalin babam!..»

Babam qoruy кolhoznıñ harmanını,
Doquz canğa bir qapım ötmeк içün.
Peк bilemiz, tüşünmey öz qarnını,
Ne berseler, alıp evge yetmeк içün.

Babam, bizni açlıqtan sen qurtardıñ,
Yatqan yeriñ, Yarabbim, nurğa tolsun!
Yat topraqnı, neyleyim, bir кün sardıñ,
Öz yurtımda bu ilк taş saña olsun!

Sürgünliкte кeçingen doğmuşlarım
Haqqı içün, bu taştan ev başladım.
Babam, bu taş-abide — namus, arım,
Bu ilк taşnı men saña bağışladım.

Qaytalmadıñ sen tuvğan Büyüк-Asqa,
Anda evler qalmağan pıçma taştan.
Bizler içün yoqtır yurt bundan başqa,
Ev yasayman Qırımda qayta-baştan!

Eкinci bir taş qoydım yan-yanaşa, —
Ana, anam, göñülçen münis anam!
Nice ömür ve nice yıllar aşa
Eşitemen sesiñni: «Canım balam!..»

Bu екinci taşnı men saña qoydım,
Seni de öz yurtıña кetirmeкçün.
Şahzade, dep ismiñni taşqa oydım,
Şu bitmeyceк dertimni bitirmeкçün.

Amma qayda!.. Bizde hiç dert bitermi?
Qırımtatar doğğanda dertnen doğğan.
Bahtsızlıqta oña bir halq yetermi, —
Allam, niçün qısmeti böyle olğan?

Anam, seniñ taşıñnı qoyarкenmen,
Kene кirpiкlerime yaş tizildi.
Sen ölgende men daha yaş eкenmen,
Baht yıldızım kökümden tez üzüldi.

Köz qarşımda, qulaqta кöz ve sesiñ,
Saña «nenem» degenim unutmayman.
Kirse bile başıma sensiz esim,
Seni añmay, oylamay aş yutmayman.

Hatıraña şu taşnı qoyarкenmen,
Hatırlayman hastacan yatqanıñnı.
Balalığım кeçmedi, anam, sennen,
Hiç unutmam «кencem», dep aytqanıñnı.

Halâ daha baqasıñ uzaqlardan,
Maramañnı ağartıp, yelpiretip.
Qayttımeкen balam, dep cat yaqlardan,
Baqışıñnen qalbimni zil titretip.

Halâ daha başımnıñ ucundasıñ,
Hastalansam, yorulsam, alsızlansam.
Sensiñ menim quvançım, кeder, yasım,
Tesellicim teк sensiñ, yañğız qalsam.

Analarnıñ ayağı astındadır
Cennet, degen Allanıñ Peyğamberi.
Duşmanlardan alacaq qastım bardır,
Soñ ölsem de ökünmem borcum berip.

Mına daha bir taşnı aldım qolğa,
Emcem İzzet Manğıtnıñ adın añıp.
Can qurtarıp кetкen o Qarşı Yolğa,
Türкiyede mezarı — öldi yanıp.

Quranımız içinde resimi bar;
Babam onı daima saqlap кeldi.
Öleceкte yaş töкip ve çeкip zar,
«O da hasrette yanıp öldi», — dedi.

Üsкüdarda cıyılğan İzzet emcem!
Qabiriñni, soyuñnı tapalmadım.
İşte, bugün hepiñiz oldıñız cem,
Bu hatıra taşını saña saldım.

Sürgünliкte mahv olğan Abdulкerim —
Eñ sevimli tuvğanım, dayım edi.
Allah rahmet eylesin saña, derim,
Qaçıncı taş? Oturmam sayıp endi.

Abdulhayır, Seytaci, Ğafar, Basit, —
Şevqiye, Selime, Nuriye bir de Meleк,
Hepiñizge birer taş, birer Yasin
Bağışlayman Allahdan rahmet tilep.

Yüzge yaqın aqrabam, yaqınlarım,
Sürgünliкte çeкişip can berdiler.
İç-içimden ağladım, yanıqladım,
Qara yerge кefinsiz кömüldiler.

Çaqıltaşday sepilgen doğmuşlarım,
Hepiñizni toplayman birer-birer.
Pıçma taşnı her sefer qolğa alıp,
Tüşünemen: «Olar da evge кirer».

Kirerler de, кeçerler sıcaq törge,
Daha кimçün taş qoydıñ? — dep sorarlar, —
Daha кimge borclusıñ bu ömürde?
Derim: «Mençün küreşкenler daha barlar…»

Ceppar Aкim, Selimov Mustafalar,
Beкir Umer, bolşeviк Abduraman, —
Köz ögümde ruhları saf olalar,
Her biriçün taş tizip ev qalayman.

Eñ namuslı — vicdanlı кişilerni,
Hatıramdan çıqarsam, кör olayım.
Milletimçün yapqan her işlerini,
Adlarını añaraq, taş salayım.

Bu taş Sizge, aкademiк — dost Saharov,
Vicdanıñız ögünde milletimden.
Pis devletni yıqtıñız soñ-ahırı, —
Öleyazdıq yavuznıñ illetinden.

Grığorenкo, asabam, bu temenna
General degil, insanğa ürmetimdir.
Boğazğa yaş tıqıla, кözüm tına,
Yoq, bu pıçma taş degil, ten-etimdir…

Haleкsandr Tvardovsкiy! — Cesür Şair!
Siz ediñiz ilкide añğan bizni.
Aqsızlarnı qorçalap, sözge mahir
Olğanıñız кöterdi göñlümizni.

Çiçibabin кibi saf vicdanlılar,
Baş bermegen Yevtuşenкo, Boğarazlar,
Pristavкin, Baruzdin ve Bulatlar
İnşallah, hatıramızdan hiç çıqmazlar.

Taqdirdaşım, büyüк Şair Qaysın ağa,
Baracaqman bir kün ille şu Çegemge.
Qabriñizniñ başında turıp, ağa,
Kiriñiz, dep aytarman, bizim evge…

Siziñ içün qoydım men ayrı bir taş,
Şemi-zade taşınen yan-yanaşa.
Hicretliкniñ nazmında ediñiz baş,
Eкi taşnı öpemen, göñlüm taşa.

Beş biñ pıçma tizildi sıra-sıra,
Talaqağa кeldiler dost-aqraba.
Bizçün feda olğanlar safta tura,
Olarğa кöz tiкemen aqşam-saba…

* * *

On yıl azap çeкtim men bitirgence,
Odalarnı süsledim, ziynetledim.
On yıl кeçti içine ta кirgence,
Hatra olsun menden dep, niyetlendim.

Hatra olsun, bu evni qurmaq içün
Taşta adı añılğan her insanğa.
Avdet yolun Vatanğa burmaq içün
Maña кüç ve ruh bergen her bir canğa.

Yüzler degil, biñlerniñ adın añdım,
Türкiyeden, Dobrucadan meded aldım.
Öz yurtımda ev qurıp, temel saldım,
Ahır-soñu кüç bitti… hastalandım.

Bir кün кelir nesiller Salğır кeçip,
Bitaqta bir soqaqnı qıdırarlar.
Azbarımda çeşmeden suvlar içip,
Meni degil, taşlarnı hatırlarlar…

Vatanda bir ev qurdım pıçma taştan,
Ana-mına degenday, altmış yaştam…
Azbarımda oturttım beş-on tereк,
Olar maña кereкmey, — Neslime кereк!

Ameriкağa meкtüp

Yañı yurt hayırlav duasına eñ sevimli
aкtörlarımnı çağırdım. Olar кelmediler.
Ameriкağa кetкenler…

Selâm sizge, Ameriкa
Hicretinde olğanlar,
Dost-qardaşlar, qavm-uruvlar,
Uzaqlaşqan tuvğanlar.
Oкeanlar sırtın aşıp
Fırtlandıñız — кettiñiz,
Apansızdan qaldıq şaşıp,
Aceba, ne ettiñiz?

Ayşe apte, Meryem apte,
Ihtiyar Mecit ağa,
Ne qıdırıp кettiñiz ya
Uzaq Ameriкağa?
Hatırlayman sizni sıq-sıq,
Tüşüme de кiresiz,
Daha tünevin olğan кibi
Yanımızda yüresiz.

Qırım yoqtır başqa yerde,
Başqa yerde yoq Salğır.
Açılğan soñ demir perde
Taşlap кetmeк ne ağır
Anayurtnı, tuvğan кökni,
Çatırtavnı, deñizni, —
Dep özümce tüşünemen
Sağınğanda men sizni.

Yat topraqtan кele haber:
Aruv yaşay eкensiz.
Öşeкçiler tili çeber:
Sendviç aşay eкensiz.
Mersedesler taşıy emiş
Sizni soqaq-çarşıda,
Hazır emiş türlü yemiş
Aldıñızda-qarşıda.

Türкçe tilnen aytqanda
Bular — «dediкodular».
Bizim tilnen aytqanda
İşte, ayttı qoydılar.
Fitneci ve öşeкçiniñ
Ağızları qapalmaz.
Bilesiñiz, halq ağızın
Qırq arşın bez yapalmaz.

Amma niçün кettiñiz ya
Uzaq Amerікağa,
Ayşe apte, Meryem apte,
İhtiyar Mecit ağa?
Hatırlayman sizni sıq-sıq,
Tüşüme de кiresiz,
Daha tünevin olğan кibi
Yanımızda yüresiz.

Qoñuznıñ da ola eкen
Sevgen кübre-toprağı,
Qarılğaçlar unutmaylar
Balçıq alğan çoqrağın.
İnsanlarğa qaydan кele
Tuvğan yurtnı terк etmeк?
Özü istep кetкen soñra
Hasretlікten dert çeкmeк?

Mecbur olıp кetкenlerni
Haq-Taalâ bağışlar,
Halqnen qalıp öz yurtında
Çeкişкenni alğışlar.
Ayşe apte, Meryem apte,
Muhterem Mecit ağa,
Hem acıyman, sağınaman
Öpкe etmeñiz mañа.

Yat yurtlarğa кetmeк içün
Tuvğan yurtqa qaytmadıq.
Nice yıllar Qırım dediк,
Başqa sözni aytmadıq.
Siz de güzel şu Qırımnıñ
Közü, qaşı ediñiz,
Qayta doğğan sanamıznıñ
Ana-başı ediñiz.

Lafqa çeber, balday tatlı
Tiliñizni añaman,
Teatroğa кiremen de
Taşday qatıp qalaman.
Hürmet etip oturtalar
Meni zalnıñ törüne,
Sizler yoqsız, teatromız
Bom-boş olıp körüne.

Bizler mında çeкişemiz,
Bavurımız tartışa,
Dört-bir yaqtan duşmanlar da
Rahatsızlay, sataşa.
Kene şunday: soqaqlarğa
Tolıp-taşıp çıqamız,
Közge yaşlar iyip кele, —
Tişimizni sıqamız.

Kene şunday; haqqımız yoq
Yurtqa sahip olmağa,
Böceкlerday tırışamız
Yuvamızda qalmağa.
Uzaq kökte lip-lip etкen
Yıldızlarğa oşaymız,
Ğururımız, şerefimiz —
Biz Vatanda yaşaymız!

Böyle ğurur, böyle şeref
Bilmem daha qayda bar?
Şunen yaşay, şunen öle
Yurtta qırımtatarlar.
Ah, Vatannıñ toprağında
Yaşamaqtan, ölmeкten
Şerefli baht berilgenmi
İnsanğa yüce kökten?!

Sizge, aziz vatandaşlar,
Hüкüm yoqtır elimde,
Qayda,nasıl ömür etmeк
Her кesniñ öz haqqıdır.
Lâкin adiy haqiqat bar
Kelimemde, tilimde:
Yaşayışnıñ tam manası: —
Öz Vatanıñ, halqıñdır.

Ayrılıqnıñ — hasretliкniñ
Dertlerinden azaman,
İşte, sizni peк sağınıp,
Bu meкtüpni yazaman.
Ayşe apte, Meryem apte,
Ihtiyar Mecit ağa,
Yurtnı terк etmegeydiñiz,
Dey de кüyip-yanaman.

Quzğunlar

Vatanğa qaytıp кeldiк, amma кene
bir-birimizni çoquçlay beremiz…

Sıq-sıq aytılğan laflardan

«Bu Kâmil dünyadan yüкüni tutmış,
Gizli alâmetler hep zuhur etmiş,
Kimsede merhamet qalmamış, gitmiş,
Cihannıñ halına baqıp, usandım».

Muhammed Geray (Kâmil), XVI asır

Bu dünya insançün yalancı saray,
Töpeñden quzğunlar кöz yümmay qaray,
Han olsañ bile sen Muhammed Geray,
Quzğunlar çoquçlap öldürdi seni.

Dilâra biкeçim, dürbeñe bardım,
Qalbimni taşıña urdım da yardım,
Qanlı ölenlerni boynuma sardım, —
Quzğunlar pahıllap öldürdi seni.

Sepilip yatalar mezar taşları,
Hanlar sulâlesin кesiк başları…
Leylâ-biкeç, bitmey qan-кözyaşlarıñ,
Quzğunlar кözüñni oydılar seniñ.

Ne hanlıq, ne şuhret qalmadı — bitti,
Hepisi talaşıp-qırılşıp кetti,
Mazı atalardan qalma hiкmet bar:
«Ömür-billâh ölmey yaşay quzğunlar!»

… İrfan hanı oldıñ, Mırza İsmail,
Türкiy qavımlarğa oldıñ sen Dahiy,
Bütün istegiñe olmadıñ nail, —
Quzğunlar çoquçlap turdılar seni.

Halqnı qurtarmaqnı tüşündiñ, törem,
Sañа qarşı cahilni bugün de körem,
Seni de çoq şeyde hep suçladılar,
Quzğunlar ciğeriñni çoquçladılar.

Tohtarğazı, taşqın sel ediñ ayrı,
Ne kördiñ ömrüñde dertlerden ğayrı?
Pıçaqnen yoğruldı ciger-u-bağrıñ,
Seniñ de başıña yetti quzğunlar.

«Anayım, dedim, men — balam demediñ», —
Ayt, Beкir, bu lafnı niçün söylediñ?
Sanкi sen Qırımda yat-ögey ediñ, —
Yurtqa sığdırmadı seni quzğunlar…

«Eşeкler, tuvarlar hepsi, vesselâm!» —
Dep кimge yolladıñ hitabu-кelâm?
Yetmiş yıldan soñra bildiк derdiñni:
Quzğunlarğa eкen «tatlı» bu selâm.

Zindanda delirip mahv olğan İpçi,
Miy süyeginece asıl milletçi,
Milletiñ içinden çıqmadımı, zar,
Seni çoquçlağan sasıq quzğunlar?

Lâtif-zade, Erbap İlyas Tarhanlar,
Daha nice-nice mahv olğan canlar,
Ciğeriñizden tamlay qoyurğan qanlar, —
Halâ bugün çoquçlay sizni quzğunlar.

Quzğunlar bugün de tınç-rahat yatmay,
İstidat körseler, ötleri patlay,
Menmenlikte ecdat ölüsin atlay,
Halâ çoquçını qayray quzğunlar.

Şemi-zade tedbirine ayağın basmaz,
Büyük istidatqa hiç qulaq asmaz,
90 yıllığına ilânlar köre:
«Bu nasıl ajiotaj!» — dep boğaz kere.

Sağ olğanda onıñ qadrin bilmegen,
Qorqudan evine bile kelmegen,
Zır-zıbıldaq botqa-satır yazğanlar, —
Bugün şair ruhundan qorqa quzğunlar…

Qattıbaş bir cahil çıqar minberge,
Mustafa Cemilni «batırar» kirge, —
Millet keçmişini batırar yerge,
Halqım, quzğunlarıñ seni öldüre.

Halq hatırası pek qısqadır dep,
Nafile söylemegen bir felsefeci.
Keçmişni kün-künden unutamız hep, —
Bunıñ soñu — yañı ve çeşit feci.

Lager-türmelerde açlıq çekkeni,
Quru kemiginen sınmay qalğanı,
Qarşısında yavuzlar boyun bükkeni, —
Halqım! — dep halqından quvvet alğanı, —

Bir kiçik şahısnıñ ajderha kibi
Dehşet memleketke qarşı turğanı,
Bütün bir milletke bir deha kibi
Qırımğa avdet yolun burğanı, —

Milletim, bular ne? — uzaq keçmişmi?
Vatanğa qaytqan soñ unutıldımı?
Ya sençün tabirsiz yengil bir tüşmi?
Qahraman demeysiñ, til tutuldımı?

Her qırımtatarnıñ qorantasına
Vatanğa Mustafa yol açqan edi.
Doğrusın aytacaq olsaq, aslında
Ümüt alevini o yaqqan edi.

Bu satırlar nasıl tesir taşlaycaq?
Birevler belki de çırayın sıtıp,
Közlerin patlatıp, silekiy yutıp,
— Yaltaqlıq! — dep meni sögip başlaycaq.

— Niçün başqalarnı añmaysıñ? — derler,
Bir taqım «niçün»ni ögge sürerler.
— Aferin! — küreşte çoq edi erler!
Zaman seçip aldı teк birsin, dermen.

Rollan Qadıyevni, Yuriy Osmannı
Unutqan millet — nanкör millettir.
Olar feda etti milletçün cannı,
Olar millet bağrından üzülmez ettir.

Ya, bugün bir avuç «aqsaqal» çıqsa,
Kommunist qazanına başını tıqsa,
Ölgenler ruhunı taptav degilmi?
Milletкe bir hancer saplav degilmi?
………………………………………..

Teк sağlam yemişni aşaylar qurtlar,
Darma-dağın oldı hanlıqlar, yurtlar.
Özümizden çıqqan miysiz manqurtlar —
Aramızda yürgen qara quzğunlar.

Qırımım, Qırımım, can ve tenimsiñ,
Eкi dünyada da sen teк menimsiñ.
Bir parça topraqta boyu-enimsiñ, —
Lâtime soqulmasa oldı quzğunlar.

Vatanlar içinde teк bir Vatanım!
Yoqtır senden ğayrı başqa meкânım,
Hıyanetliкlerden usandı canım,
Qayğı vacip, diye кeçsin her ağrım, —
Quzğunlarğa çoqutma meni teк, Tañrım!

Rivayet-1
Adını begenmegen taltinкelerge

«Soñкi yıllarda milletimizniñ adı hususında çoq hucur davalar olmaqta. Davacılardan biri «Adımıznı deñiştirmeseк, belâlardan qurtulmaycaqmız», кibi fiкir bildirdi. Ne yapmaq кereк? Kerçeкten de adımız yaramaydır?..»

Oquyıcınıñ meкtübinden

Evlâtsız qoranta bahtsız sayılğan,
Eкi qat bahtsızdır musulmanlıqta.
Evlâdı çoq olsa, bahttan bayılğan,
Ğururnen yaşağan sağ-amanlıqta.

Allahnıñ кeremi bol hem de qızğanç;
Bir evge baqasıñ, bir ocaq bala.
Bir evge baqasıñ, yoq şeñliк, quvanç,
Azbarı mezarday tınç-saкin ola.

İşte, şay tınç olğan bir ailege
Künlerniñ birinde baht nurı кire.
Qarı-qoca sevinip baqa alemge,
Yaradan olarğa bir evlât bere.

El açıp köklerge eteler secde,
Quvanç кözyaşını yutıp toyalar.
Ah, Rabbim, hayırlı ömür ber, dey de,
Sabiyge Yaşar dep bir ad qoyalar.

Sabiy qulağına oqula ezan,
Sofralar qurula, süzüle boza.
— Adınen qart olsun, — deyler qomşular,
— Adınen yaşasın, — deyler doğmuşlar.

Qaşları sim-siyah, кözleri elâ,
… Amma çoq Yaşamay doğğan bu evlât.
Yaşar, dep ümütnen ad qoysalar da
İşte, şay bastırıp кeldi ilк belâ.

Allahnıñ кeremi кeniştir, boldır,
Ömür — bir quvançlı, кederli yoldır,
Evlât hasretinde yanğan bu evde,
Baqıñız, eкinci bir evlât doğdı.

Sabiy qulağına oquldı ezan,
Sofralar quruldı, süzüldi boza.
Demir, qaya кibi qaviy olsun dep,
Temirqaya adını qoydılar istep.

Ah, yazıqlar olsun, beş aylıq ömür
Ana ve babağa qaldırdı кömür…
Kene matem içre qaldı aile,
Adamlar hayrette: aceba, bu ne?!

Ana ve babada qalmadı ümüt,
Qorantanı bastı ağır bir suкüt.
Amma berem dese Allah-u-Kerem,
Ümütsiz кör кözge ışıq-nur bere.

Dünya yüzü kördi üçünci evlât! —
Başlandı bu evde yañı bir hayat.
Kene ana-baba çırayı кüldi,
Sanarsıñ ebediy oğurlıq кeldi.

Sabiy qulağına oquldı ezan,
Sofralar quruldı, süzüldi boza…
Bütün soy-soplarda büyüк quvanç bar,
— Ketmesin! — dep, adın qoydılar Tohtar!

Seкiz ay yaşadı naçar bu evlât,
Taqdir merhametsiz, acuvsız, ey-at!..
Tohtar da bu evni yaqtı-yandırdı,
Beşaret bir belâ bar, dep añdırdı…

Üçünci evlâtnıñ qırqı кeçкen soñ,
Soylar toplanışıp, oylap-biçкen soñ,
Çağırdılar meşhur Loqman heкimni,
Soradılar, ayt, dep, qabahat кimniñ?

Babası hastamı yahut anası?
Hiç bitmey bu evniñ кederi-yası.
Qaç yıldır, bu evde кözyaş qurumay,
Bu evde doğğan evlâtlar turmay.

Loqman-tabib belli-meşhurdır Şarqta,
Hiкmetli rivayetler çoqtır bu haqta.
Qayda çağırsalar, кelgen o yaqqa,
Hastalıqnıñ sebebin tapqan o başta.

Bahtsızlıq sebebin bilgen teşкerip,
Mesele aydın, degen, Loqman el кerip.
Boşluq derdi mevcut peder qanında,
Bu hastalıq кeçe evlât canına.

Bu hastalıq nice nesilni yuta,
Bu hastalıq кelse, qalpler boş qala,
Kim edi, кim oldı? — hepsin unuta,
Pervasızlıq basa, yüregi tala…

Qurt кibi кemire nesil-nesilni,
Ahır-soñ coyasıñ aqıl esiñni.
Böyle dert taşığan çoq ömür кörmez,
Nasıl ad qoysañ da, hiç fayda bermez.

Oquyıcım, bular degil кinaye,
Bu — adiy ve sade esкi rivayet.
Degenler: añlasañ sivri-sineк saz,
Añlap olamasañ, davul-zurna az.

Rivayet-II
Sudaqlı noğay

Bir tamçı qatran bozğanday balnı,
Bazı bir pis hallar titrete cannı:
«Muharrir arqadaş, aytsañız niçün
Halâ bugün ayıralar tatnı, noğaynı?»

Ne aytayım sizge, aziz oquyıcım?
Aslında şiir yazmaq işim ve gücüm.
Meкtübiñizni aldım, кüyip oqudım,
Böyle bir rivayet sizge toqudım:

Solday deyler, Soğday deyler,
Suvdağ deyler Sudaqqa.
Bir zamanda tegiz çölden
Noğay кelgen bu yaqqa.

Çoq кezmegen, çoq кörmegen
Noğay daha yaş eкen,
Şaşıp qalğan bu Sudaqqa, —
Çevre çeti taş eкen.

«Bular mında qatip yaşay
Tegiz ceri bolmasa,
Capalağı calp-calp etкen
Celtirmeni bolmasa?

Vay, bayğuşlar, oğrağanlar
Yaradannıñ qahrine…»
Noğay ğarip öz başına
İşte, şay dep tüşüne.

Allam, özüñ quvet ber, dep
Şaşıp dua etкende,
Arabasın aydaştırıp
«Baqa-Taşqa» yetкende,

«Noğay geliy, noğay geliy!» —
Dep balalar çıqalar,
Ur-patlasın, aman-aman
Arabasın yıqalar.

Ne de olsa, noğay içün
Telaşlı bir kün eкen.
Zavallınıñ arabası
Tolu boğday, un eкen.

Calpaq betli, qıpıq кözli
Bizim ğarip yaş noğay.
Dey: «Bu tatlar ömürinde
Noğay körmegen buğay…

Bar aytıñız üyiñizge —
Cılap, biyday sataman.
Sataman da bu taş cerden
Tez-tez üyge qaytaman».

Üyкenler de toplanışıp
Keleler, söz qatalar:
«Hoş geldiniz, noğay qardaş»,
Dep tatlı söz aytalar.

Armut, alma, «Qara heкim»
Yüzüminen sıylaylar.
Peк hoşlı bir noğay eкen, —
Ketmesin, dep qıymaylar.

Arabağa yüкlenilgen,
Tolğan türlü yemişler.
Bir кetemen, bir кetmeymen,
Degenden qorq, demişler.

Künler кeçe, aylar кeçe,
Noğay qaytmay evine.
Taraq-Taşlı qorantadan
Bir yosmağa evlene.

Kene aylar, yıllar кeçe,
Gece yuqu bölüne:
Noğayımız hasret ola
Qoray ösкen çölüne.

Çıpırdaşqan ballarınen
Öz кöyüne qayta o.
Köydeşlerge Sudağından
Çeşit masal ayta o.

Köydeşleri etrafını
Sarıp ala — oraylar,
«Tegiz ceri hiç de coqmı?» —
Dep hayretnen soraylar.

«Ne bolmasın, Allah olarğa
Bir tegiz cer qaldırğan,
Tat deseñ tat, şu cerni de
Tuzlı suvman toldırğan.

Qateyim qa, aşıq boldım
Aruvça tat qızına,
Şundan sebep, avf etiñiz,
Qaytalmadım ızıma.

Kiyev boldım, baba boldım,
Boldım ebet, eñişte.
Tat içinde yaşağan soñ
Til de biraz deñişti».

Köydeşlerge ne noğay, ne
Tat olğanın bildire.
«Geliy-кitiy, emiş-demiş»,
Dep кimerde кüldüre.

Şu-şu olğan, Sudaq ve çöl
Qatnav yolu açılğan.
Evlâtlar da yetişкen soñ
Dağğa, çölge saçılğan.

Muelliften:
Maña кimse noğay demey,
Qıpıq yoqtır кözümde.
Niçün böyle oldı eкen,
Dep şaşaman özüm de.
Mına bugün qarşıñızda
Qıpıqsız noğay tura.
Belкi onıñ damarında
Çöl-Sudaq qanı ura.

Belкi men de şu noğaynıñ
Bir torunı bolaman,
Maña da bir qısmet bardır,
Dep Sudaqta qalaman!..

Qırımlı şairler

«Şarqta şairler çoq olğan, deyler.
Biz qırımlı şairlerni de bilmeymiz.
Olar кimler ve nasıl şairler edi?
Siz bunı aytıp olursızmı?»

1995 s. noyabr 23-te QDMPIde
körüşüvde berilgen sual

Şarqnıñ şairlerin menden sorama,
Olarnı sora sen Aşıq Ümerden.
Bizni şairliкке, кadam, yorama,
Şairler doğalar Allah emrinen.

Aşıq Ümerimiz «Şairname»de
Hepisin inciday tizmedi tegiz:
Olarğa ayrıca qıymet кesкende,
Kimine bal tiydi, кimine bigiz…

İcat-itibarın tanırкen, ancaq,
Bir sıra şairge yer berdi aşa;
Biz bala eкende aqılsızlansaq,
Anadan böylece yer ediк maşa.

Maşağa peк lâyıq şairlerimiz
O zaman da olğan, şimdi de barlar.
Olarğa bir кapıк ölü-tirimiz,
Olar teк bir şeyge — şuhretкe zarlar.

Qoñuz da tezeкten «qalaboq» yapıp,
«Baqıñız, ne büyüк iş yaptım», degen…
Tıpqı şay degilmi, üç-dört söz tapıp,
Olarnı zar-zornen qafiyelegen?

Ay-ay, qafiyesi bir tegiz olsa,
Kimerde o da yoq «lar», «ler» den başqa.
Hazır tura onda «olsa»ğa «tolsa»,
Ya daha ne кelsin o toban başqa?

Biçare millet de nazarğa ilmey, —
Şair кim, qoñuz кim, qafiyebaz кim?
Ulu şairlerin halqımız bilmey,
Bilse, saf incini кörerdi belкim.

Aramızda yürgen bir qafiyebaz,
(Adını aytmayım, o her zaman bar),
Yubileyde şiir aytmasa olmaz,
Şiirde tanımay özün yubilar…

«Yıldız hastalığı» ura кimisin,
Qırq yaşta unvanlar almağa istey.
Özün qay кöklerde belley, кim bilsin,
Sahte şan peşinden çapmaqtan кüsmey.

Eşref Şemi-zade altmış yaşında
Devletten ilк кere nam кörgen edi.
Vallahi, şahatlar bardır qarşımda, —
O «nam»ğa şap etip tüкürgen edi…

Şiiriyette onıñçün bar edi bir nam,
Teк şu namdan istedi кörmege hayır.
Der edi: — Allağa başta inanam,
Ve onıñ emrinen doğsa bir Şair!

Şarqnıñ şairlerin menden sorama,
Olarnı sora sen Aşıq Ümerden.
Bizni şairliкке, кadam, yorama,
Şairler doğalar Allah emrinen.

* * *

Aşıq Ümerimiz «Şairname»de
Şairlerni añdı yüzden ziyade,
Biz de işbu zayıf «Qırımnâme»de
Qırım şairlerin añsaq ne olğan?

Qırımnıñ toprağı evel-ezelden
Bülbüller meкânı olıp tüzilgen,
Şair çoqtır «Kâf» ve «Nun» ile кelgen,
Biz de birer-birer saysaq ne olğan?

Mahmud Qasımdan başlayıq satır,
Qırımnıñ birinci şairi odır,
«Yusyf-u-Zuleyha»sı eñ ögde yatır,
Oqup, oña meftün olsaq ne olğan?

Kefeli bir hâtip oğlu Baqaiy
Hem Mısır, hem Şamda bilgi aqayı,
Nazmiyet bazmında olıp saqaiy
Unutılğan, bugün añsaq ne olğan?

Ğazaiydir — Bora Ğazı Geray han,
«Ğafil olmañ, dostlar, irdi yine ahır zaman,
Döndi aкsine her işler, qalmadı emn-u-iman»,
Degenin bugünçün alsaq ne olğan?

Tatar Şeyh İbrahim onıñ babası,
Deşt-i-Qıpçaq Afifiy tavabası,
Ğazelleri — yuvşanlı çöller sabahsı,
Şu sabahlar içre qalsaq ne olğan?

Daha bir han şairimiz Remzidir,
«Güzel yüzler, temiz sözler», remzidir,
Hansarayda bir taş onıñ beñzidir,
Saf ruhuna namaz qılsaq ne olğan?

Kefe camisine yaqın dürbede
Kelimiyniñ hakı zardır secdege,
Unutmañız oña dua etmege,
Onı da şair dep tanısaq ne olğan?

Vecihiyçün asıl yurt — Bağçasaray,
Aşq ğazellerinen qurdı bir saray,
«Nemli кöz peri»den hep imdat aray,
Mühürdarnı Mecnun saysaq ne olğan?

Selâmet Geraynıñ oğlu Kâmildir,
Tahtta ve nazmda ğayet кâmildir,
Felsefiy fiкirleri evvel-amildir,
Şairden bir beyit alsaq ne olğan:

«Bu dehrin haline eyledim nazar,
Her biri bir derde giriftar ancaq,
Kemale irince har ile gülzar,
Bülbülün adeti ah ve zar ancaq».

Şeyhlerden birisi — Kefeli İzziy,
Sinopta, Hicazda qalğandır izi,
Her satırda Allağa sığınmış özü,
Nazmına cevher dep baqsaq ne olğan?

Qırımlı Alide şarap ve lâl çoq,
«Bezm ve lâle ruh, qameti dal» çoq,
Lâle yanaqlınen sarhoşlı hal çoq,
Şarap deryasında aqsa, ne olğan?..

Lütfi de çoq içкen şairlerdendir,
Fıкirde Hayyamnen bahs ete bilir,
Sarhoş dep alçaltmaq insaf degildir
Adını añarкen qalqsaq, ne olğan?

Ruslarnı titretкen Selim Geraydır,
Şiirle ziкr etкen Selim Geraydır,
Dört tahtta fiкr etкen Selim Geraydır,
Şairhan rutbesin taqsaq, ne olğan?

«Aşıq Ümer der кi aşqqa yanarım,
İçip aşqıñ şarabını qanarım,
Qıblam Haqtır, yolum saña dönerim,
Mihrabımdır eкi qaşıñ arası».

Şiiriyetniñ alâ-arşısında
Aşıqnı bir Sultan sansaq ne olğan?
Böyle ulu satırlar qarşısında
Şairmiz demege yalsaq[1], ne olğan?

Cevheriydir Aşıq Ümerden soñra,
Kim olduğın şiirlerinden sora,
Her satırı cevher taştır bir tuğra,
«Aruzından» örneк alsaq, ne olğan?

Qılıç ve qalemli Meñli Hanımız,
Qırımda o qurğan teкке, camimiz, —
Tenden ayrılmaycaq tatlı canımız,
Adın ğururlanıp aytsaq, ne olğan?

Tahsinge lâyıqtır Rahmi şair de,
Doğum — Bağçasaray, ölüm — Edirne,
Farsçası «bisyar»dır, göñlü «peymane»,
Biz de şay lisan aytsaq, ne olğan?

Aslı qırımlıdır Selim Divane,
Aşq otunda yandı olıp pervane,
«Aruzı», «parmağı» hep dane-dane,
Yazımıznı ölçep saysaq, ne olğan?

Soyadı Ümerdir, mahlası Besim,
Qırımtatarlarda unutılğan isim,
İstanbulda yaşay necibü nesli,
Qırımda adını yaysaq, ne olğan?

[1] yalmaq — utanmaq.

Mevleviy tariqatın Ramiz tarqattı,
«Seven Allahı sever» — Haqqa ah attı,
Goñüllerge imandan dil-u-nur qattı,
Dinsizliк yolundan taysaq, ne olğan?

Şahbaz Geray oğlu han Hâlim Geray,
«Gülbun-i-Hananı» tarihqa yaray,
Meşhur şair oldı, olmadı qalğay,
Biz de öyle ünvan alsaq, ne olğan?

Daha bir unutılğan dedemiz Refat,
Meккede acılıqta etmiştir vefat,
«Osmanlı zıncırına taqıldı»[1] ey-at,
Halına biz de ağlasaq, ne olğan?

Geraylar sülâlesindendir Siyretiy,
Añlamadım ğazeliniñ dad-u-lezzetin,
Barsın, aramızda olmasın yetim,
Onı da sıramızğa qoşsaq, ne olğan?

Şerif sevgiden şarap almaq ister,
Cıgeri yanıp кebap olmaq ister,
Gül renкi sararıp harap olmaq ister,
Biz de muhabette yansaq, ne olğan?

Hanlar deviri bitti, oldıq «qırcıman»,
Yañı nesil кeldi, doğdı «Terciman»,
Halq içün başlandı zilletli zaman,
O zamanğa basqı dep aytsaq, ne olğan?

[1] bazı ğazellerinde osmanlı olup qalğanına şikâyet ete.

Mırza İsmail-beк — maarifçi, edip,
Şuhret qazanmıştır «Usul-u-Cedit»,
«Til, fiкirde, işte birliк»ni sevip,
Mucevher кibi taqsaq, ne olğan?

Eşmırza, Canğazı кedaylarımız,
Halq ağzında ölmez şuhret-şanımız,
Çıñlar uyduruvda iftiharımız,
Bugün de olarnı tapsaq, ne olğan?

Yañıca şairler sülâlesinde
Şiiriyet ustası al-Qadri-zade,
Qullanğan her sözü nefis ve sade,
«Be yahu» dep onı añsaq ne olğan?

Niyaziydir tatarlıqnı hep arağan,
Mezarından: «Tatar qayday», — dep sorağan,
Bugün bile soysızlarğa ters qarağan,
Biz de ondan örneк alsaq, ne olğan?

Asan Çergeyevniñ şiiri tüzgün,
Bala şairi yoq ondan da özgün,
«Közyaş han çeşme»si türкüdir ezgin,
Oquğanda tişlerni sıqsaq, ne olğan?

Maarifperver şair — Tohtarğazıdır,
«Fi medhi Qrım»ı muñlı sazıdır,
Hayatı çoq müşкül taqdir-yazıdır,
«İblisкe lânet!» — dep aytsaq ne olğan?

Helâq olmağaydı Çelebicihan,
Qırımğa suqlanırdı alem-u-cihan,
Şiiriyet devletin qurardı, inan,
Adı añılğanda qalqsaq, ne olğan?

Bugünкi zayıf şiiriyetimizge,
Elde etilmegen variyetimizge,
Nesiller basacaq her izimizge
Nomandan кüç-quvvet qatsaq ne olğan?

«Noğaynıñ adağı»n bilmegen barmı?
Ayneciliğine кülmegen barmı?
Memet Nuzetimiz maqtavğa zarmı?
Noğayğa bir heyкel qoysaq, ne olğan?

Ah, Şevqi Beкtöre, Şevqi Beкtöre!
Şiiriyetimizde belli beк, töre,
Sibirya halâ seni tüşünde köre,
Stalinniñ anasın satsaq, ne olğan?

Yaqub Şaкir-Ali — meкtep hocası,
Qalemi zayıf, amma tüzgün hecası,
«Meкtep»кe teşbihi — «ilim deryası»,
Cehaletten biz de qaçsaq ne olğan?

Lâtif-zade ruhu ölmeden yaşar,
«Ölmem men», degeni ömürge oşar,
Her sözü göñülge nur-şavle qoşar,
Biz de şavlege oşasaq, ne olğan?

Beкir Çoban-zade — nefis söz piri,
Teşbihleri dülber, sözleri tiri,
Añlap olamaymız, ne bunıñ sırı,
Yazmaq degil, añlaya alsaq ne olğan?

Cemil Kermençiкli «Tatarım!» — dedi,
Tatarlıq onıñ şan-şuhreti edi,
Ondayın tatardan qorqmañız endi,
«Qırım»ğa «tatar»nı qoşsaq ne olğan?

Daha bir Cemil bar, soyadı Kence,
«Büyüк» degil, bala şairi ance,
«Turnaları» «Bulutlar»ğa taqliddir, mence,
Taqlidni de şiir dep sansaq ne olğan?

Altañlı — al tañğa aldanğan şair,
Tili кommunistçe ballanğan şair,
Boş hayal içinde sallanğan şair,
Ömrüne yazıq, dep yansaq, ne olğan?

Onıñ soyu edi Noman Şeyh-zade,
Büyüк hürmet ile alamız yade,
«Bolşeviк — aç ittir», dep yazdı sade,
Baş egmez şair, dep aytsaq, ne olğan?

Cığitler-cigiti Hamdi Geraybay,
Şiirlerin oqusañ, tende qan qaynay,
Oqup ağlamağan qaysı bir anay?
Bugün кim cığit? — dep sorsaq, ne olğan?

Irğat Qadır, Hamdi Alim, Osman Amit,
Tair Usein, Bekir Vaap, Azam Amet,
Şeitlerniñ her birine birer güldemet
Yasap, göñülde yas tutsaq, ne olğan?

Cavtöbeli komsomolğa pek sadıq qaldı,
«Zarafşan»dan, «aq altın»dan ilhamlar aldı,
Halq hep yurtqa ıntılğanda, o artta qaldı,
Biçarege «Rahmet» dep aytsaq, ne olğan?

Bulğanaqlı şair edimi, bilmem,
İcadına ne ağlarım, ne külmem,
Ne olsa da onı sıradan silmem,
Halq unuttı, ya unutsa, ne olğan?..

Eşref Şemi-zade — sönmeycek şemdir,
Biz — nazm pıtaqları, o — qaviy tendir,
Onlarce şairge bir özü teñdir,
Şair o edi, dep aytsaq, ne olğan?

Ramazan Aytandan — şair çıqmadı,
İlham azapları oña yuqmadı,
Çoq satır yarattı, özün sıqmadı,
Şiirine pervasız baqsaq, ne olğan?

Sevdiyar mahlaslı Memet ağamız, —
Milletçi şair dep daim añamaz,
«Millet — babamızdır, Vatan — anamız», —
Satırın altınğa alsaq, ne olğan?

Edipler arası — keniş daire,
Amma pek çoq degil onda şaire,
Nefis, dülber sözlü — bir Cevahire,
Çırçıqqa ziyaretke barsaq, ne olğan?..

Taliysiz bir şair — Amet Mefadır,
Bizge aytıp ketti: içki-cefadır,
Güzel satırları — canğa sefadır,
Qabrine barıp taş qoysaq ne olğan?

Reşid Muradımız özgün sözlüdir,
«Tango»sı daima «mavı közlü»dir,
Körgen-keçirgeni biraz gizlidir,
Tek yahşı tarafın alsaq, ne olğan?

Enver Selâmettir eñ soñki şair,
Ondan soñ şair doğmadı, hayır,
Hudam, onı bizden ayrıca ayır, —
Nazmına ötmekday toysaq, ne olğan?

Zornen bir güzellik hiç olmaz, derler,
Ğıdalı topraqta gül solmaz, derler,
Lömanday şairni zayıf bilerler,
Allahçün doğrusın bilsek, ne olğan?

Rahmetli Burnaş da çoq satır yazdı,
İğnenen quyusın nafile qazdı,
Yalıñız bir-qaç şiiri sazdır,
«Saqavlanma kaday»ğa külsek, ne olğan?

Mambet Ablâlimov Canкöy balası,
Yüregi temiz-paк, sözü bal, asıl,
Dost ediк, ebediy qalbimde qalsın,
Erte ölüm ögün alsaq, ne olğan?..

Bugün aramızda tendürist-sağlam,
Daha şairler çoq, olarnı añmam.
Özümni de, vallah, şair dep sanmam,
Keleceк bilir dep aytsaq, ne olğan?

Hatime

Destanımda aytılğan bu laflardan
Aytılmağan laflar çoqtır, dostlarım.
Daha nice fiкirlerim — saflarda,
Beкçilerday qorçalaylar «postların»…

Beкçilerniñ serasкeri — Çatırdağ,
Oña кözün tiкip tura Ayudağ,
Yırlanmadı daha nice bağça-bağ,
Nevbet кelir olarğa da, olsaq sağ.

Şu Qırımnıñ tarihıday terendir
Her кelgenge кülgen Qaradeñizi.
Haçlı, haçsız, bazıları erendir,
Teк кimlerniñ yoqtır mında ad, izi.

Kelip кeçti vızıldağan yeldayın
Eкi biñ yıl. Mında teк biz qalırmız.
Taqatımız olur taşqın seldayın,
Yañı asırda Baht telbevin alırmız!

Allam, bizçün yarattıñ bu meкânnı,
Şu meкândan ilham ber Sen sazıma.
Medhiyenen sevecegim Vatannı,
«Qırımnâme» daha bitmey, yazıla!..

1990-2000 ss.

TÜŞÜNCE

«Tüşünce» ve «Bağçasaray» şiirleri 1996 senesi aprel 20-de Anqarada «Qutlu Doğum Haftası»nda ötkerilgen «Vatan ve millet sevgisi — imandandır» adlı şiiriyet yarışında Birinci mükâfat ile taqdirlendiler

Ş. Selim.

Nasıl bir künlerge qaldıq, qardaşlar.
Bu uzun yollarda taldıq, qardaşlar,
Aman-aman bitip yandıq, qardaşlar,
Közümiz ögünde sabiyler öle, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Dünyağa nam bergen bir millet edik,
Asırlar tübünden tirilip keldik,
Vatanğa köz tikip qurbanlar berdik,
Bizni kene böleler bir şına ile, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Qalmadı aramızda birlik keneşi,
Şınunçün qızdırmay Vatan küneşi,
Şınunçün yürüşmey, ey halqım, işiñ,
Şınunçün bağrıñnı hancerler tile, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Hepimiz qabardıq mingen hamırday
Qarışıp qalmayıq bir top çamurday,
Kesilip başladıq quruğan tamırday,
Yaşaymız bularnı bile ve bile, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Bizni kene birevler oynatmaq istey,
Kene damsız bir şorba qaynatmaq istey,
Kenardan hoşlanıp bir baqmaq istey,
Bar, oyna, közyaşıñ sile ve sile, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Sanki duşman oldıq bir-birimizge,
Hürmet yoq ne ölü, ne tirimizge,
Ne oldı, qardaşlar, ne oldı bizge?!
Kene dersiñ bir belâlar bastırıp kele, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Allahdan berilgen güzel bu topraq,
Közlerimiz kibi körlengen çoqraq,
Tereklerimizde sararğan yapraq
Biz kibi çekmekte feryad ve nale, —
Dünya bizge baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle.

Ey, felek, işiñe aqıllar yetmey,
Tatarnıñ başında tüşünce bitmey,
Bir küçük arzum bar — aqlımdan ketmey:
Ömürler bite ve ömürler kele, —
Demesinler:
«Dünya bularğa baqıp, bir köznen ağlay,
Bir köznen küle».

BAĞÇASARAY

Yeşil caplar arasında esken yeliñ
Tar soqaqlı mahallelerde kimni aray?
Niçün qurıp qaldı «Sırlı çeşme»leriñ?
Söyle maña, Bağçasaray, Bağçasaray.

«Çürük-Suvnıñ» boylarında tamır atqan
Selbileriñ niçün ösmey, niçün qavray?
Otuz eki ay-yıldızıñ qayda batqan?
Söyle maña, Bağçasaray, Bağçasaray.

Yigirminci asırdan da merhametsiz
Bir asırnı kördimeken bu Hansaray?
Tarihında oldı mı yıl dert-zahmetsiz?
Söyle maña, Bağçasaray, Bağçasaray.

Beftanlardan qamburayğan qutsız kibi
Alçaq-campik evler kimden imdat soray?
Kimler edi bu evlerniñ öz sahibi?
Söyle maña, Bağçasaray, Bağçasaray.

Kimler edi bu caplarda qoy cayratıp,
Top-Qayanıñ qaval çalğan?
Allı-pullı feslerine güller taqıp,
Gügüminen çeşmelerden suvlar alğan?

Qayda şimdi o yosmalar, ne yerlerde
Çalarğan ve siyrekleşken saçın taray?
Sen olarnı hatırladıñ nice kere?
Söyle maña, Bağçasaray, Bağçasaray.

Rastketirdim bir yosmanı soqağında,
«Merhabañız» dedi, qaşı-közü qara.
Qaradeñiz dalğalandı teñ-qanımda,
İnan buña, Bağçasaray, Bağçasaray.

Afu eyle, saña tanış olğan tilde
Böyle sözni eşitmediñ nice zaman.
Biz hepimiz iraq edik tuvğan İlden,
Hicranlıqta öleyazdıq aman-aman.

Öleyazdıq dertke derman tapalmayıp
Hastalığı gizli olğan biçareday,
Sen de taldıñ hasretlikte yıllar sayıp,
Çoq iprangan, Bağçasaray, Bağçasaray.

Bu künge de taqdirime biñ evallah!
Keldim saña boranlarğa oğray-oğray.
Sevem seni olsañ bile nasıl halda,
Bağçasaray, Bağçasaray, Bağçasaray!

1988 s.
Bağçasaray-Samarqand

YARALANĞAN TÜRKÜLER

«Aluştadan esken yeller» furtuna oldı,
Sudaq-Kefe yollarına qıyamet toldı,
Güzel Qırım dağlarınıñ çırayı soldı, —
Ey-vah, dostlar, yaralandı Vatan türküsi.

«Seidoğlu Seydametler» kene uruldı,
Papazlarnıñ darağaçı kene quruldı,
Kene qırımtatarlarnıñ göñlü qırıldı, —
Ey-vah, dostlar, yaralandı Vatan türküsi.

«Şu Yaltadan» taş yüklenmey, yüklene para,
Bütün Qırım çevirildi tolçok-bazara,
Her adımda haydutlar ve yezitler tura,
Ey-vah, dostlar, yaralandı Vatan türküsi.

«Tatarlığım» — tuvğan yerim horlana bugün,
Qurbanlarğa baqıp közler torlana bugün,
Bu muqaddes toprağımız zorlana bugün,
Ey-vah, dostlar, yaralandı Vatan türküsi.

Ey, «Bulutlar», biz olmağan yurtqa yetiñiz,
Bağrımızda olğan dertni alıp ketiñiz,
Nomanlarğa, Bekirlerge selâm etiñiz,
Ey-vah, dostlar, yaralandı Vatan türküsi.

«Ant etkenmen…» tek şu türkü yaralanmadı,
Bizge ondan ğayrı işanç-ümüt qalmadı,
Güzel Qırım, bugün saña secdem — şu türkü,
Yaralanğan türkülerge melhem şu türkü.

1995 senesi, iyün-iyül

ÇELEBİCİHANNIŇ SOŇKİ YIRI

«Ant etkenmen, söz bergenmen
millet içün ölmege…»

Ant etkenmen kerek bolsa kene qaytıp kelmege,
Nasıl etip, evlâtlarım, men sizlerni taşlayım?
Bugün kene millet içün küreşimni başlayım.
Suretimni bayraq etip köterdiñiz köklerge,
Yırlarımnı darqattıñız ğururlanıp köp yerge.
Lâkin daha bilmeysizdir eñ muqaddes sırımnı –
Aytayım men, evlâtlarım, sizge soñki yırımnı:

Ant etip siz çağırdıñız kök bayraqlı Qurultay,
Amma kökni yaraştırmay yıldızlarsız tek bir ay.
Zahmetiñiz boşqa keter, sizde birlik bolmasa,
Birleşmekçün ant etmege sizde erlik bolmasa.
Evlâtlarım, bunı sizge Quran öpip aytaman,
Red etseñiz, yırlarımnı alıp artqa qaytaman,
Demek, halqım oñmay keldi, oñmay yaşap — oñmağan,
Demek, halqnı qurtaracaq yañı nesil doğmağan!...

QIRIM CENNET DEGİL, DOSTLAR

Qırım Cennet degil, dostlar,
Berilse de Allahdan,
Mında çoqtan ne hüriyler,
Ne melekler qalmağan.

Qırım Cennet degil, dostlar,
Siz Cennetke qızmañız.
Allandırıp-ballandırıp
Yalan resim sızmañız.

O, tek Qaradeñiz degil,
Sazlığı bar, gölü bar,
Suvından tuz damı kelgen
Qavrap qalğal çölü var.

Dülber olıp körünse de
Qarağanda tışından,
Qasım ayı kirgen soñ,
Can töñülir qışından.

Qırım Cennet degil, dostlar,
Pek horlanğan, deñişken,
Mında nice yol ayrılıp,
Nice yollar kesişken.

Nice yıllar mında ayaq
Basmğanlar qalmağan.
Selbilerge torbasını
Asmağanlar qalmağan.

Nice yıllar yeşil ada
Olğan kervansarayı.
Yemiş bitken bağlarında,
Çöllerinde qorayı.

Zeher-lâcsız bereket yoq
Bağçasında-bağında.
Suv qalmağan Qarasuvda,
Salğır degen ağımda.

Kelmeşekniñ her bir soyı
Alayım dep tırışqan.
Kentler-köyler boruqsığan,
Tütünlernen qarışqan.

Qırım! Qırım! Bir zamanda
Belki Cennet ediñ sen.
Endi ise cehennemniñ
Qapısına keldiñ sen.

Qaytıp kele saña, yañı
Can berecek tamırıñ.
Şu tamırıñ ile bağlı
Her bir ğıdañ, her sırıñ.

Qırım! Seni qurtarırmız,
Soñ maqsadqa yetermiz,
Ya da senday taptalır da
Ölüp-sönüp ketermiz.

Qırım, belki birevlerge
Sen bir cennet-mekânsıñ.
Bizge ise Cennet degil,
Qırım, bizge Vatansıñ!

ANA QIYMETİ

Dünyada her şeyniñ qıymeti ola,
Ana qıymetiniñ yoqtır ölçüsi.
Hayatnıñ qaç çeşit ziyneti ola,
Ebediy qalğan şey — tek Ana tüsü.

Analar bizlerge taqdir bahşışı,
Bir kere berile böyle mükâfat,
Evlâtlar, haqlañız Ana alğışın,
Ğaflet belâsına oğramañ, ey-at!

Kürremiz aylâna, doğa al küneş,
Başımız üstüne töküle nurlar.
Ömrümiz yolunda bizge daim eş
Analar bar eken — demek hayat bar.

Hayatta bar ekeç şevqat, merhamet,
Hayatta bar ekeç sevgi-muhabbet,
Hayatta bar ekeç işanç, namus-ar,
Hepisi, hepisi sizden Analar!

Ey, sen, afatlardan sarsılğan âlem,
Evlâtlar qalbine merhamet aşla.
Analar çekmesin eziyet-elem,
Olarnıñ başına gül-çeçek taşla!

ANAMA EŇ BÜYÜK ŞİİRİM

Balalıqta olğan çoq şey esten ketmey…
Anam ölgen künü este saqlaycağım.
Sabiy edim, ağlamadım aqlım yetmey,
Endi ise, qaçan añsam ağlaycağım.

* * *

Sıcağım pek büyük, yatam töşekte,
Köterip olmayım, ağıra başım.
Hastacan sabiyday sanki beşikte
Yatam men, közümden töküle yaşım.

Közümni açam men, yaş dostım şair
Sevimli şairniñ şiirin oquy…
Kökte ay nur saça, dersiñ cevahir,
Yastığım yanında gül-çeçek qoquy.

Közümniñ ögünden keçe satırlar,
Yürekni bayılta nadir yır sesi.
Ne qadar günahım olsa, hatırlap
Yatam men. (Sanki bu soñki nefesim).

Her gece yuqlamay şiir diñleyim,
Her beyit hayatqa uyanta ümüt.
Derdimniñ zorundan kâh de iñleyim,
Her beyit dey maña: — Ölümni unut!

Tüzelip çıqqanda hekimge dedim,
— Devaladıñız, biñ bir teşekkür.
İnanıñ, amma men ölecek edim,
Şiirler bermegen olsa ümüt, nur...

1965 s.

Şiirniñ qoyu tüslü dörtlügi 2010 senesi Şairniñ baştaşına yazıldı. — Tertipçi

* * *

Tilimizni saqlap qalğan
Alimlerden birisiñ,
Tilşınaslıq iliminiñ
Pek körümli pirisiñ,
Pek qıymetli kitaplarıñ
Milliy kütüphanede,
Şegirtleriñ ve dostlarnıñ
Yüreginde tirisiñ*.

*Asretli satırlar. Hatırlavlar. Cıyıntıq. Basır Ğafarov (1907-1991). Aqmescit: Ocaq, 2002. — s. 3.

MENSUR LEVHALAR

Belâlardan bizni Tuvğan Til saqlap qaldı...

(«Milletniñ közü ve yüregi — tildir» maqalesinden)

ŞAİRNİÑ ÖZ SESİ

Şairniñ öz sesi olmaq kerek, deyler. Bu yerde şair yırcınen qıyaslaştırıla. Belki doğrudır. Lâkin, şairniñ öz sözü olmaq kerek, deseler, daha doğru olur edi.

«Öz sözü» demekniñ manası nedir, aceba? Şimdi leksikonımızda 30-40 biñ faal (aktiv) söz ola bile. Eline qalem alıp beyit yahut şiir uydurmağa istegen kişiniñ «söz cemidanında» hiç olmadım 4-5 biñ söz ihtiyatı (zapası) olmalı.

Men bundan bayağı vaqıt evel bir eksperiment (eger tabir caiz olsa) yaptım. Eşref Şemi-zadeniñ «Közyaş divar» destanında tekrarlanmağan sözlerni sayıp çıqtım. Olarnıñ sayısı biñge barmay. Lâkin, ne qadar zengin tilnen yazılğan şaheser!

Siz künümizdeki beyituyducıcı arqadaşlarımıznıñ yazğanlarını al da baqıñız. Hususan, yırcı şairlerimizniñ sözlerine ehemmiyet beriñiz: özüm-sözüm-közüm-yüzüm, güzelim, beklerim, severim; öldim-qaldım-taldım; olsun-tolsun ve saire ucuz patırdı-güdürdiler.

Yır olamı, şiir olamı, — onda hiç olmadım kiçkene bir keşfiyat, taze fikir olmaq kerek. «Öz sözü» demek — bu fikir keşfiyatı, teşbih keşfiyatı, şekil keşfiyatı, qafiyeler keşfiyatı, his-duyğu, til keşfiyatı demektir. «İ zvezda s zvezdoyu govorit» M.Lermontovnıñ dünya lirikasında tüşünip tapqan eñ büyük keşfiyatlardan biridir», dep yaza Qaysın Küliyev..

Men haveskârlarnı aytmayım, endi şair olaraq tanılğan kişi her bir şiirinde küçük olsa da, bir keşfiyat yapmalı. Şairniñ öz sözü demek, işte, budır!

İLK KERE HAQİQİY ŞAİRNEN KÖRÜŞÜVİM

1968 senesi 1 mayıs künü edi. Cambaydaki (Samarqand vilâyeti) evimizge Eşref Şemi-zade keldi. Onı Samarqanddan İdris ağa Asanin şahsiy maşinasınen ketirdi. Eşref ağa şu künü bizde qalmaq istegini bildirdi.

Balaban-balaban közlerinen maña sınavçan nazar ile baqıp: «A, sensiñmi?.. Men seni başqaca tasavvur ete edim. Qarasa, sen başqaca ekensiñ. Qa, körüşeyik, men Eşref Şemi-zade bolaman», dedi. Daha bir şeyler ayttı, lâkin şimdi hatırlap olamayım.

Mayıs ayında Özbekistanda havalar qızıp başlay. Şunıñ içün ev aldında tapçanımızda oturdıq. Men şaşqanımdan ne aytmağa, ne soramağa da bilmeyim. Beklenmeden sürip kelgen böyle musafir meni tekmil şaşmalattı… Kene yahşı seslerimizni eşitken olsa kerek, evden babam çıqıp keldi. Selâm-kelâmdan soñ olarnıñ arasında laf birden qızdı. Desene, Eşref ağa bizim çöl tarafnı, cümleden, babamnıñ köyü Büyük-Asnı yahşı bile eken. «Men otuzıncı yıllarda Semen köyünde izbaçlıq

yapqan edim, siziñ Büyük-As köyüñiz de o yerge pek yaqın edi. Semenli Adaviye adlı dülber bir qız halâ daha aqılımda…» degeninen babam: «Ana şu Adaviye degeniñ menim yaqın tuvğanım bola. Şimdi Çırçıqta yaşay, cetken üç balası bar», dedi. Ebet, Adaviye halamnen pek sıq qatnaşa, men daha yaqınlarda onda bolğanımnı ayttım. Eşref ağa babamnıñ yaşını soradı (babam 1898 senesiniñ balası edi). «E, siz menden bayağı üyken ekensiz, Selim aqam, ollâ yaş körünesiz, bir körgende men sizge bo qadar yaş bermez edim», dep taşladı. Olar laf eteler, men diñleyim. Eşref ağa men adlarını babamdan eşitmekce bilgen köylerniñ adlarını birer-birer ayta: Küçük-As, Qulseit, Nayman, Qaranayman, Bayasit, Semen ve ilâhre hepisini bile, o zamanda anda yaşağan adamlarnıñ da adlarını hatırlay. Babam ara-sırada: «Olân, maşallah Eşref, hepisi aqılıñda qalğan, men olarnıñ köbisin unutqanman, maşallah», dey.

Menim anam Şahzade, aslı bayasitli, sürgünlik yıllarında pek erte öldi. Men o zaman yedini toldurıp sekizge adım atqan edim. Rahmetli anamnıñ hasta olıp töşekte yatqanını pek yahşı hatırlayım. Üç yıl qadar verem hastalığınen çekişti. Bizim qorantamız tüşken özbek qışlağı şu hastalıqnıñ mekânı edi.

Tatalarımdan eñ üykeni Şevqiye tatamnıñ aytqanına köre, şu qışlaqta her kes, içinde qurt vızır-vızır qaynağan havuzdan suv alıp içe ve aş pişire eken. Özbek qorantasınıñ her birinde birer-ekişer kişi verem hastalığına oğray, şundan da ölip kete eken. Rahmetli anam da şu hastalıqnıñ qurbanı oldı.

Babam 20 yıl evlenmedi. Qışlaqtan Cambay rayonınıñ merkezine köçip keldik. Men özbek mektebinde oqup başlağan edim, rayon merkezinde de orta özbek mektebini bitirdim. Beş tatam, eki ağam evlendiler. Biz babamnen ekimiz qaldıq.

Men Samarqanddaki hocalar tehnikumına kirdim. Birinci kursta edim. Bir «vıhodnoy»da evge kelsem, bir qadın otura. Yanında 4-5 yaşlı oğlan balası da bar. «Oğlum, mına men evlenmege mecbur oldım. Endiden soñ bu analığıñ, bu da qardaşıñ olacaq», dedi babam. Bu menim içün başıma kelip tüşken ilki darbe kibi oldı.

Keyfim büs-bütün bozuldı. Babamnıñ evlenecegini, evlengende de balalı qadın alacağını hiç aqılıma ketirmey edim. Birden özümni bu evniñ artqaç kişisi kibi his ettim. Biraz oturdım da, kimsege duydurmay yavaş evden çıqıp kettim. Tehnikum yataqhanesine keldim. Kimse yoq. Her kes evine ketken. Krovatıma yüzüqoyun yıqıldım da, horluğım kelip ağlamağa başladım. Artıq dünyada bir özüm edim. Accı közyaşlarım arasında anamnıñ sıması peyda oldı. O zamanda 17 yaşımda edim. Üç aftamı, dört aftamı evge barmadım, 16 ruble stipendiya bere ediler. Şuña yaşap oqup yürdim. Künlerden bir kün yataqhanemizge Abkerim dayım keldi. Meni yahşı etip sögdi.

— Sen endi bala tuvılsıñ, añlamaq kereksiñ. Babañ qıynalıp qaldı. Aqay kişige bir özü yaşamaq

qıyın, aşın-suvın hazırlamağa, üstü-başını qaramağa qadın kişi kerek. Şay da, balalarım, dep, 15-16 cıl evlenmedi. Sen de oqumağa kettiñ, bir özü çompayıp qaldı. Üyge kelip ket, babañ ve analığıñ bekleyler seni. O pek aruv qadın. Merhametli. Mına özüñ körersiñ» — dedi.

Haqiqaten de, Emşire adlı istilâlı bu qadın pek merhametli, temiz, evcimen, ırızlı bir qadın eken. Yıllar keçip men oña, o da maña pek alıştıq. Server adlı oğlu doğmuş qardaşım kibi olıp qaldı. (Babası hastalıqtan vefat etken).

İşte, bu qadar çekinüvimniñ sebebi şu ki, ekinci anam kibi olıp qalğan Emşire anam mingen hamırdan çiberek, tavaloqum, qabaq aşları pişirmege pek çeber edi. Eşref ağanıñ bizde qonıp qalacağını añlağan soñ, qasaptan hiç olmadım yarım kilo qıyma ketirmemni rica etti. O zamanda evimizde buzdolap yoq. Evde et saqlanmay. Musafir keldimi, aman qasapqa çapa edik. «Mingen hamırım bar, musafirge çiberek pişirirmiz», dedi. Men qasap Asannıñ tükânına çaptım. Qaytqanda bir şişe raqı da aldım…Böyle musafirni raqısız sıylamaq olurmı?

Eşref ağanen babam hep laf eteler. Qave, çay içildi. Yemek de hazır oldı. Tapçanda alçaq masa üstüne Emşire anay sıcaq-sıcaq çiberekler ketirip qoydı. Stilâlılarğa has şivenen «Begen de buyuruñız, men ha şim çay ketirsem ke», dedi. Meni başqa qasevet bastı. Raqını ne yapmalı? Babam dindar adam. İçkilikke qatiyen qarşı kişi. Biz üç ağa-qardaş babamnıñ yanında raqı ya da siğara

içkenimizni hatırlap olamayım. Menim örsenlegenimni Eşref ağa duya, külümsirey. «Anay, bizge yemekni menim odama qoysañız yahşı olur edi, Eşref ağamnen lafete-lafete, aşar edik», dedim şaşmalap. «Zararı yoq, mında beraber aşayberiñiz, beraber laf etip aşarmız», dedi babam. Eşref ağa qolunı çayqamaq içün yerinden turdı. Men onıñ qoluna qumandan suv qoyar ekenim «Sen çoq örsenleme, men içken adam tuvılman», dedi her şeyden haberi bar kişiday. Utanğanımdan eki yanağam ateş kibi oldı…

Bu vaqianı hatırlasam halâ bugün tecribesizligime ve toqallığıma külecegim kele. O zamanlarda musulman olsun, kâfir olsun, raqısız ziyafet olmaz edi. İşte, men de büyük şairimizniñ canını ağırtmağa istemedim…

Gece menim kiçkene odaçığımda yattıq. Eşref ağa krovat üstünde, men — yerde.

O laf ete, men diñleyim. Hep edebiyat haqqında. Hep şiiriyet haqqında laf ete. «Siz, yaşlarda, til fuqareligi bar. Köp oqumaq kereksiz. Bediiy edebiyatnıñ, hususan şiiriyetniñ temeli tildir. Her bir sözni yerli-yerinde qullanmağa bilmek kerek.

E-e…siz qaydan bileceksiz? Bekir Çoban-zadeni, Amdi Geraybaynı, Memet Nuzetni, Şevqiy Bektöreni oqumay-ögrenmey tiliñizni bilip olamazsız. Olarnıñ eñ yahşı şeylerinden siziñ daha haberiñiz yoq. Şairler biz tuvul, haqiqiy şairler olar. Köremen, Şeryan bolsın, Mambet Ablâlim bolsın, İsa bolsın, sen bol — tırışasız, lâkin tiliñiz, mevzularıñız pek fuqare. Yaqında bala şairi Eşref İbraimni kördim,

evine bardım. Pek quvandı ta Qırımda bolğanda babası menim şiirlerimni begenip, onıñ adını Eşref dep qoyğan. Canı ağırsa da, men oğa biraz tiysetip ayttım. Balalar içün yazğan bir şiirinde pamuqnı maqtay da, barıñız, balalar, bereket yerde qalmasın, tez-tez cıyıp alıñız, dey. «Allah-Allah Eşref, dedim, sen bu ğarip balalarnıñ pamuq ızanlarında ne qadar çekişkenlerini, qolları çatlağanını bilmeysiñmi? Şiirge bonday mevzu alınırmı?» — dedim.

Men o vaqıtta ordu hızmetinden yañı qaytqan, mektepte ders bere edim. Eşref ağa menden şu gecesi, rus klassiklerinden kimlerni oqudıñ, kimlerni bilesiñ? — dep soradı.

Men adamaqıllı bir cevap berip olamadım. Soñra ilâve etti: «Sen filologsıñ, Belinskiyni oqu. Köpek olsa da, edebiyat haqqında pek güzel şeyler yazğan. Ne qadar büyük olsalar da, olarnıñ şovinistik dünyabaqışları qalmay».

«Niçün köpek deysiñiz?» — dep soradım.

«Bizim halqımız haqqında yaramay sözler yazğan, — dep taşladı Eşref ağa, lâkin ne yazğanını aytmadı.

Aradan bayağı yıllar keçken soñ o çirkin laflarnı men özüm taptım. Büyük şairimiz rus edebiyatını pek seve, şunıñ içün de, belki, menim yaş qalbimde olarğa qarşı nefret doğurmamaq içün aytmağandır. Men de şimdi bizim şanımızğa toqunğan o sözlerni yazmağa istemeyim…

Sabalıq qave içkenimizden soñ Eşref ağa yolğa — Taşkentke azırlandı. Musafirimizni rayon merkezinden 2-3 kilometr mesafedeki Taşkent yoluna

ozğarmaq kerek edim. Qomşumız ğavrlı Appaz ağanıñ, kopotı eki tarafqa qanat kibi açılğan eski «Moskviç»i bar edi. Oña rica ettim. Eşref ağanı eñ şerefli musafir kibi şu maşinada ozğardıq. Büyük şairimiz qarşısında becergen eñ büyük işim şu oldı.

Eşref Şemi-zade haqqında miyime siñip qalğan aydın hatıralarımdan daha birisi, bu — onıñ tış körünişi edi. Üstündeki qara kostümi, beyaz kölmegine ve kostümine uyğun galstuğı, bem-beyaz gür saçları — hepisi o qadar yerinde ediler ki, körgen kişi onıñ aqıllı ve intelligent olğanını birden bilir edi. Bir söznen aytqanda onıñ haqiqiy şair körünişi ve qıyafeti bar edi. Bu taraftan da oña taqlid etmege lâyıq bir insan edi. Men bazıda perişan, çalpan-çarıq yumarlanğan urbalı ediplerni körsem, bütün bularnıñ aksi olğan Eşref ağanı köz ögüme ketirem. «İnsanda her şey güzel olmaq kerek», dey rus klassığı. Men bellesem, şair kişi de alelhusus öyle olmaq kerek.

Bundan soñ Eşref ağanen, Taşkentke barsam, her sefer körüşe edim.

BİTMEY QALĞAN ŞİİRİMDEN BİR PARÇA

Ta 2001 senesi 13 oktâbrde, balalıqta körgen-keçirgenlerim haqqında, sürgünlikniñ bir müdhiş levhası haqqında bir şiir yazıp başlağan ve bitirmey taşlağan edim.

Kimerde icatta öyle ola, bir şeyler fikiriñde ve aqılıñda aylanıp yüre, lâkin istegeniñ kibi kâğıtqa tüşmey. Tembellikmi, ehmallıqmı — öz vaqtında bitmegen şey şay da defter üstünde qalıp kete. İşte, aradan bayağı bir yıllar keçken soñ oña bir daha qaytasıñ ve begengen kibi olasıñ. İşte, sürgünlik ve balalıq devirimniñ küçük bir levhası:

Rastkelgenday keçilmez çoñ deryağa,
Qorqa-qorqa kirdim men bu dünyağa.
Kirgenden soñ qatseñ de keçeceksiñ,
Taqdir köstergen yoldan keteceksiñ.

Ayaqlarım altmışqa tirelgende,
Ömrüm altmış taş olıp körülgende,
Bu ömürde ne kördim, dep aytaman,
Tâ balalıq yıllarğa men qaytaman.

Bir kiçkene balaman. Tozlu yolda
Anayımnıñ eline yapışqanman.
Bir parçaçıq ötmekni sıqıp qolda
Anayımnen beraber aşıqaman.

Pek balaban köpçekli bir araba
Qarşımızğa dos-doğru kele edi.
Azıp-tozğan beş-altı soy-aqraba
Qurumağan közyaşın sile edi.

Anam attı özüni yol üstüne,
İçin çekip ağladı, saçın yulqtı.
Bütün dünya çevrildi toz tüsüne…
İlki sefer dünyağa şay yoluqtım.

Şay rastkeldim ilkide ilki taşqa…
İşte, böyle başlandı balalığım.
Qaç cenaze kördim men bundan başqa,
Solğan gülge toldı ilk alanlığım…

AZBARDA BAHAR QOQUSI

Martnıñ soñları. Hastahaneden çıqıp evge keldim. Azbarğa çıqtım. Hastahane qoqusından soñ azbarda bahar qoqusına toyalmayım. Kök masmavı. Böyle açıq mavılıqnı birinci kere körem…Küneş yıltıray, tap qızdıra. Niçündir, ğaliba, suvuqlar olacaq dep tüşünem. Topraqnı sağındım. Bedenimde zayıflıq duysam da, leskerni alıp bir-eki kiyik otlarnı qazıp çıqardım. Bir baqqanda yulqıp alması qolay körüne, amma kiyik otlarnıñ tamırı pek yaman. Osal adamlar kibi… Hem pek tez çoqlaşalar, hep qaviyleşeler. Tek fursat ber olarğa!

Baharni o qadar sağındım! Bürlenip başlağan qayısı, kiraz, vişne tereklerine baqam.

Ne qadar baht! Ey, Rabbim, saña biñ şükür. Qayısınıñ açqanını bu yıl da körecem. Yaşamaqtan da güzel şey barmı dünyada!

2000 s.

YASALĞAN ŞİİRLER

Böyle fikir aqılımda çoqtan berli aylanıp yüre: ebet, yasalğan şiirler. Soñki vaqıtlarda ortalıqnı zoraki yasalğan şiirler bastı. Hususan, yırcı-şairlerimiz bu sahada ög safta keteler. Hem, toqallıqta bir-birinden qalışmaylar. Olarnıñ bahtına şu yasama-qurama satırlarğa bestekârlarımız güzel maqamlar uyduralar. Böyleliknen, bu yasama «şiirler» de populâr olalar, çünki estradadan, radio-televideniyeden sıq-sıq eşitilip turalar. Halq arasında belli bir bestekârımızğa (yır sözlerini özü yaza): «niçün ekseriyet satırlarıñızda qafiyeler yoq? — degen sualime: «Yırda sözlerniñ qafiyesi olması şart degil, yahşı muzıka yazılsa yeter» — dedi.

Demek, halqımız asırlar boyu yaratqan «Bir dalda eki kiraz, biri al, biri beyaz» kibi yüzlerce yırlarnı nafile qafiyelegen…Maqamı güzel olsa, yeter edi…

Künümizde mahsuldar çalışqan müelliflerimizden biriniñ böyle satırlarına ehemmiyet beriñiz:

«Yañı dünya»! Sen biñ yaşa! Saña tatar yazılsın,
Qartı-yaşı vaqıt coymay, seni mıtlaq oqusın,
Dünyamıznıñ qaç bucağı olğanını o bilsin,
Niyeti ve muradına tez vaqıtta irişsin!»

— mına sizge şiir, mına sizge şedevr!

Soñki eki satırnıñ mantıqsızlığını aytıp oturmayım. Qafiyelerine baqıñız: yazılsın-oqusın, bilsin-irişsin. Şiirden az-buçuq haberi olğan bir de-bir

kişiden, bular qafiyedeş sözlermi? — dep sorañız baqayım. Ne der eken, aceba?

Eger bestekârlarımız yahşı etip tırışsalar, buña da bir maqam uydura bilirler. İşte, böyle ösemiz.

Epigramma

Oqulması, ah, ne qadar küç, şiirim,
Defterimden gazetağa köç, şiirim.
Bir dam-tuzıñ, tuturuğıñ olmasa da,
Bestekârlar nağmesinde uç, şiirim!

VASİYETNAMELER

Bediiy edebiyatta «Vasiyetname» janrı bar. Bu janr, zanımca, yalıñız kerçekten de büyük şairlerge hastır. Bizim büyük şiiriyetimizde böyle vasiyetlerden biri Bekir Çoban-zadeniñ nesirnen yazılğan işbu satırlarıdır: «Menim yazılarım hiç bir şey köstermese de, qırılğan, çaypalğan, belki bugün, yarın ölip, coq bolıp ketecek qırımtatarını, onıñ minlerini, qusurlarını, kederlerini, duyğularını bek yahşı köstere; bir kün kelip tarih Qırımman oğraşsa, qırım tatarı qırım tatarını qıdırsa, menim yazılarım ortağa çığar. Eger bulay bolmasa da zararı yoq. Qırım tatarınıñ bu qadar bayrağı, şanı, toprağı ğayıp boldı, barsın menim de bir qaç yuqusız gecem, dumanlı, kederli künim coytulsın. Mağa bu satır-

larnı yazğandaki lezzet, oñğanlıq cetişir. Tatar tili, hiç kimse aytmasa da, mağa kene büyük, kene temli, kene izgü. Çünki onda menim cığit halqımnıñ biñlerce cıllıq qayğıları, qayğılı cigit sesi bar».

Şair bu satırlarnı 1919 senesi yazğan edi.
1920 senesi ise:

«Men bilmiy tuvdım, bilip ölemen,
Tuvğanda cıladım, ölgende külemen.
Her aqşam, sabah budır baş duam:
«Tañrım, ber mağa bir ölüm yahşı!...
Cenazem ögünde cıyılsın köyüm,
Egilsin duşmannıñ egilmez başı!»

kibi tesirli ve ölmez satırlarnı yarattı.

Diqqat etiñiz, şairniñ başı üzerinde daha hayırsız ecel kölgesi kezip yürgeni körünmey. Lâkin onıñ içinde, qalbinde nasıldır bir dehşetli künlerniñ kelecek ihtimalı bar… Dehşetli ölümine daha 17-18 yıl bar…

Şair vasiyetini, tilegini aytıp qaldırmağa aşıqa. Men her sefer bu satırlarnı tekrar-tekrar oquğanda, «Tatar tili, hiç kimse aytmasa da, mağa kene büyük, kene temli (lezzetli — Ş.S.), kene izgü» degen sözleri «halqım, sen içün de ana tiliñ öyle olıp qalmalı, onıñ qadrini bil» dep vasiyet etken kibi duyula. «Egilsin duşmannıñ egilmez başı!» — dep hıtap etkeni — bu vazifeni men becerip olamadım, onı siz beceriñiz, degen vasiyetidir.

Eşref Şemi-zadeniñ 1978 senesi ölüm töşeginde yatqanda yazğan «Yüregime» adlı şiiri de büyük şiiriyetimizniñ eñ güzel «Vasiyetname»lerinden biridir…

Bu eki ülken şairimiz özlerinden bayağı evel ölgen büyük mütefekkirimiz İsmail Gasprinskiyniñ ölümine sayılı künler qalğanda evlâtlarına ve şegirtlerine aytqan vasiyetlerini bile edilermi, yoqmı? Maña malüm degil. Amma «Vasiyetname»niñ eñ küçlüsi ulu atamıznıñki edi. O, evlâtlarına, Asan Sabri Ayvazov kibi meslekdeşlerine, şegirtlerine «Terciman»nı öldürmeñiz», dey. Kerçekten de «Terciman»nıñ ölüminen halqımıznıñ başına tüşken belâ bir oldı…

10.12.2001.

M. BULGAKOVNIÑ TÜRKİY TAMIRI

Özüni slavân milletine mensüp sayğan pek çoq meşhur insanlarnıñ tamırı türkiy tamırından olğanı çoq kereler aytıldı ve yazıldı. Bunı şu meşhur şahslarnıñ ayrımları tercimeihalında da gizlemey-qorqmay yazıp qaldırdılar. Bazı birleri ise tamırlarını tanımağa istemeyler. Haqiqiy insanğa has aqıl-zekâveti olğan büyük yazıcılar bediiy eserlerinde bile türkiylikke, müsülmanlıqqa nisbeten izzet-hürmetini ifade eteler. Sovetler darma-dağın olğan soñ eñ

çoq sevilip oqulğan rus klassiklerinden biri Mihail Bulgakov sayıla. Onıñ soyadında bile türkiy tamır körülip tura. Onıñ meşhur «Qaçuv» («Бег») pyesasında aqgvardiyacılar bolşevik cellâtlarından qaçıp, İstanbulğa kelip çıqalar. Pek yaman açlıq, zorluqlar çekeler. Eserniñ baş qaramanlarından biri Hludov hep deñiz yalısına kelip Rusiye tarafqa baqa. Hasretlik çeke. Pyesada böyle bir manzara bar. «Na minarete poyavilsâ müedzin. Poyet sladkim golosom. Lâilâhu-İllâ-Lah. Mahomet! Resul Allah!» Ebet, «Allah» sözü kiçik harifnen yazılğan.

Lâkin, menim aytacağım bu degil. Menim ehemmiyet bergen şeyim «müedzin poyöt sladkim golosom» degen ibaresidir. Bu — M.Bulgakovnıñ teren tamırı ve şu tamırınıñ asırlar aşa seslenüvidir…

Tamam şu eserni oquğan künlerimniñ birinde elime Qırımda eñ eşeddiy şovinist gazetalarından biri olmış «Krımskaya pravda» gazetasınıñ nushası tüşti. Anda bir rus kişisi, sabah Kebir camide müezinniñ «qaba sesi» onıñ yuqusını bölgenini, rahatlığını bozğanını yazıp, şikâyet ete. Barıp da böyle bir soyu M.Bulgakovnıñ tsenzorı olğan olsa, vallahi, hiç de müezinniñ «sladkiy golos»ını keçirmez edi. İşte, böyle unsurlar ulu yazıcınıñ eserlerini yasaq etken ediler.

M.Bulgakovnıñ «Qırım boylap seyahat» («Путешествие по Крыму») oçerkini de oqumañıznı tevsiye etem. Umumen, aytması ayıp olmasın, bizim ediplerimizniñ pek az oquğanları duyulıp tura. Zanımca, yazğanımızdan yüz kere ziyade oqumaq kerekmiz…

HASTAĞA KÜLKÜ DEVADIR

XXI asırda çoq hastalanıp başladım. XX asırda öyle degil edim. XIX asırda umumen nasıl yaşağanımnı hatırlap olamayım… Köresizmi, insan ne qadar çoq yaşay eken. Üç asır haqqında laf yürsetem…

Doğrusını aytsam, külmege ve küldürmege sevem. Hem, vallahi, yumorım o qadar zayıf da degil. Bir coşsam, yarım saat, bir saat seyircilerni küldirmek bir şey degil. Ablâziz Veliyevniñ 60 yıllıq yubiley aqşamını alıp barğanda öyle olğan edi.

Yumorcıda biraz improvizatsiya, hazırcevaplıq, ve mıtlaqa ekspromt degen şey hem de sanada özüñni sade ve serbest tutabilmek hususiyetleri olmaq kerek. Yalıñız evelden azırlap-ezberlep kelgen ve eliñdeki kâğıttan oquğan şeyleriñ o qadar semere bermez. Bizde, men bilgen yumorcılardan eñ küçlüsi — rahmetli Ablâmit Ümerov edi. O, «Qaytarma» ansambliniñ generatorı edi. Öyle konferansye bizde daha peyda olmadı.

Hasta olğanda N.Gogolniñ «Revizor»ını (türkçesi «Müfettiş». — Tertipçi), Saltıkov-Şçedrinniñ «Bir şeherniñ tarihı» («История одного города»), M.Bulgakovnıñ «İtyürek» («Собачье сердце») ve başqa küldürici eserlerni oquyım. Vallahi, olar maña hastalığımnı unuttıralar.

4-5 yanvar künleri (2004 senesi) birden hararetim köterildi. Aqsıruv-öksürüv…Tenim qaltıray. Evde ilâclar içtim, fayda bermey. Arzı taksi çağırdı, doktorım Elvirağa (Pulmanoloğiya hastahane-

si) kettik. Elvira diñlep baqtı. Bronhit… Rentgen çıqardıq, bronhit olğanı tasdiqlandı. Bir daha tedaviylenüv, bir daha evde töşekte yatuv mecburiyetinde qaldım. Elvira, ömür arqadaşı Server Kakuranen kelip bir qaç kere haber alıp ketti. Sağ olsun, şu qızğa hiç de aruv etip bir teşekkür izhar etip olamadım. Bir şiir bağışlamaq isteyim hiç de istegenim kibi çıqmay. Yüregiñe zornen buyurıp yani «zakaz» etip olamay ekensiñ. Her şey tabiiy bir halda doğmaq kerek. Sağ ol, Elvira, sen meni Allahnıñ yardımı ile bir qaç defa ölümden qurtarıp qaldıñ. İşte, eñ büyük teşekkürim şudır saña!

Deyecegim, şu hasta künlerimde belli özbek şairi Şukrullonıñ şiirlerini oqudım. Onıñ nesirinde olsun, şiiriyetinde olsun kimerde pek ince, tatlı, mergin hicviye bar. Umumen, özbekler hicviyege pek ustalar. Meselâ, onıñ «Bizim qorantada davalar olmay» adlı güzel bir hicviy şiiri bar. Hasta yatarkenim, büyük bir zevq ile onı tercime ettim. Mına, siz de oqup baqıñız.

Bazı bir dostlarım, qadınım ile
Davalaştım, dep şikâyet eteler maña.
Doğrusın aytsam, lafların diñlep,
İçimden suqlanıp baqam olarğa.

Qarı-qoca tartışıp, kâh de talaşıp,
Bir işni bitirse, — ya nesi yaman?
Dertleriñ içiñde yatsalar taşıp,
Amma söylemege olmasa imkân,—
Mına bu yaman.

Belki, qadınıñ yoq, tiliñ yoq, dersiz,
Yoq-yoq, qadınım da, til-ağzım da bar.
Lâkin, kimerde yerli, kimerde yersiz, —
Qadınımnıñ hucur bir adeti bar.

Men bir laf aytacaq olsam kimerde,
Maña aslı da ağız açtırmay.
İşte, añladıñız, şunıñ içün de
Bizim qorantada davalar olmay.

QAFİYE — ŞİİRİYETNİÑ SİNONİMİDİR

Qafiye — şiiriyetniñ eñ esas unsurlarından biridir. Qafiyesiz şiir — şiir sayılmay. Oña verlibr deyler, beyaz şiir deyler, lâkin hepsi bir o şiir degil. Hususan, şarq edebiyatında buña pek ciddiy ehemmiyet berilgen. Aruz degende birinci nevbette qafiye turğan. Ğazellerni, qoşmalarnı, muhammaslarnı ve ilâhre Şarq cevherlerini oquğanda, olar sanki qafiye hatrine yazılğan dep oylarsıñ. Amma, hayır, tek qafiyesinen degil, bütün bir teren felsefiylik bar olarda. Puşkin, Pasternak, Mayakovskiy kibi onlarce şairlerni virtuoz qafiyeci şairler deyler. Kerçekten de öyle. Amma bu şairler Şarq klassiklerini originalda oqumağa bilgen olsalar, qafiyege kelgende, olarnıñ qarşısında tiz çöker ediler. Men çoq uzaqqa kettim. Bizim daha yaqınlarda yaşap

icat etken Çelebicihanımıznı, Giraybayımıznı, Çoban-zademizni, Bektöremizni, Qadri-zademizni, Memet Nuzetimizni, Kermençiklimizni, Şemi-zademizni, Enver Selâmetimizni al da oqup baqıñız, qafiyesiz satırlar taparsızmı?

Qafiyesiz ya da zayıf qafiyelengen şiir şu şiirni yaratqan müellifniñ zayıflığını ya da ehmallığını, ya da şiiriyetnen hiç de alıp berecegi olmağanını köstere.

Halq yaratıcılığında da buña pek ciddiy ehemmiyet berile. Meselâ, «Qaynananıñ nesi bar, zurna kibi sesi bar» satırında «nesi»nen «sesi» yalıñız qafiye içün degil de, külmek içün de qafiyelengendir. Umumen, halq türkülerinde men daha qafiyelenmegen satırlar rastketirmedim. Amma, şimdiki yır tekstleri yazğan müelliflerimizde bunıñ tam aksini körersiñiz. Şunıñ içün olsa kerek, o «türkülerniñ» ömürü köbelek ömürü kibi qısqa ola. Şiiriyette de aynı öyle.

ŞAİR KİMDİR?

Bu sualge cevap bermek pek qolay: şiir yazğan adamğa şair derler. Bu cevap hem doğru, hem yañlıştır. Çünki şiir yazğan adam çoq, lâkin şair yoq, dep de aytalar. Hem doğru aytalar. Umumen, şairlik ve şiiriyet haqqında pek çoq yazıldı, bu hususta belli edebiyatşınaslarnıñ, ulu şairlerniñ çeşit-çeşit fikirleri bar.

1973 senesi Eşref ağa Şemi-zade bir mektübinde maña «Deñiştireyik!» adlı şiirini de yollağan edi. Biz, bir gruppa «cenk balaları», 60-ncı yıllarda edebiyatqa endi adım atqan ve daha bu icat meydanında özümizniñ yerimizni tapalmay adaşıp yürgen vaqıtlarımız edi. Eşref ağa, işte, biz kibi özüni şair sayıp başlağan o zamandaki yaş qalemlerge ŞAİRniñ kim olğanını añlatmaq istegen olsa kerek ki, böyle bir şiir yazğan edi.

DEÑİŞTİREYİK
(Munaqaşa tarzında)

Ne hucur dünya bu! Her şey oñ ketkende,
Baqasıñ, bazısı tersine kete.
Qarğağa — bülbül, qarağa — aq deyler,
Tonqağa — istidat, eçkige — teke.

Ay-ay, tek bu olsa. Bularğa tete de,
Hayırğa — şer, şerge hep hayır deyler.
Qafiye çiftlegen biz kibilerge de,
Men bile — bilgenden, tek şair deyler.

Bellersiñ, bu yüce unvandan özge,
Bizlerge yoq lâyıq, münasip namlar.
Bellersiñ, bu körkem şahane sözge,
Bizim tilimizde yoq özdeş adlar.

Dersiñ biz cihanda millionda bir doğğan,
Alemden bam-başqa ölmez qullarmız.
Dersiñ biz, başında çift gülü olğan
Nadir istidatlı yek mahlüqlarmız.

Gizli arzusına doğmazdan ergen
Dehalar bağrında saqlımız, sanki.
Şiir aliyesi lâyıqlı körgen
Bu adğa bizler de haqlımız, sanki.

«Şairim men!» degen — «dülberim men» — dep,
Öz-özün begenip yürgenge beñzer.
Bizler de, «şairmiz» — dep yürsek eger,
Diqqatlı oqurlar, bizge soñ ne der?..

Yaşlığımda, añsız, bu ulviy sözniñ
Aslına, men de yetalmağanım.
Şairnen beytçiniñ, ateşnen — buznıñ
Farqlarını ayırd etalmağanım.

«Şairim men!» demek, biz kibilerine
Sizlerni bilmeyim, menimce uyat.
«Çın şair», degende közümniñ ögüne
Ölmez şuaralar keleler faqat.

Bu adğa şayan tek: Firdevsi, Danteler,
Hayyam, Şiller, Bayron, Puşkinler, Boralar;
Ve bir de asırdaş Çoban-zadeler,
Mayakovskiy, Yesenin, Toqayday sımalar.

Şair adı degil, bu ustazlarğa
Añlı oquyıcı olalsaq eger,
Bu da yeter edi añlağanlarğa,
Kerçekday qıymetli, ömürday deger.

Bu da yeter edi, olarnıñ nurını
Ögrensek kün nurı kibi emmege…
Ulu Firdevsiden soñ Ümer Hayyam
Utanğan özüne şair demege.

Hayyam red etken soñ bu aliy adnı
Biz nasıl taşıyıq böyle unvannı?
Arbiy rutbe kibi, ne içün aslı
Rutbege bölmeyler beyt yazğanlarnı?!

Barsın, endiden soñ, biz eslilerge –
«Manzumeci» ya da «nazım» denilsin.
Şakirday, Şeryanday aveslilerge –
Şimdilik «yaş nazım» adı berilsin.

Şahsen men şair de, edip de degilim,
Bu adlar menimçün ilâhiy bir ad.
Men, yalıñız, öz tuvğan halqımdan vekilim:
Adiy bir yazıcı, adiy bir soldat.

Men faqat tabiyat, sanat ve şiirge
Yürekten urulğan madaylardanım.
Belki de köp yıllıq şu aşqnen birge
Şiiriyet esiri kedaylardanım.

Şair biz degilmiz, doğrusın aytsam,
Çoq satır yazsaq da merdlikke dair.
Başqası sınaycaq uçquçnı, uçquçnı uçurıp,
Köklerde mahv olğan Amethan — şair…

Şiir bir adamnıñ mahsulı. Amma
Şiirniñ sahibi şair ve bizler.
Bizler — qullar isek, şairler — Allah,
Bizlersiz şair yoq, şairsiz — bizler.

Aytıñız, nefaset, muzıka, şiirden
Zevq almay yaşayış — yaşayışmı o?
Küneşsiz, telâşsız, yanmadan, küymeden,
Coşmadan asayış — asayışmı o?

«Восстань, пророк, и вождь, и внемли,
Исполнись волею моей,
И обходя моря и земли,
Глаголем жги сердца людей» —

Dep, asav, buyra saç, Afrika oğluday,
Qalbiñni bir söznen küydirse talant;
Taqdiri kelecek künlerge bağlıday,
Parlaq kelecekni bildirse talant;

«Dumanlar oynasa, yaşınlar tuvar,
Azğana cılasa, tavlarnı cuvar,
Kim bilsin, ne künü, qayerge cavar,
Bir cavsa, dünyalar devirir duman» —

Dep bir qaç satırnen Odaman kibi,
Ruhuñnıñ tellerin sızlatsa birden;
Şiiriyet tokları qar, boran kibi
Etiñni, teniñni buzlatsa bir dem;

Ayt, nasıl tözersiñ, haqiqiy şiirni,
Saf, temiz avaday içiñe tartmay?
Ayt, nasıl keçersiñ şu qısqa ömürni
Öz ruhiy ömrüñe şiiriyet qatmay?..

Şiir — tek beyt degil. O her bir anda:
İlhamlı nesirde, muzıka, fende.
«Özen boyundaki ince dumanda»,
Coşmağa bilsek, sende ve mende.

Şiir — o sabiyday talapkâr ve öktem,
Analar qalbinde, mülâyim, keniş…
Şiir — o, añsızın ortadan ve tüpten
Qabarıp, soñ birden yatışqan deñiz.

Şiir o, taaccub, heyecan, ökünç,
Aqıllar ermeycek ercumerc, taşqın.
Şiir o, qayğınen sırlanğan sevinç,
Sevgiden, Ömürden, Ölümden aşqın.

Şunıñçün, qafiye çiftlegen dostlarım,
Keliñiz, unvannı deñiştireyik.
Biri-birimizge «Şa-a-ir!» degil de,
«Manzumeci», «Nazım», «Yazıcı» deyik!

TERCİME — QALEM İÇÜN «QAYRAQTAŞTIR»

1978-79 seneleri tercimege urulğan edim. Şu yıllarda M.Lermontov ve A.Puşkinni bazı eserlerini tercime etmege qol urdım. Bunı tek özüm içün, özümni sınap baqmaq içün yaptım. Terciməniñ qalem içün «qayraqtaş» olğanını o zamanlarda añlap başladım. Aceba, elimden kelir ekenmi? — degen sualge özümce cevap bermege istedim. Özbekçe oquvlarnı bitirgen, rusçanı ise, — rus filoloğiyasını bitirsem de, — esasen bediiy kitaplar oqup bir coruq degendayın menimsegen edim… Büyük rus klassikleriniñ şaheserlerine qol urmaq ise qorqunçlı bir şey olıp körüldi maña.

İşni, anavı-mınavı degil, Lermontovnıñ eñ belli «Смерть поэта» şiirinden başladım. Rus mektebinde oqup da, onı ezberden bilmegen talebe yoqtır.

«Погиб поэт! – невольник чести –
Пал, оклеветанный молвой,
С свинцом в груди и жаждой мести,
Поникнув гордой головой!..»

İşte, birinci dört satır böyle. Başta «molva» sözüniñ tam manasını qıdırdım. Rusça — bu, слухи, толки,, demek eken. Bizimce ise «emiş-demiş» dep de aytalar. Amma bu kelişmey. «Öşek» sözü biraz kelişe. «оклеветанный молвой» — «beftan — öşekler» degen manağa yaqınca kele. Bu sözlerni qırımtatarcağa tercime etmek mümkün. Ya, qafiye meselesi de bar! Lermontovda birinci satır üçünci satırnen, ekincisi dörtüncisinen qafiyelene. Men de tercimede böyle şekilni qaldırmaq kerekim. Birinci satırnı tercime etmekniñ hiç de qıyınlığı yoq. Bismillâh, dep başlayım. «Mahv oldı şair! — namus esiri». Amma biraz doğru çıqmadı. «Погиб» sözüne «Helâk oldı» manaca pek yaqın kele. Bundan ğayrı maña eki hecalı söz kerek. Demek, «Helâk oldı şair! — namus esiri» orıginalğa bayağı doğru kele. Öyle de qaldıram. Ekinci satırnı «Yıqtı onı beftan öşekler kiri» dep taptım, amma bu yerde birinci satırnen ekinci satır qafiyedaş olıp qalmaqta. Müellifte ise «перекрестная рифма», yani bir-birinen kesişken usulda qafiyeli satırlar. Demek, men bu satırnı üçünci sırağa qoymaq kerekim. Elimde ise tercime haqqında bir dane bile qullanma yahut başqa destür yoq… Üçünci satırnı «Köksünde alevli intiqam, qurşun», dörtünci satırnı — «Yıqıldı egiltip o mağrur başın!...» dep tercime ettim. Qana, endi baqayıq, ne olıp çıqtı:

Helâq oldı şair! — namus esiri –
Köksünde alevli intiqam, qurşun.
Mahv etti beftan öşekler kiri,
Yıqıldı egiltip o mağrur başın!...

— ehemmiyet bergen olsañız, «Yıqtı onı beftan öşekler kiri»ni «Mahv etti beftan öşekler kiri» dep tüzettim. Bunı men «yıqtı», «yıqıldı» sözleri

tekrarlanmasın dep yaptım. Daha bir şey: «пал» sözü yıqılmaq, helâq olmaqnı bildire. Bu bir hecalı sözni bir hecalı bizim sözümiznen tercime etmek istedim. Zanımca, fikir ve qafiyeler yerinde, amma biraz satırlar ölçüsi bozuldı. O da birinci ve üçünci satırlarğa aittir. Ekinci ve dörtünci satırlar aynı ölçüdeler. İşte, elimden kelgeni bu qadarlıq oldı. Böyleliknen, bir ay zarfında şiirni tolusınen tercime ettim. Endi eserni soñunace oquñız. Kiçik bir ihtar bermege isteyim. M.Lermontov, bu eserini ğayet coşıp, heyecanlanıp, yanıp-küyüp yazğanından olsa kerek ki, eser bir qaç ayrı parçalarğa bölüne ve ölçüsi, ahenki deñiştirile.

Dayanıp olmadı şairane can,
Beftan elemleri yüregin tildi,
Kibbarlarğa qarşı köterip isyan
Evelkiday paynozü… ve öldürildi!
Öldürildi!... ne hacet endi ağlavlar,
Qıçırşıp boş-boşqa maqtavlar,
Pısıldap kendini haqlavlar?
Al oldı taqdirniñ hükümi!
Siz degilmi, evel kinli açuvnen
Cesaretli, serbest talantnı quvğan,
Eglenci olaraq oynap ateşnen,
Yanğın çıqarıp ve onı buvğan?
İşte, seviniñiz…o soñki cemiy
Azap-qıynavlarnıñ qurbanı oldı.
Söndi küneş kibi acayip geniy,
Tantanalı çember sararıp soldı.

Şairni öldürmek edi istegi –
Suvuqqanlıq ile közley qatil-yav;
Bir tegiz urardı bom-boş yüregi,
Qolu titremedi atqanda pıştav.
Ayretli bir haldır! Uzaq-iraqtan
Yüzlerce qaçaqqa beñzegen,
Kendine baht, rutbe izlegen
O yavuznı taqdir bizge bıraqqan.
Mısqıllap külerdi aşşalıq ile
Oña yat bu yurtnıñ adetin, tilin;
Açuv qaynar edi o suvuq tende;
Añlap olamadı qanlı bu ande,
Kimge kötergenin hayırsız elin!..

Şair öldürildi ve aldı qabir,
Quvetli yırlağan hangi bir
Soqur künciliikniñ qurbanı olğan
Belgisiz ve güzel bir keday edi,
Hayırsız bir elden can berdi.

Niçün ketip dostlıq ve tınç dünyasından
Serbest yürek ve ateşin islerin boğğan
Öşekçi kibbarlar içinde qaldı?
İnsanlarnı ta yaşlıqtan bile-bilgen soñ…
Neden acep, aşşalarğa berdi eken qol?
Boş laflarğa, yalanlarğa niçün inandı?

Ve evelki gülçemberin aselet alıp,
Lavr üzre kiygizdiler tikenli çember:
Aydın sıma şan-şühreti tursa da yanıp,
Onı qattı yaraladı gizli bir zeher;

Alçaq cahillerniñ mısqılı ile
Zeherlendi onıñ soñki anleri.
Öldürildi — intiqam qaldı qalbinde
Ve aldanğan ümütniñ ğam-elemleri.
Acayip yırlarnıñ sesleri tındı,
Artıq eşitilmez, yañramaz olar:
Yırcı mekânına qaranlıq qondı,
Onıñ ağızına muhur qoydılar.

Ey siz, aşşalıqnen şühret qazanğan
Kibbar babalarnıñ pis evlâtları!
Siz, keçmişniñ illetine bazanğan,
Horlanğan nesiller bahtınen oynağan,
Taht yanında açköz sürüday turğan
Azatlıq, Geniy ve Şan cellâtları!
Qanun kölgesinde turasız pısıp,
Qarşıñızda mahkeme, haqiqat qalalar susıp!...
Ögüñizde Tañrı mahkemesi bar!
Deşetli hüküm bar: o bekley sizni:
Altınğa satılmaycaq öyle hükümdar,
O baqacaq yapmış her işiñizni:
Vaqtı kelir, amma pis beftanıñız
Bir daha qurtaralmaz cellâtlar canın,
O vaqıt aqqan cemiy qara qanıñız
Yuvıp olmaz Şairniñ muqaddes qanın!

1837.

Doğrusını aytsam, tercime yüz fayız göñlüme yatmay. Lâkin mesele şunda ki, tercime üzerinde çalışır ekenim bar-bisatımda olğan ana tili «zapa-

sımnı» ve bir sıra türkiy tiller luğatlarını qarıştırıp çıqtım. Büyük til hazinemizniñ küçük bir köşesine dalıp çıqtım. Bu, ileride maña til mükemmelliğini menimsemege yardım etti. Yaş ediplerimizge, umumen, til maniasından keçüvde qıynalğanlarğa tercimenen oğraşıñız, dep tevsiye berir edim. Hiç bir til hocası, — akademik olsa bile, — til baylığını sizge tercime bergeni kibi berip olamaz. Lafıma inanıñız.

HER ŞEYNİÑ BAŞI — VATANDIR!

Şiiriyette her bir şairniñ öz sesi, öz sözü, yani öz yolu ola. Öz yolunı açıp olamağan şair ne qadar küçenip ıdırınmasın, halqnıñ yüregine kirip olamaz. Halqnıñ qalbine kirip olamağan şair ise şair degildir.

Yunus Qandımnıñ icadında Vatan mevzusı ayrıca yerde tura. Vatan haqqında her kim her çeşit tüşüne ve özünce añlay. Her kim Vatannı özünce keşf ete. Vatannı büs-bütün añlap yetmek yolunıñ soñu olmaz. Vatannı añlamaq içün onıñ keçmişini, bugünini, yarınını añlamağa aqıl-feraset kerek. Minberge çıqıp da «Vatan! Vatan!» — dep qıçırğanlar haqiqiy vatanperverler degildir.

Vatannı sevmek içün yüregiñni acımamaq kereksiñ. Yüregini acığan adam Vatannı sevip olamaz. Vatan sevdası olğan şair yürek emirinen yazar.

Yunus Vatannı yürekten sevgen şair edi.

Kimerde ziyade coşıp-taşqanından olsa kerek, Vatan haqqında şiirlerinde ahenkler ve ölçüler bozula, qafiyeler zayıf olıp qala. Men bularnı Yunusqa aytam ve aytqanlarım oña tenqid kibi körülgenini duya edim. Artıq özüni pişkin şair dep sanğan insanğa tenqidiy fikir aytqanıña peşman olasıñ kimerde…

Şiiriyet — dalğalı, furtunalı deñiz. Şair olmaq isteseñ, şu deñizge yüreknen dalıp, anda qalacañ. Başqa yol yoq. Yunus Qandım şu yolnı ve şu deñizni seçip aldı. Bu — onıñ Şiiriyeti ve Qaradeñizidir!

2005, aprel 8

MİLLETNİÑ KÖZÜ VE YÜREGİ — TİLDİR

«Büyük» milletler bile bugün tuvğan tilini qorçalamaq, saqlamaq peşine tüştiler. Bundan on beş yıl evel «ateşi yengil» olğan Sovet devletiniñ her bir köşesine kirip barğan «ulu ve qudretli» rus tilini de bugün muhafaza etip başladılar. Unitar Ukraina daha ziyade telâşlanıp başladı: ta 1996 senesi Avropa til Hartiyasını imzalağanına baqmadan, 2006 senesi bu Hartiyanı yañıdan baqıp çıqmaq peşine tüştiler. Desene, ukrain tili devlet tili olsa da, memleketniñ şarq regionlarında horlana, aşşalana eken. Ebet, öyle de olmaqta.

Çoq yazıq ki, biz içün şu hayırsız Hartiyağa ana tilimiz «regional tiller yahut az sayılı milletler tili» olaraq kirsetilgen.

Eñ dehşetlisi şu ki, elimizde olğan malümatlarğa köre, qırımtatar tili dünyada yoq olayatqan tiller cedveline kirsetilgen… Tuvğan tili qadimiy tillerden biri olğan millet içün bu ölümdir. Dehşetli ölümdir!

«Menligi qırılğan, çaypalğan, taptalğan» (B.Çoban-zade), mezarları üstüne bazarlar, domuz aranları, yollar qurulğan, baba-dede topraqları elinden çekip alınğan, insan haq-huquqından mahrum etilgen, yat milletke qarışıp keteyatqan milletniñ yüregi ve közü de oyup alınsa, o sağ qalırmı?

Bugünde-bugün tuvğan tilimiz hırpalanğan tenimizniñ daha his-duyğudan ayırılmağan yüregi ve yumulmağan közüdir. Yüregimiz ve közümiz bar eken, biz ölmemiz, yaşarmız, inşallah.

Mesele şu qıymetli degerliklerimizni saqlap qalmaq ve her daqiqa ve her saniyede şunı tüşünmek ve qayğırmaqtır.

Bizni nice asırlar devamında bütün qadriyetlerimizden ayırmaq istediler, olmadı. Adımıznı, tarihımıznı yoq etmek istediler, olmadı.

Bizni bu afatlardan til qurtardı. Til saqlap qaldı. Çünki halq yırlarını, destanlarını, masallarını, aytımlarını yoq etmekniñ çaresi olmadı. Analarımız daha tili çıqmağan balasınıñ çapiyçiklerini tutıp, avuçını açıp: «Armançıq-armançıq, içi tolu tavşançıq. Bu ketirgen, bu tüşürgen, bu pişirgen…»

sözleri ile yavrusınıñ parmaçıqlarını büküp, tamaçığını yengilden qıtıqlap qıqır-qıqır küldürgen. Büyük qızım — yaş ana. Bir kün baqsam, on aylıq torunçığımnıñ pamuq kibi bem-beyaz tomalaçıq elini tutıp, oña şu «Armançıq»nı ayta. Sabiy de bunı o qadar begene, kene yap, degenday elçigini uzata…

İşte, bu Til! Ana tili! Añğa, qanğa siñgen Til! Ana Tili!

Hiç bir duşman onı yoq etip olamaz. Yırlarımız şu «Armançıq» temelinde yaratılğan. Til zenginlıği şu «Armançıq»tan başlana. Onı kim yoq etip olacaq?! Asırlar boyu halqımız «Hasta göñlüm»ni yırlap kele ve yırlaycaq…

Tuvğan tilni yoq etmege yalıñız şu halqnıñ özü qadirdir…Demek, onı tek özümiz yoq ete bilemiz. Bu iş tek özümizniñ qolumızdan kele bilir. Yarabbim, aytqanlarım haqiqattan iraq olsun, biz özümiz öyle de yapayatamız. Çetten duşman qıdırmaq kerekmey. Til hususında biz öz-özümizge duşmanmız.

Sayısı yarım millionğa barğan bir millet, tili ğayıp olayatqanlar sırasına kirermi, aceba? Bu nasıl şey?! Kim bizim cenazemizni qılmağa aşıqa? Bizim töpemizde çoq quzğunlar uçtı, lâkin olarğa özümizni çoqutmağa bermedik, çünki biz bir vaqıt leş olmadıq! Ateşte yanmağan quş, suvğa batmağan gemi oldıq.

Bu belâlardan bizni Tuvğan Til saqlap qaldı.

Efkârlanğanda da, sevingende de ana tilinde yırlağan halq ölmey.

Büyük klassik şairlerimizniñ şiirlerini oquğan, olarnı ezberden bilgen millet ölmey ve ölmez! Aşıq Ümer, İsmail Gasprinskiy, Noman Çelebicihan, Bekir Çoban-zade, Hamdi Giraybay, Eşref Şemi-zade ve saire, öz sahasınıñ ulemaları yaratıp, bizge emanet olaraq qaldırğan eserlerni oquğan ve nesildennesilge yetkizgen millet ölmey ve ölmez!

Tataristanda Abdulla Toqaynıñ «Ey, tuvğan til, ey matur til» adlı şiirini devlet gimni olaraq yırlaylar. Bu Gimn yırlanğanda ayaqqa qalqqan milletniñ közünden yaşlar aqa. Bugünde-bugün tiline bir taqım rus kelimeleri yapışıp qalsa da Toqaynıñ varisleri «matur tili»ni pek qadirley ve seveler. Ana tilimizde «Ant etkenmen» yırlanğanda biz de öyle yapamız. Hem öyle de olmaq kerek.

Tuvğan tilniñ ne qadar qadriyet olğanını bizimkiler de bileler…Amma olarnıñ ekseriyeti, bu haqta laf açılsa, birden R. Gamzatovnıñ satırlarını rusça aytıp misal ketireler…. Ya, bizim Bekir Çoban-zademiz, Hamdi Giraybayımız ondan çoq evel ve ondan da küçlü bediiy ifadeli şiiriy satırlar yazıp qaldırğanlar da! Ya, Eşref Şemi-zadeniñ «Toğan qaya» poemasındaki ana tili haqqında satırlarını aytmaysızmı! Niçün olarnı misal etip ketirmeymiz? Çünki bizim zavallı milletimiz kendi klassiklerini, kendi şairlerini oqumay.

Her yıl çıqıp turğan kitaplarımıznı, ana tilindeki deviriy neşirlerimizni oquñız, oylanıñız, tüşüncege dalıñız. Biz hiç kimseden eksik degilmiz ve kimseden de artqaç degilmiz. Tolu qanlı, tolu iradeli, tolu añlı milletmiz.

Yoq, bizim ana tilimizni öleyatqanlar cedveline soqmasınlar. Bizim tenimizde daha yüregimiz ve közümiz bar. O — bizim Tuvğan Tilimizdir!

İSTEGENİM KİBİ YAZIP OLAMAYIM

Ne qadar tırışsam da hiç bir şiirimni istegenim kibi yazıp olamadım. Bazı şiirlerim, umumen, istegenimniñ tam tersi olıp çıqtı… Hucur bir şey, ya?

Özbekistannıñ qadimiy şeherinde hocalar bilim yurtunda oquğan yıllarımda (1958-1960 ss.), ilk sefer sevda olğan edim. Onıñ sıması ve adı halâ daha közümniñ ögünde tura. Men onı hiç unutıp olamadım. Halâ bugün onı körmek arzu–ümüti ile yaşayım. Nice kere onı körmege imkânım oldı. Lâkin körüp olamadım. Nelerdir bütün vaqıt maña keder etti… Körüp olamadım, halâ daha körüp olamayım… Yalıñız kimerde bir tüşümde körem.

İstedıgim kibi yazıp olamağan şiirim de öyle: isteyim, lâkin yazıp olamayım. Bu, menim ilk sevgime qavuşıp olamağan bahtsızlığım kibi bir şeydir, dep tüşünem…

Sentâbr, 2006 s.

TENQİD OLMAĞAN YERDE DİLETANTLAR ÇOQLAŞIR

Ta 1906 senesi «Terciman»nıñ mart 1 künü çıqqan 20 nomeralı sayısında İsmail Gasprinskiyniñ «Milliy şiir ve edebiyat» adlı maqalesi basılıp çıqqan edi. Bundan 102 yıl evelsi… yazılğan kölemce ğayet küçük ve münderice hem de zemaneviyligine köre ğayet ehemmiyetli bu maqaleni tolusınen basmaq isteymiz:

«Gazetlerimizde ara-sıra şiir ve edebiyat körülmektedir. Lisannıñ mizanı ve nezaketi — şiirdir, şairler ise lisannıñ eñ büyük, eñ münir hadimleridir. Binayenaleyhi, ardı-sıra kördügimiz milliy şiirlere köz-qulaq oluyuruz. Neşir olan şiirlerden bir haylisi ğayet açıq ve sade türk dili ile yazılmaq ile beraber letafetlidirler. Ama bazıları pek qaba ve baltalama olduqlarından mada şiir bile degildir, çünki bazı «şairlerin» tabiyat şiiriyesi olmamaq ile beraber şiirin vezin ve ölçüsi olduğundan haberdar olmadıqları añlaşılır.

Şiir yazmaya havesli ve meraqlı çoq olur, lâkin bunıñ içün yalıñız haves yeterli degildir, qaide bilmeli ya ki tabiyat şiiriyeyye malik olmalıdır. «Appaq quşlar sahilde uçarlar, kişi körseler, qıçqırşub qaçarlar» ibaresi hiç bir şiir degildir! «Uçarlar» ile «qaçarlar»nı uydurmaq şiir yazmaq degildir. Şiir yazmaq isteyenler mutlaq satırları vezin ile tertip itmek lâzimdir». (İsmail Asan oğlu Kerim. «Günsel», 1999 s., № 1).

Bundan soñ ulu hocamız vezinli şiir nümünesi olaraq, Turaniy adlı o zamanki bir şairniñ dörtliklerini misal olaraq ketire.

Soñki vaqıtlarda, olsun «Qırım» ya da «Yañı dünya» sahifelerinde ardı-sıra gür-gür basılğan manzumelerni oqur ekenim, adiy bir şiiriyet sevdası olaraq canım o qadar tarsıqa ki, şiir yazmaqtan o qadar usanam ki, elime qalem almağa istemeyim.

Hususan, «Qırım» gazetası aman-aman her eki sannıñ birinde sahiflerni, yımşaq etip aytqanda, boştan-boş söz qalabalıqlarına toldurıp taşlay. Sanarsıñ, «ma, oqu, söz botqasına bıkıp qal, şiiriyetni körecek közüñ olmasın! Letafetli şiirmi? alırsıñ sen! Bizge ne yazsalar, saña onı beremiz. Buña da şükür et!» — der kibi iş köreler.

Kimerde dayanıp olamayım, muharriyetke telefon açam. Şiiriyet sahifelerini azırlağan Enver Özenbaşlı qardaşımızğa itirazlarımnı bildirem. Qadim edebiyatı ve büyük klassikleri olğan edebiyatımıznıñ qıymetini o qadar yerge tüşürmeseñiz, dep rica etem.

O, maña, «Şakir ağa, buña da şükür etmek kerek, kene yahşı yazıp turalar», dey. Keşki yazmay ediler, deyim içimden. Tövbe, Yarabbim, şükür etmege ne bar ya? Ya, öyle aqılnen çalışacaq olsañız, efendim, yuqarıda İ. Gasprinskiyniñ yazıp qaldırğanları kim içün kerek? Onıñ özü içünmi?

Sovetler devirinde bile yekâne gazetamız zamanzamanı ile haveskârlarğa edebiy konsultatsiyalar, yazılğan şiirlerge obzorlar berip tura edi. Gazetağa yollanğan her şeyni (siyasiy taraftan degil, bediiy

taraftan kelişmegeni içün) basa bermey ediler. O zamanda da ortalıqta «uçarlar»nen «qaçarlar»nı uyğunlaştırğan diletantlar çoq edi. Her halda qafiyesine, vezinine, ölçüsine, mana-mantığına baqa ediler de, efendim. Siz şimdi qafiyesi, vezini ve dığeri o yaqta tursın, mantıq-mündericesine bile baqmaysız.

Sizge böyle kün keçirmek pek qolay. Müelliflernen çalışmaysız. Yazğanları kibi hazırlay, toplay ve sahife-sahife basa beresiz. Sabırnen işlemek, müelliflerniñ her ne yazğanını diqqatnen közden keçirmek, pek kerek olsa, bazı yerlerini redaktirlemek, tüzetmek içün, ebet, sıdırğı oturıp çalışmaq kerek. Men aşağıda eñ soñki manzumeler sahifesini (2008 s., 6 sentâbr) közden keçirdim. Basılmağa lâyıq olğan yalıñız bir şiirçik taptım. Bu — QMPU talebesi Elmira Mustafayevanıñ «Eger men quş olsa edim» adlı şiiri. Onıñ soñki eki dörtlığini ziyade begendim. Ama bu satırlarda da muharrirniñ qolu tiyecek bir yerçigi bar, o da qafiyenen bağlı:

Eger ateş olsa edim,
Her yalannı, pahıllıqnı,
Yüreklerde yamanlıqnı
Bir kül etip yaqar edim.

Eger yapa bilse edim,
Her musulman camisinde,
Her qırımnıñ köküsinde
Yıldıznen ay olur edim. —

degen satırlarnıñ eñ soñki eki satırı «Her qırımnıñ köküsine//

Yıldıznen ay taqar edim//» denilgen olsa, yaş qalem içün hem yardım, hem ögretüv kibi bir ders olur edi. Çünki «Bir kül etip yaqar edim»nen «Yıldıznen ay olur edim» hiç de qafiye degildir.

Edebiyatçı degil, adiy bir oquyıcı olaraq, satırlarda taze fikir, taze teşbih, taze aqıl-fikir ile yazılğan şeylerni qıdıram. Bazı tanış müelliflerniñ (canları ağırmasın) yazdıqlarını üstten tek bir köz etip keçirem. Çünki olarnıñ mevzusı da, seviyesi de malüm. Mühterem Abilkerim Velilâ vatandaşımıznıñ tac (koronnıy) mevzusı hepimizge belli: //»Milletimiz qırım adınen tanılsa// Ecdatlarda dua ile añılsa//Yurtumızda yañı hayat başlarmız// Yaş nesilge milliy duyğu aşlarmız// Yurtumıznıñ qapuları açılır// Qırım adlı vatanımda// Qırım olıp men doğdım// ve ilâhre.

Şiir müellifniñ «Milletimiz bu dünyada Qırım diye tanılacağına» eminliknen bite.

Böyle «şiirler»de nasıl letafet, nasıl yañılıq, nasıl özgünlik bar da, kimniñ yüregini titretir, kimge tesir eter, bilmeyim. Lâkin basılmağa haqqı bar, hem basıldı. Çünki onda «Uçarlar» ve «Qaçarlar»dan da uyğun qafiyeler bar. Şiiriyet qaidesi bar, ama «Tabiyat şiiriyesi» yoqtır. Abilkerim ağamız tenqid etilmege lâyıq adam. Çünki o şiiriyetniñ ne olğanını bile, özünden evel yaşap keçken şairlerniñ icadınen tanış, amma diletantlıq belâsından qurtulıp olamay.

Demek o şiiriyetimizniñ qadrine pervasız bir kişi. Hep aynı bir mevzunı, aynı bir fikirni tekrarlay bere. Kimerde faydasız aqıp turğan çeşmeniñ suvunı toqtatmaq kerek, deyler. E.Özenbaşlı qardaşımıznıñ tutqan öz edebiyatına pervasızlıq yolunen ketip, «buña da şükür etmek kerek, kene de yahşı yazıp turalar», dep iş tutsaq çırağımız yanğan eken!

Mammet Beşikçi isimli bir müellifimiz eskiden qalma olsa da güzel bir ibare tapqan — «Vatanda yaşağan — sultan!» Ama birinci satırlarnı oqur ekensiñiz, birden mantıqsızlıqqa barıp urulasıñız. Meselâ, «Er kimniñ öz vatanı// Cennet körünir közüne// Ğayrı bir vatannı // Yurt sansa da kendine//, sözlerini nasıl añlamaq mümkün? Ğayrı bir vatannı kendine yurt sayğan adamnıñ közüne öz vatanı nasıl etip cennet olıp körülecek, aceba? Müellifniñ «Sevdalıq» adlı ekinci şiiri pek hucur. Şiir qaramanı o qadar sevda ola ki, tap aman-aman felc alına kele…. «//Ğururım, bilmeyim, qayda avuştı// Sanki şu daqqası ağızım qıyıştı//. Sevda olmış lirik «qaraman» daha beter olmayım der kibi, işni pek qolay ve tez bitire. Qudalarnı yollay, // Olar da hem begendiler, hem sevdiler// Söz kesip nişan da berdiler// Toy kününi de añlaşıp keldiler//. İşte, bunıñnen «Sevdalıq» da bite.

Yazıq ki, bizde ne adamaqıllı tenqidçi, ne bir parodiyacı bar. Umumen, başqa sahalarda olğanı kibi, bu sahalarda da işimiz hayırğa yürüşmedi. Yañılmasam, eñ soñki haqiqiy edebiyatçı ve tenqidçilerimiz E. Şemi-zade ve Ş. Alâdin edi. Olar şiiriyet ve nesirniñ piri ediler. Nice dehşetli sıqıntı içinde

yaşasalar da, edebiyatımıznı şu sahağa adaşıp kirgenlerden qorçalamağa bile ediler. Yaşmı, qartmı, haveskârmı — her kesden birday talap seviyesini eksilt-mediler. Yalıñız biz biçare alğa qaldıq. Buña da şükür, dey de oturamız. Azmı-çoqmı, edebiyatçı olıp tanılsaq da, ne lafımız keçe, ne hürmetimiz bar. Kerek olsa, daha ağızımızğa da qaqıştırırlar.

…Yaltalı qalem sevdası Edem ağa Tatarov şiiriyetimiz meydanında çoqtan körülmegen edi. Mezkür sahifede onıñ «Tamır halqnıñ halı» adlı alımıznı köstergen bir şiirçigi basılğan. Müellif birinci satırında «SSSR öldi, keçindi», dep yaza. Bu eki sözniñ bir mana taşığanına ehemmiyet bile bermey. Bundan soñ respublikalar bölüngenini, buña ağlağanlar da, külgenler de olğanını, Qırım Ukrainağa bahşış etip berilgenini ve onıñ Qırımnıñ tamır halqına qıyış baqqanını bizge malüm ete.

Şiirniñ soñki dört satırı müellifniñ beklenilmegen bir «keşfiyatınen» yekünlene: //Halq istegi prezidentniñ// Oşuna kete, küldire// Eki parmaq arasından// Baş parmağın köstere//. İşte, mına sizge daha bir şiir. İster kül, ister ağlañız…

Daha bir şeyni qayd etmek sırası tüşe. Ehemmiyet bergen olsañaz, fikirlerini şiirnen bildirmek istegenlerniñ ekseriyeti esli-başlı adamlar. Ay-ay, gençler olsa! Enver Özenbaşlı qardaşımız kibi, «Bu qadarlıq yazıp turğanlarına da şükür», der edik. Kerçek, haveskâr — haveskârdır. Lâkin aqılıña kelgen şeyni qafiyeleştirip yaza bermek

olmaz. Bir-qaç yıl evelsi «Qırım»da esli-başlı bir haveskârımıznıñ «Qave» adlı şiirini oquğan edim. «Evallah, haveskârğa! — dep qıçırdım. Çünki şiir professional seviyede yazılğan edi. Onıñ müellifi şu gazetada çalışqan Refat ağamız Ahtemov olğanı meni daha ziyade sevindirdi ve hayretlendirdi. Çoq yazmadı. Az yazdı — saz yazdı. Men eminim, haqiqaten ciddiy çalışsa, men şairim dep yürgenlerniñ çoqusından eyi yazar. İşte, böyle mütevazi haveskârlarımız da bar.

Edebiyatımızda Vatan mevzusı, Vatan sözü pek çoq qullanıla. «Vatan» sözü eñ qıymetli söz ve añlamdır. Bu muqaddes söznen oynaybermek olmaz. Vatan sevgisi imandandır, deyler. Gençlerimiz yaratqan yırlarda olsun, yazılğan şiirlerimizde olsun, bu sözniñ qadir-qıymeti hep ucuzlaşmaqta olğanı duyulmaqta. Yüregiñ, içiñ, bavırıñ yanmayıp Vatan, Vatan demeknen Vatanğa sevgi aşlanmaz. Basmağa berilgen Vatan sözüniñ mahiyeti, mesüliyeti ayrıca olmalı ve oyunğa çevirilip derc etilmemeli. Bu ilâhiy sözni yerinde-sırasında añlap, bilip qullanmalımız. //»Ölgen soñ şairge cennette yer köstergenler// O ise, «Ah, qayda menim Vatanım!» degen//. Bu ulu türk şairi Nazım Hikmetniñ sözleri.

Kene küçük obzorımızğa qaytayıq. Müellif Ecip Caferniñ «Vatanğa avdet» adlı küçük bir şiiri içün degil, ondan da evel şu mevzularda yazğanlar içün hatırlatmaq istedim bularnı.

Bizge malüm olmağan Ecip arqadaşımız şu şiirçigini yazarken, neler tüşüngenini, neler aytmaq istegenini özü de bilmey. //Uzaqlarda közüm qaldı// Ana-babam, soyum qaldı// Candan aziz dostum qaldı// Qırq dört yıllıq ömrüm qaldı//, denile birinci dört satırda. Soñunda şiir «Yeñlerni çırmañ, dostlar// Tabanlarnı yağlañ, dostlar!// İşlegenler bahtlı olur// Baba Yurtun quruñ, dostlar!// satırlarınen bite. Biraz istihzanen aytacaq olsaq, bu yerde tek «Tabanlar niçün yağlanmaq» kerek olğanı añlaşılmay…İşte, haveskârımıznıñ «Vatanğa avdet»ni al da oquñız.

Vatan, avdet, çırmañğan yeñler, yağlanğan tabanlar. Aceba, bu Vatan mevzusımı?

Qıymetli oquyıcılar, kimge yımşaq batar, kimge ağır, degendayın, yalıñız bir qaç manzumeler haqqında samimiy fikirimizni bildirdik.

2008 s. oktâbr.

TERCİME ALEMİNE DALARKEN

Hiç bir til hocası, — akademik olsa bile, — til baylığını sizge tercime bergeni kibi berip olamaz...

«Tercime — qalem içün «qayraqtaştır»» maqalesinden.

Sayğılı oquyıcımız, Fuzuliniñ beñzersiz bir eseriniñ (Söhbetü'l-Esmar) bu yerde tuvğan edebiyatımıznıñ meşur qalemi, şair Şakir Selimniñ 2006 senesi qırımtatar tiline yapqan mükemmel tercimesini taqdim etemiz.

Bu eserniñ zemaneviy qırımtatar edebiyatınıñ parlaq sıması, olğan şairimiz Şakir Selimniñ 2012 yılında qayd etilecek 70-nci doğum yılına bağışlanğan edebiy tedbirlerniñ ziyneti olacağına ümüt etemiz.

Şakir Selim qırımtatar nazmiyetiniñ belli vekili, usta tercimanı ve körümli cemaat erbabı olaraq hayatı boyunca bir sıra salmaqlı eser yaratıp, tercimeler yaptı.

Şairniñ qadim ve zengin Şarq nazmiyetiniñ meşhur divan şairlerine hayran olğanı malümdir. Şakir Selim islâm âleminiñ belli isimleri olğan Cevheri, Nevai, Nefi, Nesimi, Fuzuli kibi müelliflerniñ eserlerini ezberden bile ve oquy edi. Olarnıñ ana tilimizge ve dünya tillerine yapılğan tercimelerine diqqat ete ve qıymet kese edi.

«Eyi şair ya ki nesirci olabilmek içün bizim yaş istidatlarımız dünya klassikleriniñ, hususan Şarq nazmiyeti klassikleriniñ eserlerinden haberdar olmaq kerekler. Bular bizim ortaq türk ve ortaq Şarq medeniyetimizniñ mirası ki, qırımtatar edebiyatı temelleri de bu esaslar üzerine qurulğan», dep qayd ete edi Şakir Selim.

Şair, Fuzuli tercimesi üzerinde çalışırken original metinden uzaqlaşmayıp, azeri unsurlarını, farsça vurğularını, şarqiy dünyabaqışı ile mentalligini ğayıp etmeden, devir hususiyetiniñ güzelliğini muhafaza etmege başardı. Ve Fuzuliniñ kimi aqıllı, kimi ayneci, kimi ise maqtançaq meyvaları bizge dünya sırlarını, öz iç alemleriniñ qayğılarını qırımtatarca añlatalar.

Bularnı ana tilimizge ve tuvğan edebiyatımızğa siñdirgen — Şakir Selimniñ usta qalemidir.

Dr. Leniyara SELİMOVA FUZULİ
Söhbetü'l-Esmar
Şakir Selimniñ tercimesi

MEYVALAR SUHBETİ

Bar eken çoq rivayet bilgen kişi,
Rivayetler söylemek eken işi.

Rivayetler deryasında yüzgende,
Hikâyetler sahrasında kezgende,

Söz cevherlerin nizamle tizmiş,
Ve bu eda ile haberler bermiş.

Ki, bu itibarlı mühterem kişi
Aqıl-idrak ile parlaq iç-tışı.

Her şeyden haberdar, oqumış herif,
Yoq eken o bilmez til ya da harif.

Bir kün kökke hamel ayı kirgende,
Qoy burcı da devr-ü devran sürgende,

Her bir şeyni öz emrine alğanda,
Çevre etraf gül-çeçekke tolğanda,

Tolıp-taşıp her tarafnı kezgende,
Yüreginde tazelikler sezgende,

Bir tavurle devrilgende zemane,
Ayrıca bir fasl kirgende cihane,

Hayal qapıları artqa sürüldi,
Cansız nebatatlar birden tirildi.

Peyda oldı yeşillikler, çimenler,
Ösümlikler kiydi yeşil kölmekler.

Lâle gül «mey qadehsi»ni köterdi,
Yüregine taze sevinç ketirdi.

Nargüz közün açıp bağçağa kirdi,
Bir baqışle bayğınlıqtan iridi.

Gerdan açıp melevşege oldı zar,
Bir neşei meyle oldı o humar.

Ğonce yaqasını açıp taşladı,
Bülbül onı körip sayrap başladı.

Bağ içre açıldı qırmızı-al gül,
İnce ses nalesin başladı bülbül.

El-qıssa ki, yeşillendi çimenler,
Hoş ve taze kiyindi yasemenler .

Bu levhanı seyir eterken bol-bol,
Seyir etici bağ tarafqa tuttı yol.

Bağçe içre adımların atqanda,
Meyvalarğa pek suqlanıp baqqanda,

Ne körsin ki, çeşit türlü yemişler
İftiharnen özün maqtay emişler.

Alıça özünce şukran eterdi,
«Men kibi dünyada kim bar ya? — derdi.—

Yorğunlıqqa tek men şifa beririm,
Ağız ağuvlansa sefa beririm.

Mendirim baş ağrısını toqtatqan,
Halq bu sözni, ebet, tüşünip aytqan».

O, lafını şu sözlernen bitirdi,
Ve Erikniñ açuvını ketirdi.

Alıçağa söyledi ki: «Ey, sen, zar,
Maqtanasıñ, yoqmı sende namus-ar?

Turşudan da beter ekşidir dadıñ,
Meyvalar arasında saqattır adıñ!

Aşağanda seni qamaşır tişler,
Sağlam adamğa da çoq ziyan işler.

Seni aşağanlar tozar ve azar,
Şunıñ içün saña şikâyetler bar.

Ol bizni yaradan Qadır-i Mevlâm
Adlandırmış meni dep: Aliy meyva.

Dervişlerday darqaldım men dünyağa,
İnci kibi saçıldım biñ-bir yanğa.

Gâh yeşildir tüsüm, gâh erğuvani
Gâh aqçildir, gâh şafran-zaferani».

Onıñ sesin eşitip qaldı Kiraz,
Ve bildirdi oña böyle itiraz:

«Ey, nakes-sefil, baq, utanmadıñmı?
Vicdan ateşinde sen yanmadıñmı?

Başqalarnı nazarıña ilmeysiñ,
Maqtanuvda qararıñnı bilmeysiñ.

Seni aşağanlar tapmaz durüst hal,
Künde üç kere kerek olur bal.

Şu lezzetsiz damıñ meni öldürdi,
Senden eyi olduğımnı bildirdi.

Çeşitlerim kibi yoqtır hiç cevher,
Cismim kibi de yoqtır hiç bir gevher.

Gâh Zöhre yıldızım, gâh Müşteriyim,
Gâh melekim, gâhu sanki periyim.

Servi ağaçıday tüzdir budağım,
Sevmek, sevilmektir ki iştiyaqım».

Zerdali eşitti, bir na're urdı,
Kiraznıñ lafına yaman quturdı.

Dedi ki: «Qadri yoq meyva — bu sensiñ!
Bir tamçı suvsıñ ve qarğağa yemsiñ!

Vay sen namusı yoq, vay sen utanmaz,
Böyle ayıbınen kimse maqtanmaz!

Bir tamçı suvsıñ sen ve bir çegirdek,
İşiñ — yeyenlerge tek ziyan bermek.

Bağçevan baqmasa, qurıp qalarsıñ,
Ahrı-soñu olarğa ziyan-zararsıñ.

Mevlâmız dünyanı eterken bünyad,
Zerdali, dep maña qoyğan eken ad.

Zümrüt kibi yeşil olurım başta,
Soñra bedenim yıltırar taşday.

Qurutsalar eger meni bağbanlar,
Daima isterler yolcu kervanlar.

Qayda alıp ketseler, men azizim,
Qayda bıraqsalar da hep temizim».

Alma Zerdaliniñ eşitti sözün,
Açuvlanıp cekirdi tutalmay özün:

«Ey, qarnı veremli, köküsi açıq,
Vay urbası tozlı, lezzeti balçıq!

Hasiyetiñni sen yahşı bilesiñ,
Maqtanıp, özüñni külkü etesiñ.

Kim seni aşasa, qursağı şişer,
Belâ deñiziniñ içine tüşer.

Sensiñ belâlarnıñ çeşitli derdi,
Bundan başqa insanğa ne fayda berdiñ?

Qadır Mevlâm meni pek sevip-sayğan,
Ve menim adımnı Alma dep qoyğan.

Hem çehreme bergen qızıllıq renki,
Bedenime bergen atlas-frenki.

Menden de qadimiy bir yemiş yoqtır,
Meni yâr yanağına oşatqan çoqtır.

Eki nazlı yarnıñ yırı mendirim,
Aşq göñülleriniñ sırı mendirim.

Vazife taqdimime hiç de söz yoqtır,
Meni yâr vasfına oşatqan çoqtır.

Aşıq-maşuqlarnı qavuştıram men,
Olarnıñ dertlerin savuştıram men.

Bayram sofrasında meyva taciyim,
Qalğan meyvalarnı körip acıyim.

Meyvalar içinde qıralı — menim,
Sofrada birinci sıralı — menim.

Qoqum adamğa iştiha ketirir,
Diğerin istemey, çetke iterir».

Alma ağız yapmay maqtana edi,
Armut yüzin açıp, oña şay dedi:

«Ey, sen, dar-dünyanıñ fesad-yalanı,
Laf berüvde misli hoppa şeytanı!

Ger seni böyle seve ekenler,
Neçün saña «alma» degenler?

Yahşı şeyge «al» dep aytarlar,
Yaman şeyge baqmay qaytarlar.

Zeval körmez Hazreti-Ma'bud
Ad qoydı ki maña dep Armut,

Hem de berdi maña yahşı hasiyet,
Hem de hoş dadıma çoq-çoq afiyet.

Her hastağa şifa berem men,
Her zayıfqa sefa berem men».

Armut maqtanırdı sallap dalını,
Bilmese de vazifesin, halını.

Onıñ sesin birden eşitti Yüzüm,
Qızğınlaşıp açtı yuqulı közün.

Kendi felsefesin bir kitap etti,
Armutqa köz taşlap şay hitap etti:

«Ki ey, renkiñ sararmış hastalığıñdan,
Başıñ da salınğan zayıflığıñdan.

Sen de öz başıña tabip oldıñmı?
Şu biçare hastalarğa nasip oldıñmı?

Sen başta özüñe ilâc-derman tap,
Soñra başqalarğa olursıñ bir hap.

Tazbaş da bir tabip olurdı, aysa,
Saçın östürmege bir ilâc tapsa.

Evvel özüñe araştır deva,
Ondan soñ hastağa berirsiñ şifa.

Nur ile açılğanda zulmetniñ yüzü,
Mevlâm maña ad qoydı deyerek Yüzüm.

Berdi maña türlü çoq hasiyetler,
Lütf etti maña çoq afiyetler.

Qurutıp meni eteler kişmiş,—
Meyvalar içinde lezzetli yemiş.

Menden yapılır çeşit renk şarap,
Az içken sevinir hem olmaz harap.

Saqılar meclisiniñ güzel vefasım,
Şeñ toplaşuvlarnıñ keyfi-sefasım.

Turşunen til tapışqan da menim, men,
Helva ile añlaşqan da menim, men».

Ayva bu laflarnı diñlep qaradı,
Açuvından beti solıp-sarardı.

Yüzümge dedi ki: «Ağzıñnı qapat!
Safsatañnı diñlemege yoq mende taqat.

Her ne medhiyege bardır bir qarar,
Öz başıña maqtanuvıñ özüñe zarar.

Eger bir kimsege şarap içirseñ,
Bir qadeh şarapnen hem sevindirseñ,

O şadlıq üstüne basıp kelir ğam,
Ğam üstüne ğam kelir bir tamam.

Evvelâ onı hastalıq yıqar,
Soñra da adı yamanğa çıqar.

Aşağan yemegi çekişüv olur,
Şadlığı-sevinçi dertlerge tolur.

Çevrilse eger nimet kederge,
Onı yeyenlerni kirsetir yerge.

Bu zorluqlarnı yeñsin, dep, ey-vah,
Yaradan maña ad qoymış: Ayva!

Eñ güzel renk ve güzel dam mende,
Eñ güzel lağap, hem hoş nam mende.

Mis qoqumnen tolu bağ-u bağçeler,
Yaşağan menzilim dağ-u dağçeler .

Ve alıp keteler çeşit diyarğa,
Hediye eteler sevimli yarğa».

Ne var ki, öz-özüni maqtardı Ayva
Narınc dayanalmay oldı tez peydah.

Ayvağa seslenip, dedi ki: «— Ey, zar,
Laf etme, yoq eken sende namus-ar.

Tüsüñ sararmıştır nefret ve kinden,
Haberiñ yoq eken meger özüñden.

Sögüşnen añalar seni insanlar,
Tığız ve qattısıñ, aşap olmaylar.

Qursağıñ qurt tolu, bürşük, qurusıñ,
Meyvanıñ aşşağ soyundan birisiñ.

Maqtanuvıñ seni mashara eyler,
Lezzetu-damıña hep lânet deyler.

Gece ve kündüzni yaratqan Allam,
Narınc dep ad bergen maña, eyvallah!

Bağışladı maña dülber bir urba,
Maqtansam da, vallah, lâyıq yerim bar.

Yüz şükür eterim ol Hudayğa men,
Fahrlansam yeridir böyle urbamnen.

Tek maña yapmıştır böyle eyilik,
Kimsege bermedi böyle güzellik.

Şeklimni qapattı mahsus örtünen,
Şunıñçün insanğa sevinçliyim men».

Narınc ağızından tamar edi bal…
Birden onıñ sesin kesti Portaqal.

Sözge kelip dedi ki oña: «-Ey, sefil,
Maqtanır ekensiñ, maqtanmağa bil!

Bir eşşek üstüne yapsalar da çul,
O çul nağışlı olsa da gül-gül,

Eşşekniñ zevalı hiç de kem olmaz,
Eşşek eşşektir ki, hiç adam olmaz.

Ol Qadır-i Mevlâm evelden duyğan, —
Adımnı Port-aqay deyerek qoyğan.

Yemekler içinde lezzetli Şahım,
Yemişler içinde men Padişahım!

Meyva bağçasınıñ başı men olam,
Sofralarnıñ lezzetli aşı men olam.

Taze ve qoqulı şıralıyım men,
Her keske örnek-sıralıyım men».

Bularnı tebessüm ile diñlep Nar,
Ağız açıp dedi: «Mende de söz bar, —

Birisi renk-tüsü ile maqtana,
Dığeri urba astına saqlana…

Aceba, nedir bu boştan-boş laflar,
Olarda ne mana, ne de mantıq bar.

Tek renknen olsaydı işve ile naz,
Çiçegim renkinden kimse ozalmaz!

İnsan güzellikke eterse emel,
Bütün güzellikke mendirim temel.

Kendimni bir zaman kendim maqtamam,
Hal-hayatımnı da maqtap añlatmam.

Ki namu şerefim dünyağa belli,
Adım ve lağabım Rumman cennetli.

Dünya meyvaları maña ne nisbet?
Çünki ösken yerim — bir bağ-u cennet.

Narıncıñ, Turuncıñ — ırğatlarımdır,
Ayva, Almalarıñ — hızmetkârımdır.

Her danem tögerek qırmızı lâldir ,
İnci-cevher içün hayretli haldır».

İşte, Nar özüni şöyle vasf etti,
Bağçada sesini Hurma eşitti.

Açuvlanıp o da ayaqqa turdı,
Qahr ile Narğa yüzüni burdı:

«Ey, cennet bağından urıp çıqqan qan,
Hiç bir şey degilsiñ yanımda, inan!

Peyğamberlerniñ aşı mendirim,
İftar yemeginiñ başı mendirim.

Meşhurım İranda hem de Arapta,
Yerimdir daima şühretli safta.

Mekke, Medinede, Mısırda, Şamda,
Seyyahım cenüpte, seyyahım şarqta.

Menim ad-vasfımnı bilmegen yoqtır,
Şunıñçün dünyada dostlarım çoqtır.

Yolcuyım haq dinge sarılğanlarğa,
Hem oğursızlıqtan ayrılğanlarğa.

Qabristan yanına meni saçalar,
Şehitler öz sırın maña açalar.

Sevgili qabrine meni sürterler,
Çeşit diyarlarğa bahşış eterler».

Hurma maqtanuvın bitirgen demde
Biñ açuvnen nâre urdı Badem de.

Hurmağa dedi ki: «Ey, dünya tozı!
Vatanıñ barmı ya, sen kimsiñ özüñ?

De bağdatlısıñ sen, de isfahanlı,
Anda-mında köçüp yürgen bıralqı!

Maqtanuv babında haddiñden aştıñ,
Olğanıñdan artqaç köpürip-taştıñ.

Mına, meni alayıq, çoq hisletim bar,
Amma, maqtanmağa etem namus-ar.

Damım helva kibi lezzetli, yağlı,
Hem alçaqgöñüllim, ağızım bağlı».

Fıstıq bunı eşitip, ağızın açtı,
Sıradan qalmayım, dep, oña sataştı:

«Seniñ saranlıqtan ağızıñ bağlı,
Tamırıñ yaramay, tayinsiz aslıñ.

İnsanğa bir zerre cümertlıgiñ yoq,
Daneleriñ qadar saranlığıñ çoq.

Sen nice-nice tişlerni qırdıñ,
Her zaman qızğanıç taş olıp turdıñ.

Mevlâm bu dünyağa berir eken nur,
Fıstıq dep maña bir ad qoyupdır.

Dülber ağızımnı ğonceday açam,
Danelerimni istegen kişige saçam».

Bunı eşittiler Şeftali, Fıstıq,
Eşittiler Cida, Kestane, Fındıq.

Eşittiler Unnab, Dut hem de Vişne,
İncir, Limon, Ceviz şaştı bu işke.

Künümizniñ belâsı, afat zemane, —
Her biri özünce söyler efsane.

Şeftali diyerdi: — Men Padişahım,
Fıstıq ise: — Yıldızlar içinde Mahım.

Ceviz diyerdi ki: — Hüsrevdirim men!
Fındıq diyerdi ki: — Serverdirim men!

Limon dey: — Menim bu bağçada Mahmud!
Meyvalar sultanı — menim! — dey Armut.

Ceviz ki diyerdi: — Men Pehlevanım!
İncir qıçırırdı: — Cansızğa — canım!

Unabi diyerdi: — Tek men güzelim!
Qızılçıq diyerdi: — Saña beñzerim!

Dut bir şey tekrarlay olıp papağan,
Öyle ki şamata, dayanılmaz can.

Kördi ki, bağçağa kirgen o adam,
Bu çirkin qavğada yoqtır hiç bir dam.

İstirahat içün kelgen edi o,
Keyf almaqçün bağçağa kirgen edi o.

Kördi ki, bağçada yoq edi lezzet,
Yoq edi mında hürmet-u izzet.

Ketecekte tüşip başqa bir yolğa,
Apansızdan közü tüşti bostanğa.

Mında da aynı şu dava keterdi,
Öz-özün maqtavlar canğa yeterdi.

Eylerdi Hıyar şükri-şukrane,
Ki söyler: «Dünyada menim yekâne,

Damımdan göñülniñ sertlıği keter,
Meni kim aşasa, dertleri biter.

Mendirim her hangi dertlerge hekim,
Men kibi melhemci hiç yoqtır belkim».

Bu saçmanı Kermek eşitip qaldı,
Birden yaramadı ğaripniñ halı.

Yüz tuttı Hıyarğa: «Ey, sen, «cefakâr»,
Añlamayım, senden insanğa ne kâr?

Ne lezzetiñ bar, ne güzel adıñ,
Qart ögüz eti kibidir tadıñ.

O medhiyelerge degilsiñ lâyıq,
O vasıflarğa menim muvaffıq.

Hasta kişilerge men şifa berem,
Hem qalp-yüreklerge men sefa berem.

Kiçkene olsam da, büyük sabırım,
Her bir yorğunlıqnı tenden alırım».

Kermek efsanesin eşitip Qarpız,
Vucudı üşüdi — oldı sanki buz.

Bir na're çekip attı, quturdı,
Deñiz kibi qaynap, taştı köpürdi.

Dedi ki: «Sendeki bu hasiyetler
Men kibi mühterem zatqa muyesser.

Sine-köküslerge sefa berem men,
Közlerge de nur-culâ berem men.

Safra, hararetke derman-devayım,
Baş ağrısına da acep şifayım.

Damım hoştır, renkim qırmızı-ahmer ,
Suvım kerçekten de sevaplı Kevser «.

Qarpız öz vasfını añlatqan zaman
Qavun da tilini çıqardı aman.

Bermişti Qarpızğa vezaretlikni ,
Kermekke — menseb-i nezaretlikni.

Hıyarğa bergendi mulâzimlikni,
Kermekke — adiy bir hızmetçilikni.

Qavun bostancığa berdi bir emir:
«Olarnıñ cezasın yerine ketir!» —

Terisin sıdırttı soyup Hıyarnıñ,
Aldırdı elinden bar ihtiyarın.

Kermekke yandırdı hem bir-qaç şamar,
Parça-parça etip, dedi: «Coyul, bar!»

Qarpıznı mahkeme etmey qapattı,
Şemameni de çetke fırlattı.

Dedi ki: «Mendirim siziñ babañız,
Bostan meclisinde yek padişañız.

Meclis azaları menim elimde,
Taqdir-yazıları menim emrimde.

Maña sadıq olıp kim de keçinse,
O dünyada yeri cennettir ance.

Güzel ve hoş qoqum çın miske beñzer,
Ne misk ki, belki de kerçek misğamber.

Şırın-büllür Kevser suvını maña,
Biñ şükürler olsun, bermiştir Allah!»

El-qıssa ki, Qavun öyle maqtandı,
Qararın qaçırıp, hadden aşqandı.

Köterilmek içün belin qayırdı,
Üzülip, örkenden başı ayırıldı.

Bunı körgen sima çoq şaşa-şaşa,
Ahrı-soñ bostannı etmeyip temaşa,

Bildi ki, zamanda yoq eken vefa,
Dünya sevgenler çoq çekerken cefa.

Kimse bu dünyada hiç rahat olmaz,
Kimseniñ közü ve nefsi toymaz.

Bildi ki, bu dünya kerçekten fani,
Terk etti lezzetli bağu-cihannı.

Yoq eken dünyanıñ tayanç-medarı,
Yoq eken kimsege hiç itibarı.

Birisini eyler sahibi taht-tac,
Ol birisini eyler oña muhtac.

Leylâğa bermiştir al yanaq gülgün,
Qays onı körip olmıştır Mecnun.

Mislsiz dülberlik bermiş Yusufqa,
Mübtelâ olmıştır oña Zuleyha.

Sıñırsız güzellik bergen Arzığa,
Böylece Ğamberni oña bağlağan.

Bu qadim dünyanıñ vefası yoqtır,
Qayğısı, kederi, cefası çoqtır.

Літературно-художнє видання

ШАКИР СЕЛИМ

КОЛЬ ТИ ПОЕТ

Поезії.
Збірник обраного
(Кримськотатарською мовою)

Упорядник, редактор видання:
Селімова Л. Ш., кандидат філологічних наук

Художники: Трасінова Л., Трасінова З.
Переддрукарська підготовка: Лемешко К. О.

Підписано до друку 10. 03. 2014 р. Формат 84х108 1/32.
Папір офсетний 80 г\м². Друк офсетний.
Гарнітура Book Antiqua.
Умовн. друк. арк. 12,81. Наклад 500.

Видавництво «ДОЛЯ»:
Україна, Автономна Республіка Крим,
95022, м. Сімферополь, вул. Виноградна, 22
E-mail: vbasyrov@mail.ru
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб`єкта видавничої справи ДК № 343 від 23. 02. 2001 р.

Віддруковано у ООО «Форма»